

PVDA

NEDERLAND

STERKER

& SOCIALER

Colofon

Samenstelling programmacommissie: Marco Florijn (voorzitter),
Diederik Samsom, Hans Spekman, Jeroen Dijsselbloem,
Monika Sie, Kirsten Meijer, Vera Tax.

Ondersteuning: Sander Schaap, Anneloes Waelpoel, Marc van Veen,
Maartje Schrama, Hayte de Jong, Ruud den Haak.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
Inleiding	7
1. Onze keuzes voor een sterke economie	9
2. Onze keuzes voor goed onderwijs	15
3. Onze keuzes voor arbeid	21
4. Onze keuzes voor meedoen	29
5. Onze keuzes voor een veilig Nederland	35
6. Onze keuzes voor wonen	38
7. Onze keuzes voor de zorg	42
8. Onze keuzes voor duurzaamheid	47
9. Onze keuzes voor Europa	52
10. Onze keuzes voor een solidaire wereld	56
11. Onze keuzes voor democratie en bestuur	62
12. Onze keuzes voor cultuur en sport	65
13. Onze keuzes voor financiën	68

VOORWOORD

(NIET AMENDEERBAAR)

We hebben als partij een mooie traditie om geen halve verkiezingsprogramma's voor te leggen. Daarom heeft de programmacommissie keihard gewerkt om een complete, actuele stand van de partij op te halen en dat in een toekomstbestendig programma te vatten. Vele inspirerende gesprekken met partijgenoten en niet-partijgenoten, organisaties en belangstellenden hebben de commissie gescherpt en de richting bepaald die leidend is voor onze plannen met Nederland.

De totstandkoming van ons verkiezingsprogramma is een dynamisch en interactief proces geweest. We hebben de partijramen wijd open gezet, mensen uitgedaagd om mee te denken en met succes. Op een unieke manier hebben we de inbreng van de Nederlandse kiezer in ons programma verwerkt. Via twitter, facebook en andere social media hebben we meer dan duizend ideeën verzameld. En na onze Conferentie over de Toekomst van Nederland zijn er meer dan tachtig ideeën in het programma terecht gekomen! Een passend proces in een open partij met plaats voor iedereen.

Vol trots presenteren wij onze keuzes voor de toekomst van Nederland. Keuzes voor een sterker en sociaal Nederland. Wij staan voor een Nederland waarin we kiezen voor groei en banen, voor menselijke maat in de zorg en het beste onderwijs voor onze kinderen. Een Nederland waar iedereen meetelt en iedereen de kans krijgt om mee te doen. Wij kiezen voor een sterke economie in een open, internationale omgeving. Met oog voor elkaar en vol trots op onze cultuur, diversiteit en waarden.

Namens de commissie wil ik iedereen bedanken voor zijn of haar bijdrage aan dit programma.

Marco Florijn

Voorzitter Programmacommissie 2012

INLEIDING

(NIET AMENDEERBAAR)

Nederland heeft behoefte aan vooruitgang, aan een nieuw perspectief en aan nieuwe kansen. Nederland snakt naar een uitweg uit de crisis. Die weg uit de crisis loopt via een agenda die groei, nieuwe investeringen en meer banen in evenwicht brengt met verstandig en eerlijk sociaal economisch beleid.

Dat is de agenda van de PvdA.

Het is onze ambitie een open samenleving vol kansen voor onze kinderen achter te laten. Een samenleving waarin we meer zijn dan een verzameling individuen. Een land dat zijn kracht ontleent aan het beste onderwijs, fatsoenlijke werkomstandigheden, een degelijke financiële sector en een hoogwaardige infrastructuur. Een land waarin we samen de cruciale voorzieningen opbouwen, waardoor iedereen de kans krijgt het beste uit zichzelf te halen.

Dat land is de afgelopen twee jaar helaas niet dichterbij, maar verder weg komen te liggen. Nederland is in een recessie geraakt en het vertrouwen van gezinnen en bedrijven in de toekomst is sneller gedaald dan waar dan ook in Europa. Terwijl in de buurlanden de werkloosheid daalt, stijgt de werkloosheid hier.

Dat is niet iets dat Nederland zomaar is overkomen. Een falend recept van eenzijdige bezuinigingen en een taboe om de noodzakelijke hervormingen door te voeren heeft ons land doen afglijden. En als het aan de vijf partijen ligt die onlangs het begrotingsakkoord 2013 sloten, draait Nederland nog een rondje extra in de vicieuze cirkel van bezuinigingen die investeringen en aankopen doet uitblijven, banen verloren doet gaan en Nederland verder weg doet zakken in de recessie.

Aan dat falende recept maken wij een einde. Om Nederland uit de crisis te halen is een andere agenda nodig. Een agenda van groei en optimisme. Een agenda die nieuwe investeringen en meer banen in evenwicht brengt met verantwoorde overheidsfinanciën.

Dat doen we allereerst door de economie weer aan de praat te krijgen. En dat kan. We zijn immers nog altijd een land met ongekeerde mogelijkheden. Wie kijkt naar de concentratie van techniekbedrijven rond Eindhoven, de voedselindustrie rond Wageningen, de logistieke sector rond Venlo, de energiebedrijvigheid in het Noorden en de chemische innovatiesector rondom Emmen, weet dat dat kan. Wie op al die plekken ziet dat metaalbedrijven, transportondernemingen en creatieve ondernemingen de Nederlandse economie draaiende houden en werkgelegenheid realiseren op alle niveaus, die realiseert zich hoeveel kansen Nederland heeft om zich klaar te stomen voor de toekomst. Maar die kansen worden niet vanzelf benut. Daarvoor moeten actief ontwikkelingen worden aangejaagd. Daarvoor moet soms een richting worden voorgeschreven, richting een duurzame economie, waardoor nieuwe groei mogelijk wordt gemaakt. Economische kansen benutten vraagt om een visie.

Die inspirerende visie op de toekomst bieden wij in dit programma. Een visie die zicht biedt op een begrotingsbeleid dat zich niet blind staart op een incidenteel begrotingsresultaat in 2013, maar zich richt op snel structureel herstel van de overheidsfinanciën in 2017. Zo voorkom je het afknijpen van de koopkracht van gezinnen en geef je ruimte aan economische groei.

Een visie die zicht biedt op investeringen in innovatie en onderwijs, in vaklui en in ingenieurs, zodat we straks Made in Holland-producten kunnen exporteren. Dus schaffen we in samenwerking met het bedrijfsleven het collegegeld voor technische studies af, bestrijden we de uitval op technische universiteiten en creëren we in samenwerking met bedrijven meer opleidingsplekken in het bedrijfsleven voor MBO'ers.

Een visie die zicht biedt op een dienstbare financiële sector en op meer investeringen in de reële economie van bedrijven, ook van kleine bedrijfjes. Daarom maken we een einde aan de bonuscultuur en voeren we een belasting in op flitskapitaal. We verruimen de kredietverlening aan bedrijven, met name aan het MKB, maken investeringen door bedrijven aantrekkelijker te maken en vergroten de publieke private investeringen met hulp van onze pensioenfondsen.

Een visie die zicht biedt op investeringen in duurzame energie en infrastructuur. Na de afgelopen jaren van mislukt "snoeien om te groeien" is het nu tijd voor een nieuwe trotse vorm van industriepolitiek, zodat we straks een nieuwe energievoorziening hebben wanneer de oude opraakt. En zo ook nieuwe banen creëren waar oude verdwijnen. We voeren een verplicht aandeel duurzaam in voor energiebedrijven, zodat 100% van onze energievoorziening in 2050 duurzaam is. Ook leggen we een elektriciteitsnet op de Noordzee aan. Dat maakt miljarden aan investeringen los.

Een visie die zicht biedt op een stevige basis van gezonde publieke voorzieningen. De kracht van Nederland en het vertrouwen van Nederlanders rust op die basis van een goede publieke sector. Op veilige straten, op betaalbare woningen, goede scholen en bereikbare ziekenhuizen. Dat zijn de voorzieningen die samen de maatschappelijke ladder vormen waarlangs iedereen omhoog klimt. Wie die ladder versterkt, versterkt de verheffende en verbindende kracht van de samenleving. Daarom is veiligheid zo ongelooflijk belangrijk en zorgen we dus dat de mensen die onze veiligheid bewaken op straat meer verdienen dan de mensen achter het bureau. We stoppen de uitdijende conglomeraten van scholen en investeren in opleidingen en salarissen van leraren. En we organiseren zorg dichtbij mensen en maken een einde aan perverse marktprikkels die de zorg onnodig duur maken. We stoppen de oprukkende hyperflexibiliteit op de arbeidsmarkt door de positie van mensen met een flexibele baan te versterken en alles op alles te zetten om mensen van baan naar baan te helpen. We hervormen de woningmarkt op een eerlijke manier die zekerheid biedt aan mensen voor een betaalbare huur of koopwoning. We zorgen er ook voor dat de lasten van onze publieke voorzieningen eerlijk worden gedeeld en vragen in krappe economische tijden van de sterkste schouders een extra bijdrage. Dat is niet alleen eerlijk, zo kunnen we ook de koopkracht van gewone gezinnen beter op peil houden.

Deze toekomst staat niet op zichzelf, maar ligt in Europa. Een welvarend Nederland kan niet zonder onze Europese omgeving. Een Europa dat groeit, laat Nederland groeien. Een Europa dat werkt, laat Nederland weer werken. En net als in Nederland is ook in Europa dringend behoefte aan een nieuwe agenda. Ook Europa heeft te lang doorgemodderd met het eenzijdige recept van bezuinigen. Die benadering is inmiddels failliet: politiek failliet, economisch failliet en sociaal failliet.

Gelukkig lijkt er een nieuwe wind door Europa te waaien. Weg van de chagrijnige aaneenschakeling van top-overleggen met nieuwe bezuinigingsafspraken, maar gericht op perspectief, op groei en op bestrijding van de werkloosheid. Er is een grote toekomst voor een sterk en sociaal Europa waarin landen steeds meer naar elkaar toe groeien, profiterend van elkaars kracht, en elkaars zwaktes opheffend. Een Europa dat veel meer is dan een markt en een munt. Een Europa waar samenwerking het wint van machtsuitoefening en waarin de toekomst van onze kinderen belangrijker is dan instant bevrediging. De verkiezing van president Hollande in Frankrijk en meer invloed van de sociaaldemocraten in Duitsland maken ruimte voor een nieuwe sociaaldemocratische wind door Europa.

Op woensdag 12 september zijn er verkiezingen in Nederland en kan ook hier ruimte komen voor een nieuwe visie. Die verkiezingen gaan uiteindelijk niet over de Euro, over de BTW, over het PGB of over de AOW. De verkiezingen gaan in essentie over de keuze tussen twee visies op hoe we het Nederland voor onze kinderen willen vormgeven. Welk land kunnen we onze kinderen laten zien over een of twee decennia? Wordt dat een land dat zich achter de dijken heeft verschanst, waarin de overheid zich heeft teruggetrokken? Een land dat probeert de concurrentie aan te gaan op de laagste lonen, de flexibelste arbeidscontracten, de karigste publieke voorzieningen of het snelste flitskapitaal? Of kunnen we onze kinderen met trots een open samenleving nalaten, waarin we meer zijn dan een verzameling individuen? Een land waarin we samen de cruciale voorzieningen opbouwen, waardoor iedereen de kans krijgt het beste uit zichzelf te halen?

De PvdA heeft gekozen. Voor een alternatief dat Nederland sterker en socialer maakt. Een alternatief waarbij we al het talent benutten dat ons land rijk is. Zodat we banen creëren, de motor van onze economie weer laten draaien en we de lasten eerlijk delen. Wij kiezen voor een sterker en socialer Nederland. Want alleen zo stomen we ons land klaar voor de toekomst.

Diederik Samsom

ONZE KEUZES VOOR EEN STERKE ECONOMIE

---

1. Sterk de crisis uit
  2. Bedrijfsinvesteringen bevorderen
  3. Onderwijs als motor van economische groei
  4. MKB als bron van ondernemerschap, innovatie en banen
  5. Groene groei
  6. Innovatiebeleid
  7. Een gezonde financiële sector
-

Made in Holland

Nederland is een economische factor om rekening mee te houden. Dat blijkt al uit een vluchtige blik op de internationale ranglijstjes. Zestiende economie van de wereld. Zevende op de lijst van buitenlandse investeerders. Zesde ontvanger van buitenlandse investeringen. Vijfde exporteur van goederen. Derde landbouwexporteur ter wereld. Het op één na hoogste inkomen per inwoner van alle eurolanden.

Onze concurrentiepositie is sterk. De betalingsbalans, het saldo van export en import, vertoont een groot overschot. Die indrukwekkende cijfers vertalen zich in een reeks aansprekende nationale kampioenen. Vier van onze universiteiten staan in de wereldwijde top honderd. De Landbouw Universiteit Wageningen behoort tot de wereldtop op haar terrein. KLM is de meest duurzame luchtvaartmaatschappij ter wereld. Het Leiden Bioscience Park is één van de meest toonaangevende centra voor levenswetenschappen van Europa. De haven van Rotterdam slaat jaarlijks 435 miljoen ton over en is daarmee dé haven van Europa, waarbij deze mainport nummer één van de wereld is qua duurzaamheid. Brainport Eindhoven is de meest innovatieve regio. Philips is internationaal het beste voorbeeld van innovatie. Waterbedrijf Vitens is het meest innovatieve drinkwaterbedrijf ter wereld. Er is dus veel om trots op te zijn.

Een sterke economie staat aan het begin van de uitweg uit de crisis. Groei creëert banen. Banen zorgen voor inkomen en vertrouwen. Inkomen en vertrouwen in de toekomst zetten consumenten aan tot besteden en bedrijven tot investeren. Groei zorgt voor gezonde overheidsfinanciën. Uitgaven, bijvoorbeeld aan sociale zekerheid, lopen terug terwijl belastinginkomsten toenemen. Zo ontstaat een stevig fundament voor goed onderwijs en toegankelijke zorg.

Er is volgens de PvdA maar één scenario. Nederland heeft economische vooruitgang nodig. Dat bereiken we niet door overhaast achter zeepbellen aan te jagen die vervolgens in ons gezicht uiteenspatten. We moeten ons niet richten op windhandel, maar op versterking van de reële economie. 'Made in Holland' moet op veel meer producten en innovaties komen te staan. Daarom moeten we ernaar streven de beste te zijn en te blijven.

De knelpunten

Het gedoogakkoord van CDA, VVD en PVV werd gepresenteerd als één groot banenplan. Dat is een valse profetie gebleken. Nederland zou het beter gaan doen dan de ons omringende landen. Het tegenovergestelde is het geval. Nederland zit in een recessie en onze buurlanden groeien. Dat is niet de schuld van het buitenland of van de wereldhandel, maar het gevolg van falend kabinetsbeleid.

Nederland zit in een recessie. Het huidige financieel-economische beleid draagt daaraan bij. De fixatie op korte termijn tekorten leiden tot draconische bezuinigingen. Het Kunduzbeleid zet dit schadelijke beleid van Rutte voort. Bezuinigingen zijn onvermijdelijk maar het tempo waarin en de wijze waarop zijn cruciaal. Door de wijze waarop nu wordt ingegrepen, houden consumenten hun hand nog strakker op de knip en loopt de woningmarkt nog verder vast. Het consumentenvertrouwen is nergens harder gedaald dan in Nederland. Nederland zit inmiddels ver onder het EU-gemiddelde. Dat leidt tot een neerwaartse spiraal van lagere bestedingen en minder bedrijfsinvesteringen. In het eerste kwartaal van 2012 zijn de bedrijfsinvesteringen nog eens 4% afgenomen. Straks zit meer dan een half miljoen mensen zonder baan. Met name jongeren en zelfstandigen-zonder-personeel worden hard getroffen. 12% van onze jongeren zit zonder werk.

De huizenmarkt zit op slot. Huizenprijzen dalen al 5 jaar terwijl de omvang van de hypotheekschulden niet afneemt. Starters hebben het moeilijk en de beperking van de kredietverlening door banken heeft de zaak verergerd. Rechtse partijen hebben jarenlang een hervorming van de woningmarkt tegengehouden. De aflossingsvrije hypotheek kosten de schatkist jaarlijks vele miljarden. De nieuwbouw van woningen is op een historisch laag niveau beland met grote economische schade voor de bouwsector. De vastgelopen woningmarkt belemmert ook de arbeidsmarkt. Verhuizen voor een nieuwe baan betekent vaak een onverkoopt huis of dubbele lasten.

De kredietwaardigheid van Nederland is sterk. Om dat zo te houden moeten we onze financiële sector gezond maken, ons voorbereiden op de vergrijzing en de economische structuur versterken. Dat betekent, naast het stabiliseren van de eurozone en structurele hervormingen van de woningmarkt, de arbeidsmarkt en van ons financiële stelsel, een ambitieuze groeiagenda voor onze economie.

De samenhang tussen de wijze waarop we de staatskas op orde brengen en het creëren van nieuwe economische groei is sterk. Wanneer we, op een moment dat het consumentenvertrouwen op een absoluut dieptepunt staat, opnieuw een grote aanslag plegen op de koopkracht, persen we de laatste lucht uit de economie. Wanneer we echter nieuwe groei en werkgelegenheid realiseren, dalen direct de overheidsuitgaven en stijgen de inkomsten, waardoor de begroting versneld naar een evenwicht gaat. Kortom, Nederland heeft een groeiagenda nodig.

Een nieuwe groeiagenda

Het is tijd voor een nieuwe, energieke aanpak van de crisis. Nederland heeft sterke en zwakke kanten. Die staan centraal in een nieuwe strategie voor groei. Anders dan het mislukte “snoeien om te groeien” richt deze strategie zich op de lange termijn. De PvdA wil de economie langs drie lijnen versterken. Ten eerste moet het bedienen van de binnenlandse vraag met eigen, goede producten meer de boventoon gaan voeren. Onze welvaart mag niet alleen van export afhankelijk zijn. Ten tweede moeten we voor onze export verder kijken dan de Europese burens. Nieuwe, dynamische economische machten duiken op in het verre Oosten, Latijns-Amerika en Afrika. Daar moeten we ons tijdig op richten. Ten derde moeten we zelf meer goede, innovatieve producten gaan maken en niet al ons heil vestigen op vergankelijke diensten. De potentie van onze (kennisintensieve) maakindustrie, die zich onderscheidt door een hoge toegevoegde waarde, moet beter worden benut.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Sterk de crisis uit

Bij de start van de VVD-CDA-PVV coalitie werd gesteld dat het gedoogregeerakkoord een ‘banenplan’ was. Nederland zou het beter gaan doen dan de ons omliggende landen. Het tegenovergestelde is gebeurd. Nederland zit in een recessie en onze buurlanden groeien. Dat is niet de schuld van het buitenland of van de wereldhandel, de redenen zijn hoofdzakelijk binnenlands. Het is ons niet overkomen maar het is gevolg van verkeerd beleid.

Dit gaan we doen:

- We kiezen voor een begrotingsbeleid dat zicht biedt op structureel begrotingsevenwicht in 2017.
- Noodzakelijke bezuinigingen dienen zodanig te worden gekozen dat de economische groei zo weinig mogelijk wordt geschaad.
- Een eerlijke verdeling van de rekening tussen burgers naar draagkracht.
- Structurele aanpassingen van woningmarkt, arbeidsmarkt en de zorg; die niet alleen een bijdrage leveren aan ook op langere termijn houdbare overheidsfinanciën, maar ook het fundament van de Nederlandse economie versterken.

2. Bedrijfsinvesteringen bevorderen

De komende jaren is het cruciaal dat bedrijven weer gaan investeren. Dat kan de overheid stimuleren langs fiscale weg, door garantstellingen en door publiek-private samenwerking.

Dit gaan we doen:

- Herinvoering van de succesvolle regeling van fiscaal vrije afschrijving voor bedrijfsinvesteringen (tijdelijk voor 2013 en 2014).
- Het MKB loopt aan tegen hogere vermogenskosten. Dat belemmert investeringen. Daarom moet het Innovatiefonds MKB worden verdriedubbeld van 125 naar 375 miljoen per jaar ten behoeve van innovatiekredieten en het stimuleren van het verschaffen van langjarige eigen vermogen aan het MKB. Hiertoe wordt een nieuwe Nationale Investeringsbank opgericht.
- De staatsborgstellingsregeling zal worden verruimd om de kredietverlening door banken aan het MKB te verbeteren.
- De bouw, de motor van de economie, moet worden aangejaagd met tijdelijke fiscale aftrekregelingen op het vlak van renovaties en voorzieningen op het terrein van energiebesparing.
- De wet op de Vennootschapsbelasting wordt zodanig aangepast dat investeren met eigen vermogen wordt bevorderd. De aftrekbaarheid van de kosten van vreemd vermogen wordt beperkt en gelijk belast met het eigen vermogen. Hierdoor gaan bedrijven die veel investeren minder belasting betalen en bedrijven die weinig investeren meer. En bedrijven met gezonde financiering worden beloond terwijl bedrijven die volgepompt worden met schuld daarvoor fiscaal niet meer worden beloond.
- Met publiek private samenwerking, in het bijzonder met onze eigen pensioenfondsen, kunnen extra investeringen bijvoorbeeld op het terrein van infrastructuur naar voren worden gehaald. Aldus kan tot 2020 per jaar 500 miljoen aan extra investeringsruimte worden gecreëerd. Publiek private samenwerking maakt een efficiencywinst van 10% in de realisatie en exploitatie van deze projecten haalbaar.

3. Onderwijs als motor van economische groei

Een goed opgeleide bevolking is essentieel voor hernieuwde economische groei. Investeren in onderwijs is investeren in de toekomst. Het gaat er daarbij niet om zoveel mogelijk mensen in het hoger onderwijs te krijgen maar om goed opgeleide mensen op alle niveaus. Zeker in de techniek waar een gebrek aan goedopgeleide mensen verdere groei van technologische sector en regio's bedreigt.

Dit gaan we doen:

- Het aantal techniekstudenten moet de komende jaren verdubbelen. We doen daarom, in aanvulling op het Masterplan techniek de volgende voorstellen:
  - o De uitval op de Technische Universiteiten is veel te heel hoog. In het eerste jaar verdwijnen er al 25% van de studenten. Dat is geen wetmatigheid. Daar is wat aan te doen. Goed gestructureerd onderwijs en intensievere begeleiding moet de uitval versneld drastisch verminderen.
  - o We willen het collegegeld voor technische studies afschaffen. Samen met het bedrijfsleven zal dit worden uitgewerkt. Door het opruimen van financiële drempels en de grote kans op werk zal het aantal technische studenten verdubbelen. Deze aanpak is onmisbaar voor verdere groei van onze technologische toplegio's.
- Meer bedrijven moeten jongeren op mbo-niveau 2 aannemen, waarna zij verder worden opgeleid tot en met niveau 4. Jongeren moeten kunnen wisselen tussen BBL en BOL.
- In het MBO moeten nieuwe dynamische technieken aangeboden kunnen worden zodat de kloof tussen school en werkelijkheid kleiner wordt. Een sprekend voorbeeld is de opleiding vliegtuigon-

derhoudtechniek. Bedrijfsleven en overheid dragen hiervoor een gezamenlijke verantwoordelijkheid en moeten gezamenlijk hiervoor zeer gericht middelen beschikbaar stellen.

- Innovatiecontracten tussen het bedrijfsleven, onderzoek- en onderwijsinstellingen en de overheid moeten leiden tot een concrete investeringsagenda. Zo kunnen fundamenteel, toegepast en praktijkonderzoek elkaar versterken.
- De bezuiniging op het nationale onderzoeksbudget (voorheen uit de aardgasbaten) betekent dat we vanaf 2015 in totaal 2500 minder promotieplaatsen aan Nederlandse universiteiten en instituten zullen hebben. Dit zal zo spoedig mogelijk moeten worden ingelopen om weer op het niveau van Duitsland en Zwitserland te komen qua overheidsinvesteringen in wetenschappelijk onderzoek.
- De PvdA wil de komende jaren meer ruimte voor initiatieven als de werkschool, vakscholen en de beschrijfscholen waarin de praktijkopleiding tot vakmanschap centraal staat.

4. MKB als bron van ondernemerschap, innovatie en banen

Het MKB is de banenmotor van Nederland. De PvdA is trots op echte ondernemers die diensten verkopen. Die producten maken en exporteren. Die ontzettend veel werkgelegenheid bieden. Het grootste deel van de Nederlandse bevolking, 4,5 miljoen mensen, werkt in het MKB. In winkels, in de agrarische of toeristische sector, in de IT, in de media of als boekhouder of administrateur.

60 procent van de totale export komt voor rekening van het MKB. In het MKB treffen we de echte ondernemers, die nieuwe oplossingen vinden, die nieuwe markten aanboren en die zelf risico's durven lopen. Deze ondernemers worden gekoesterd door de PvdA. Overbodige regels willen we schrappen, complexe procedures vereenvoudigen.

Dit gaan we doen:

- Om echt ondernemerschap te stimuleren moet vreemd en eigen vermogen gelijk worden belast.
- Er starten elk jaar 40.000 nieuwe ondernemingen. Hen willen we stimuleren om van hun ideeën een succes te maken en door te groeien. Dat creëert werkgelegenheid. De zelfstandigenaftrek en ondernemersfaciliteiten gaan op in een winstbox die meer wordt gericht op starters en groei.
- Door de bankencrisis komen bedrijven vaak moeilijk aan kredieten. We grijpen in als blijkt dat banken hun maatschappelijke verantwoordelijkheid niet nemen.
- We zijn voor particuliere initiatieven ter ondersteuning van kredietverlening aan en ter bevordering van vermogensvorming binnen het MKB onder meer in de vorm van durfkapitaal en microfinanciering voor starters.
- Het MKB moet toegang krijgen tot overheidsaanbestedingen. Dat stimuleert innovatie en competitie met grotere bedrijven. De overheid waakt voor een onnodige stapeling van ervaringsvereisten om innovatie te stimuleren.
- De Winkelsluitingstijdenwet wordt veel ruimer. Het is aan gemeenten zelf om te bepalen dat winkels op zondag open mogen zijn.
- De PvdA wil dat ondernemers hun procedurele zaken zoveel mogelijk kunnen regelen bij een digitaal loket om procedures en wettelijke kosten te verminderen.
- Inspecteurs moeten samenwerken en gelijktijdig controleren. Bij gebleken goed gedrag wordt uitgegaan van vertrouwen in plaats van wantrouwen. Waar nodig moet gewoon worden opgetreden.
- De toelating van Kenniswerkers en internationale studenten moet enerzijds beter aansluiten op specifieke behoeften in bedrijfsleven en wetenschap aan hoogopgeleide medewerkers en anderzijds worden ontdaan van bureaucratische rompslomp. Vertrouwen moet voorop staan. Bij misbruik wordt hard opgetreden.

5. Groene groei

Duurzaam ondernemen is geen wens meer maar absolute noodzaak in een economie waar grondstoffen steeds schaarser en daarmee ook duurder worden. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is al lang geen bijzaak meer, het is de kern van ondernemen. Anders blijf je simpelweg niet bestaan.

Een duurzame economie is niet alleen nodig vanwege het klimaatprobleem en de uitputting van onze aarde, maar biedt ook grote economische kansen. Kansen op nieuwe groei, waar de oude stilvalt; op nieu-

we banen, waar de oude verdwijnen. Op nieuwe innovatie, waar Nederland in kan uitblinken. Nederland heeft de beste ingenieursbureaus, offshore bedrijven, waterbouwers en havens. Wij kunnen en willen wereldspeler zijn op het gebied van offshore energiewinning. En met Wageningen ook op het gebied van biograndstoffen.

Dit gaan we doen:

- De PvdA ondersteunt maatschappelijk ondernemen, investeert in duurzame energie, ondersteunt initiatieven en groene groei.
- Ook fiscale maatregelen ondersteunen onze groene agenda: rode diesel wordt afgeschaft, de afschaffing van de milieubelastingen draaien we terug en de SDE-regeling bouwen we af en vervangen deze door een verplicht aandeel duurzame energie.
- Er komt een leveranciersverplichting voor groene energie. Leveranciers worden verplicht om elk jaar en stijgend aandeel van hun elektriciteit hernieuwbaar te leveren. Kolencentrales moeten verplicht duurzame biomassa bijstoken.
- We kiezen voor innovaties gericht op een duurzame economie. Hiermee stimuleren we de ontwikkeling van groene energie via biomassa, windenergie en zonnepanelen.
- Netbeheerder Tennet wordt verantwoordelijk voor de aanleg van een net op zee voor windenergie.
- Lokale initiatieven voor decentrale energieopwekking worden gestimuleerd. De energiebelasting op kleinschalige, decentrale opwekking verdwijnt.
- De PvdA wil zuinig omgaan met natuurlijke hulpbronnen. Energiebesparing, uitstootbeperking en recycling van producten worden blijvend bevorderd.
- Onze vervoersknooppunten de Rotterdamse haven, Schiphol en spoorlijnen zijn van onmisbaar belang voor de Nederlandse economie. Zo kan het Rotterdamse havencomplex met forse groei een belangrijke herstelmotor voor de economie en werkgelegenheid worden. Om duurzaamheidsdoorbraken te krijgen bijvoorbeeld ten aanzien van restwarmte en afvalstoffen in het hele havengebied, is een gebiedsvergunning nodig. Economie en duurzaamheid gaan hand in hand. Reststoffen uit de haven worden hergebruikt in de kassen van het Westland.

6. Innovatiebeleid

Ondernemers weten zelf het beste waar hun kansen liggen. Innovaties komen van mensen, bedrijven, de wetenschap, niet uit de Ministeries. Maar de overheid kan er wel voor zorgen dat ondernemers uitstekend opgeleide werknemers kunnen krijgen, dat de publieke voorzieningen op orde zijn en de infrastructuur goed functioneert. De rol van de overheid in het economisch beleid is dus cruciaal wat betreft de economische structuur.

Daarom kiest de PvdA voor gericht innovatiebeleid. Een beleid dat nauw aansluit bij de successen van economische netwerken rond zogenaamde 'talenttowns'. Hightech in de regio Eindhoven, agro&food in het netwerk rond Wageningen, biomedisch in Enschede en Nijmegen, biotech in Leiden, logistiek in Rotterdam-Schiphol, Energy in Groningen.

Innovatiebeleid dat tevens de basis legt voor antwoorden op toekomstige uitdagingen. Immers, het zijn ook deze economische clusters die met technologische vernieuwingen ons in staat kunnen stellen klimaatproblematiek, vergrijzing, een groeiende wereldbevolking of toenemende schaarste aan water en grondstoffen het hoofd te bieden.

Dit gaan we doen:

- De groeistrategie heeft ook consequenties voor het beleid en de inrichting van de overheid. We moeten kiezen voor versterking van de regionale samenwerking rond de 'talenttowns'. Economisch beleid, nieuwe industriepolitiek en innovatiebeleid wordt uitgevoerd door regionale samenwerkingsverbanden waarin overheden, kennisinstituten en bedrijfsleven nauw samenwerken. Alle middelen moeten ten dienste staan van een gezamenlijke groeiagenda.
- De strategie heeft ook consequenties voor de besteding van onderzoeksgelden aan universiteiten en onderzoeksinstituten. De concurrentie in het hoger onderwijs heeft de afgelopen jaren vooral plaatsgevonden in de breedte en niet in de diepte. Specialisatie van universiteiten en hogescholen is noodzakelijk om internationaal tot de top te behoren. Dit proces zal versneld moeten plaatsvinden.
- Het Europese beleid gericht op economische ontwikkeling van regio's moet radicaal worden aangepast. De uitgaven van de structuurfondsen moeten effectief groei bevorderen. Middelen komen

nu onvoldoende ter beschikking van het MKB en teveel geld gaat nog steeds naar het in standhouden van onrendabele agrarische bulkproductie in plaats van bijvoorbeeld de financiering van startende nieuwe ondernemingen, of verder ontwikkelen van duurzame energietechnologie.

7. Een gezonde financiële sector

Voor hernieuwde economische groei in Nederland is een gezonde financiële sector onmisbaar. Structurele weeffouten, gevolgen van decennia van liberalisering van de financiële sector, moeten versneld worden aangepakt. Voor de PvdA is het cruciaal dat die maatregelen zoveel mogelijk internationaal worden genomen.

Dit gaan we doen:

- Er moet Europees banktoezicht komen. Het toezicht op banken is primair nationaal geregeld en het 'redden' van banken is een nationale verantwoordelijkheid, terwijl de grote banken internationaal zijn en de muntunie een Europese Unie is. Die situatie is niet langer houdbaar. Het banktoezicht dient Europees te worden. Banken in de Eurozone moeten allen voldoende gekapitaliseerd zijn en onder effectief toezicht staan. Ook in internationaal verband zal samen met de andere grote handelsblokken de financiële sector moeten worden gereguleerd.
- De bankensector moet geherstructureerd worden. Winsten van banken zijn privaat, maar de risico's worden afgewenteld op de belastingbetaler. Banken mogen geen riskante avonturen ondernemen met de hen toevertrouwde spaargelden van burgers. Een verdergaande herbezinning op de structuur van de financiële sector is noodzakelijk.
- ABN Amro gaat niet naar de beurs. Dienstbaarheid van de bank aan onze economie moet bepalend zijn en niet aandeelhoudersrendement en winstgroei op korte termijn. Een alternatieve positionering en bestuursvorm van de bank bevordert bovendien de 'biodiversiteit' van onze financiële sector. Door diversiteit in organisatievorm van de grote financiële spelers neemt de stabiliteit van het bankwezen toe. Er wordt een alternatief financierings- en bestuursmodel voor ABN Amro uitgewerkt, inclusief een mogelijke rol voor geduldig kapitaal van institutionele beleggers.
- De financiële sector moet meebetalen. Nu de belastingbetaler is bijgesprongen om de banken te redden, is het redelijk dat deze sector zelf een significante bijdrage gaat leveren met een belasting op financiële transacties (FTT). Onze pensioenfondsen worden hiervan nadrukkelijk uitgezonderd.
- Een einde aan de bonuscultuur. Er zijn 7 miljoen woekerpolissen verkocht in Nederland. Niet omdat klanten daar om vroegen, maar omdat de bonuscultuur van banken aanzet tot dit ongewenste gedrag. De bankensector moet weer een sector worden waar medewerkers dienstbaar zijn aan hun klanten. De PvdA komt met een initiatiefwetsvoorstel dat bonussen voor bestuurders en anderen werkzaam in de financiële sector rigoureuus aan banden legt. Bovenop vaste salarissen mag maximaal 20% variabele beloning worden betaald. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) gaat effectief toezicht houden op het ontwikkelen van nieuwe financiële producten, zodat nieuwe woekerpolissen worden voorkomen.
- De accountants moeten hun werk goed doen. Op voorstel van de PvdA en anderen is onlangs door de Tweede Kamer besloten dat accountants niet meer de boeken mogen controleren bij dezelfde banken en verzekeraars waar ze ook advieswerk verrichten. Zo wordt voorkomen dat de slager zijn eigen vlees keurt. Ook moet de accountant na 8 jaar rouleren om te voorkomen dat de controle sleets wordt. En de AFM heeft de bevoegdheden gekregen om hierop effectief toezicht te houden.
- Kapitaalseisen voor banken moeten worden verhoogd. Veel instabiliteit is ontstaan door te hoge hefboomwerking, speculeren met geld dat men niet zelf had. De kapitaalseisen voor banken verhoogd. Nederland moet net als Zwitserland en Engeland, aanvullende eisen stellen. Zodat banken weer solide financiële instellingen worden.

ONZE KEUZES VOOR GOED ONDERWIJS

---

1. Onderwijstijd voor kwaliteit
  2. Voldoende goede leraren
  3. Meer menselijke maat, minder marktwerking
  4. Passend onderwijs passend maken
  5. Samenleven begint op school
  6. Techniek heeft de toekomst
  7. Doorgaan met leren
  8. Zorgvuldige selectie
  9. Ambities voor het hoger onderwijs
-

Onderwijs als motor van de kenniseconomie

De kwaliteit van het Nederlandse onderwijs staat voor de PvdA voorop. Naar internationale maatstaven is de kwaliteit van ons onderwijs op orde. De uitgaven voor onderwijs liggen zijn internationaal gezien gemiddeld, terwijl onze prestaties bovengemiddeld zijn. Het aantal jongeren dat doorstroomt richting het hoger onderwijs blijft stijgen en het aantal voortijdige schoolverlaters nam de laatste jaren flink af. Tegelijkertijd hebben we flinke ambities met het onderwijs. Onderwijs is en blijft cruciaal voor de kansen van kinderen, om de dromen en doelen van jongeren te helpen bereiken en bij te dragen aan een sterke en sociale samenleving. We houden vast aan de ambitie om internationaal tot de beste 5 landen van de wereld op onderwijs te horen.

Wat de PvdA betreft moet de politiek op basis van heldere afspraken vertrouwen geven aan het onderwijs en het onderwijs vanuit het geloof in eigen kracht de uitdagingen die de samenleving stelt offensief oppakken. Met trots op wat het onderwijs kan bieden en ambitie om de ontwikkeling en ontplooiing van leerlingen en studenten verder te brengen. Wat de PvdA betreft maken politiek en onderwijs afspraken waarin ambitie en mogelijkheden bij elkaar worden gebracht. Dat zal gerichte extra investeringen vragen die aantoonbaar het onderwijs verbeteren, zodat meer tijd van beter opgeleide docenten ten goede komt aan leerlingen die daardoor verder kunnen komen in hun maatschappelijke ontwikkeling.

De knelpunten

Het onderwijs staat onder begrijpelijke druk om het nóg beter te doen. Dat vergt voldoende onderwijstijd van goede leraren die de ruimte krijgen maatwerk te bieden. Kwaliteit van onderwijs vraagt voortdurende aandacht. Er is aangetoond dat een docent voor 80% de onderwijskwaliteit bepaalt. Nu gaat er teveel aandacht uit naar grootschalige veranderingen van buiten het onderwijs en de zoveelste fusie of reorganisatie. Passend onderwijs wordt onmogelijk als tijd en geld ontbreken. Nog teveel kinderen maken school niet af of blijven steken onder hun niveau. Tegelijkertijd ontstaan er grote tekorten op de arbeidsmarkt. Bezuinigingen hebben doorleren op tal van manieren moeilijker gemaakt. Terwijl ook in het hoger onderwijs de kwaliteit continu aandacht vraagt. Kortom, er staat ons nog het nodige te doen.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Onderwijstijd voor kwaliteit

Onderwijstijd is kostbaar. Letterlijk en figuurlijk. De tijd moet daarom goed worden benut. Waar nodig moet er extra tijd worden geïnvesteerd in kinderen. Denk aan voorschoolse educatie, het verlengen van de schooldag voor gerichte extra lessen of een zomerschool. Het gaat ons uiteindelijk om kwalitatief hoogstaand onderwijs en daarvoor is maatwerk per persoon belangrijk. Daar moet dus ruimte voor worden geboden.

Dit gaan we doen:

- We willen geen eenvormige oplossingen meer, opgelegd uit Den Haag. De norm van 1040 uur moet van tafel. Sommige leerlingen kunnen prima overweg met wat meer vrijheid, maar anderen hebben aan de wettelijk verplichte 1040 uur niet genoeg. Scholen krijgen daarom de ruimte om waar nodig meer of minder uren in te zetten en zo meer uit kinderen te halen. De scholen verantwoorden hun totale tijdsinzet, maar niet meer voor alle leerlingen dezelfde standaard hoeveelheid uren.
- Zittenblijven is tijdsverlies. Nu betekent zittenblijven alles overdoen. Dat kost veel tijd die beter gericht kan worden ingezet op bijscholing (ook na school of in de zomer) op de zwakke vakken.
- Omdat tijd kostbaar is moeten we ook prioriteiten stellen. De schooldag is snel gevuld. Daarom moet zeker zijn gesteld dat de elementaire vaardigheden op het gebied van taal en rekenen voldoende aandacht krijgen door de hele schoolcarrière heen. Ook in het MBO en HBO. We moeten voorkomen dat ieder maatschappelijk probleem wordt doorgeschoven naar het onderwijs in de vorm van weer een lespakket.
- We willen waar nodig onderwijstijd ook verlengen. Denk aan hele jonge kinderen met ontwikkelingsachterstanden. Via voor- en voerschoolse educatie (vve) moeten de kansen van deze kinderen in hun vervolgonderwijs worden vergroot. Het opleidingsniveau van veel van de pedagogisch medewerkers in de vve moet worden verhoogd. Nog lang niet alle kinderen die voor hun ontwikkeling gebaat zouden zijn bij deelname aan de vve, worden daarvoor aangemeld. Van Consultatiebureau tot huisarts tot Centra voor Jeugd&Gezin moet alertheid bestaan op ontwikkelingsachterstanden. Ouders moeten soms over een drempel worden geholpen.
- Niet alle leerlingen zijn gebaat bij grote zelfstandigheid. Niet alle leeftijden zijn al in staat om zelf verantwoordelijkheid te dragen voor hun leerproces. Daarom moet er meer maatwerk komen in het onderwijs. Alle leerlingen en studenten hebben recht op een helder gestructureerd onderwijsaanbod en professionele begeleiding. Meisjes lijken beter met zelfstandig werken te kunnen omgaan dan jongens. Steeds vaker stromen jongens af van bijvoorbeeld vwo naar havo. In het speciaal onderwijs is inmiddels 7 van de 10 leerlingen een jongen. Deze ontwikkelingen moeten worden gekeerd.
- Goede, objectieve toetsystemen zijn een hulpmiddel om ontwikkeling verder te stimuleren en achterstanden tijdig te onderkennen. Leerlingvolgsystemen, breder dan taal en rekenen alleen, moeten daarom actief worden gebruikt op de school zodat leraren en schoolleiding verbeteringen kunnen oppakken. Referentieniveaus zetten de standaard voor de toetsen van het leerlingvolgsysteem. Scholen kiezen hun eigen leerlingvolgsysteem, hierbij hoort ook een eindtoets.

2. Voldoende goede leraren

Wij willen de beste mensen voor de klas. De komende jaren gaan er heel veel leraren met pensioen. Om zowel kwantiteit als kwaliteit in evenwicht te houden is er een stevig lerarenbeleid nodig. Stevige kwaliteitseisen en goed betalen, in die combinatie. Het Kabinet Rutte kwam niet verder dan de prestatiebeloning, feitelijk een bonuscultuur in het onderwijs, en de Kunduzcoalitie wil de leraren nog eens twee jaar op de nullijn zetten.

Dit gaan we doen:

- Prestatiebeloning wordt definitief afgeblazen. Bij goed personeelsbeleid hoort het ondersteunen van verdere scholing en het actief bewaken van de kwaliteit van leraren
- De nullijn voor leraren gaat onmiddellijk van tafel. Jonge, goed opgeleide professionals moeten worden verleid zich in te zetten in het onderwijs. Als we goede leraren willen moeten we daar gewoon

voor betalen. De lerarsalarissen moeten de loonontwikkeling in de markt volgen. De achterstand die nu is ontstaan zal moeten worden ingelopen omdat we anders straks gewoonweg niet voldoende goed opgeleide mensen voor de klas hebben.

- De lerarenopleidingen leggen de basis voor Meesterschap. Hun kwaliteit moet daarom volledig op orde zijn. De inspectie moet daar extra op toe zien.
- Het aantal onbevoegde leraren voor de klas moet snel worden teruggedrongen. De, op initiatief van de PvdA, aangescherpte bevoegdheidseisen moeten worden nageleefd en gecontroleerd. De eisen moeten omhoog.
- Leraren en schoolleiders volgen verplichte bij- en nascholing. We maken daarbij gebruik van het beroepsregister voor leraren. Voor schoolleiders komt er ook een beroepsregister. De Lerarenbeurs, een initiatief van oud-minister Plasterk, wordt voortgezet.
- PvdA wil dat goed opgeleide leraren weer volop professionele ruimte krijgen om de verantwoordelijkheid voor hun werk zelf te dragen. Zij verantwoorden zich achteraf over de bereikte resultaten.
- Het aantal mannen voor de klas neemt steeds verder af. Vooral in de omgang met jongens zijn mannelijke docenten van wezenlijk belang voor de ontwikkeling en fungeren zij als rolmodel. Daarom stimuleert de PvdA initiatieven om meer mannen voor de klas te krijgen.

3. Meer menselijke maat, minder marktwerking

Wij willen meer kwaliteit en oog voor het individu in het onderwijs. In het onderwijs heeft marktwerking geleid tot perverse effecten die de kwaliteit van het onderwijs en de aandacht voor het individu aantasten. Zo heeft de strijd om de leerling hier en daar tot een veelheid aan nietszeggende opleidingen geleid zonder dat de kwaliteit op orde is. Dat moet slimmer en beter.

Dit gaan we doen:

- De Minister neemt de leiding om een forse beperking van het aantal verschillende diploma's, het aantal opleidingen en onderlinge afspraken binnen regio's over wie zich in welke opleiding specialiseert, tot stand te brengen in MBO en HBO. De overheid is immers verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en voor een efficiënte inzet van belastinggeld ten behoeve van een compleet en samenhangend onderwijsaanbod.
- Een gevolg van het schrappen van opleidingen is wel dat MBO-studenten vaker verder zullen moeten reizen. Dit is een extra argument om nu eindelijk samen met provincies de OV-trajectkaart voor MBO'ers (onder de 18) te regelen, te financieren uit de BDU-mobiliteitsgelden.
- Het PvdA-voorstel voor een fusietoets is inmiddels tot wet verheven. Schoolbestuurders moeten zich vooral bezighouden met de geboden kwaliteit in eigen huis en niet met de zoveelste fusie. Verdere schaalvergroting is in het onderwijs niet gewenst.
- Leraren, leerlingen en hun ouders/verzorgers moeten meer zeggenschap krijgen over hun school. Zo moeten zij zich kunnen losmaken van een groter schoolbestuur of moeten kunnen samengaan met een andere school (ook van een andere denominatie). Ook moeten zij in de toekomst expliciet goedkeuring geven wanneer het schoolbestuur een fusie voorbereidt.
- Het is opvallend en veelzeggend dat we in Nederland wél de minimumomvang van een school hebben vastgelegd maar niet de maximumomvang. Wat de PvdA betreft wordt op basis van een maatschappelijke dialoog afspraken gemaakt met het onderwijs over de gewenste schaal van ons onderwijs. De schaalvergroting van zowel instellingen, schoolbesturen, schoollocaties als van klassen moet aan banden worden gelegd.
- Tegelijkertijd moet onafhankelijk beoordeeld worden of de scholen, gegeven de verplichte onderwijstijd en de maximale klassengrootte, voldoende bekostigd zijn.
- Een bijzonder schaalprobleem doet zich voor in krimpggebieden. In 2020 zullen er naar verwachting 100.000 leerlingen minder zijn in het primair onderwijs, een daling van 6%. Andere sectoren volgen snel daarna. Het is dus onafwendbaar om het onderwijs slimmer te gaan organiseren in regio's waar dit speelt. Alle vormen van samenwerking moeten mogelijk zijn. Bestuurlijke blokkades om levensbeschouwelijke grenzen te overschrijden moeten worden opgeruimd.
- De ontwikkeling van brede scholen is een prima mogelijkheid om het voorzieningenniveau te behouden of zelfs te versterken. Samenwerking tussen school, kinderopvang, sport en cultuur wordt hiermee gestimuleerd.
- Er is ook een probleem met hele kleine scholen van minder dan 40 leerlingen. Scholen waar zo weinig leerlingen over zijn dat er geen kwaliteit meer geboden kan worden. Ook voor deze schoolbesturen geldt dat zij kwaliteit moeten leveren. Daar kunnen ze niet van worden vrijgesteld.

4. Passend onderwijs passend maken

De PvdA steunt het doel van passend onderwijs, namelijk zoveel mogelijk kinderen in het gewone onderwijs tot hun recht laten komen. Maar het onderwijs moet wel in staat worden gesteld deze taak op te pakken. En goed speciaal onderwijs zal altijd behouden moeten blijven.

Dit gaan we doen:

- De bezuinigingen op passend onderwijs en op het speciaal onderwijs gaan definitief van tafel. Je kunt niet extra verantwoordelijkheid bij de scholen neerleggen en ondertussen het geld weghalen.
- Alle scholen in één regio worden samen verantwoordelijk worden voor de zorg voor alle leerlingen. Het extra geld voor zorg en begeleiding moet ook daar aan worden besteed. Ouders en leraren moeten vanaf het eerste moment worden betrokken bij de opzet van de zorg.
- Het onderwijs moet één jaar extra de tijd krijgen om de invoering goed voor te bereiden en te voorkomen dat deze leerlingen tussen wal en schip vallen.
- Dat extra jaar moet tevens worden gebruikt om de expertise in de zorg voor leerlingen op alle scholen te versterken. Het geld beschikbaar voor de Lerarenbeurs, moet de eerstkomende jaren daarvoor gericht worden ingezet.
- Scholen moeten in hun beoordeling worden beloond voor het opnemen van zorgleerlingen en er zeker niet voor worden bestraft met een lagere waardering.

5. Samenleven begint op school

Op teveel plekken in ons land gaan kinderen van verschillende etnische afkomsten gescheiden van elkaar naar school. Ook in gemengde wijken kan een volledig witte school naast een zwarte school staan. Dat ouders een goede school zoeken is volstrekt terecht; kwaliteit moet altijd op orde zijn. Maar er worden zelfs goede scholen gesloten omdat er een witte vlucht op gang kwam; de school krijgt ineens een slechte naam omdat er teveel migrantenkinderen op zouden zitten.

We leggen ons hier niet bij neer. Een basisschool moet een afspiegeling van de wijk zijn. Kinderen moeten samen opgroeien dwars door allerlei scheidslijnen heen. Er zijn verschillende praktische manieren om dit aan te pakken. Lokale experimenten moeten volop ruimte krijgen.

Dit gaan we doen:

- Initiatieven van ouders die gezamenlijk hun kinderen aanmelden om zo weer tot gemengde scholen te komen, juichen wij zeer toe en verdienen lokale steun.
- Een vast inschrijfmoment voor alle scholen in de gemeente kan ervoor zorgen dat alle kinderen een gelijke kans maken op inschrijving op alle scholen.
- Een vaste leeftijd waarop kinderen kunnen worden ingeschreven op school voorkomt een steeds vroegere run op de 'beste' scholen.
- Met dubbele wachtlijsten kan een goede spreiding van kinderen met achterstanden worden bevorderd.
- Onderwijswethouders moeten doorzettingsmacht krijgen om met schoolbesturen afspraken te kunnen maken om gezamenlijk te werken aan gemengde scholen.

6. Techniek heeft de toekomst

Onze toekomstige economische groei en banen zitten voor een flink deel in de technische sectoren. Denk aan de regio Eindhoven, groeimotor in het zuiden. Het grote knelpunt is het gebrek aan technisch opgeleide mensen. Dat gaat enorm oplopen. Op alle niveaus. Het aantal techniek studenten moet daarom de komende jaren verdubbelen. Om dit te bewerkstelligen doen we in aanvulling op het Masterplan techniek, de volgende voorstellen.

Dit gaan we doen:

- De uitval op de Technische Universiteiten is veel te hoog. In het eerste jaar verdwijnen er al 25% van de studenten. Dat is geen wetmatigheid, daar is wat aan te doen. Goed gestructureerd onderwijs en intensievere begeleiding moet de uitval versneld drastisch verminderen.
- We willen het collegegeld voor technische studies in zowel HBO als Wetenschappelijk Onderwijs

afschaffen. Dit zal samen met het bedrijfsleven worden uitgewerkt. Door het opruimen van financiële drempels en de grote kans op werk zal het aantal technische studenten verdubbelen. Deze aanpak is onmisbaar voor verdere groei van onze technologische topregio's.

- Het moet makkelijker worden gemaakt dat bedrijven jongeren aannemen en zij kunnen wisselen tussen BBL en BOL. Het leidt tot een win-winsituatie: de betrokken bedrijven hebben belang erbij dat zij tijdig goed opgeleid personeel hebben en de jongeren hebben belang erbij dat zij via deze constructie zeker zijn van een baan.
- In het MBO moeten nieuwe dynamische technieken aangeboden worden, zodat de kloof tussen school en werkelijkheid kleiner wordt. Een sprekend voorbeeld is de opleiding vliegtuigonderhoudstechniek. Bedrijfsleven en overheid moeten hiervoor gezamenlijk zeer gericht middelen beschikbaar stellen.
- Innovatiecontracten tussen het bedrijfsleven, onderzoek- en onderwijsinstellingen en de overheid moeten leiden tot een concrete investeringsagenda. Zo kunnen fundamenteel, toegepast en praktijkonderzoek elkaar versterken.
- De bezuiniging van 500 miljoen structureel op het nationale onderzoeksbudget (voorheen uit de aardgasbaten) betekent dat we vanaf 2015 in totaal 2500 minder promotieplaatsen aan Nederlandse universiteiten en instituten zullen hebben. Dit zal zo spoedig mogelijk moeten worden ingelopen om weer op het niveau van Duitsland en Zwitserland te komen qua overheidsinvesteringen in wetenschappelijk onderzoek.
- De PvdA wil de komende jaren meer ruimte voor initiatieven als de werkschool, bedrijfsscholen en vakscholen, waarin de praktijkopleiding tot vakmanschap centraal staat.

7. Doorgaan met leren

We kennen nog steeds veel vroegtijdige schoolverlaters in Nederland. Sinds in 2006 de aanpak daarvan tot topprioriteit werd verklaard is het aantal wel fors gedaald, van 56.000 naar circa 38.000 per jaar nu. Maar 38.000 vroegtijdige schoolverlaters zijn er nog steeds veel te veel. Daar moet dus nog het nodige aan gebeuren.

Dit gaan we doen:

- Wij zetten onverminderd in op het tegengaan van vroegtijdig schoolverlaters. Dat begint met een goede registratie, een snel optreden tegen spijbelen en het betrekken van ouders, ook op het MBO. Langer op school betekent meer arbeidsproductiviteit en minder gebruik van sociale voorzieningen. Om uitval verder tegen te gaan is een goede 'match' met een opleiding en intensieve begeleiding op die opleiding van groot belang. De band tussen school en leerling of student moet intensiever worden.
- Het aanbod voor leerlingen die slecht theoretisch leren maar wèl praktisch kunnen leren moet beter. De PvdA wil daarom de komende jaren meer ruimte voor initiatieven als de Werkschool en Vakscholen, waarin de praktijkopleiding tot vakmanschap centraal staat.
- Jongeren die werkloos thuis komen te zitten moeten worden gestimuleerd door te leren. Bijvoorbeeld van een mbo2 niveau naar mbo4 niveau. Geld dat we daar in steken, is beter besteed dan aan uitkeringen.
- De kosten mogen voor jongeren geen reden zijn te stoppen met onderwijs. We blijven dus zeer alert op stijgend schoolgeld en ouderbijdragen.
- Stapelen in het onderwijs moet volop mogelijk blijven. Alle blokkades en boetes hierop moeten worden opgeruimd. Dat betekent dat het eindexamen op de middelbare school van zodanige kwaliteit moet zijn dat leerlingen, eenmaal geslaagd, in principe recht hebben op toegang tot het vervolgonderwijs. Het diploma MBO moet toegang geven tot een aansluitende vervolgopleiding op het HBO. Enzovoorts. Waar nodig moet dus het niveau omhoog om een goede aansluiting mogelijk te maken.
- Stapelen kan ook op latere leeftijd. Maar van "een leven lang leren" komt in Nederland nog te weinig terecht. De flexibiliteit van de arbeidsmarkt maakt dat er te weinig geïnvesteerd wordt door werkgevers, zelfstandigen en werknemers in bij- en nascholing. Het regionaal inzetten van de middelen van de O&O fondsen, kan dat doorbreken.
- Bezuinigen op 30-plussers in het MBO is met het oog op tekorten op de arbeidsmarkt heel onverstandig. De overheid moet toezien op goed en toegankelijk deeltijdonderwijs.

8. Zorgvuldige selectie

Ons stelsel van onderwijs moet samenhangend zijn. Dat wil zeggen dat schooltypen redelijk op elkaar aansluiten en dat het succesvol afsluiten van de ene school in principe toegang geeft tot vervolgonderwijs. Dit geeft zekerheid over de mogelijkheden die voor je open staan als je hard werkt aan je opleiding. Het maakt stapeling van opleidingen mogelijk. Heel veel mensen in Nederland hebben bereikt wat ze nu zijn dankzij de mogelijkheid tot het stapelen van bijvoorbeeld vmbo-havo-HBO. En zo zijn er vele routes door het onderwijsgebouw. Ongebreidelde selectie door onderwijsinstellingen aan de poort kunnen dit principe onderuit halen.

Dit gaan we doen:

- De PvdA zet zwaar in op degelijk funderend onderwijs tot en met een serieus examen, zodat een diploma in Nederland altijd wat voorstelt. Selectie vindt dan al plaats op de voorliggende school, in de keuze van het niveau, bij het overgaan naar een volgende klas en bij het eindexamen. Alleen op die manier kunnen we degelijk onderwijs combineren met de mogelijkheid om, als je je best doet en ambitie hebt, verder te studeren. Beiden zijn zowel voor het individu als de samenleving van cruciaal belang.
- Veel studenten switchen nog van studie en verliezen zo tijd en geld. Studenten moeten met 'matching' geholpen worden sneller bij de juiste studie terecht te komen. Laat studenten kennismaken met docenten van de opleiding die hen interesseert, zodat ze advies kunnen krijgen over hun studiekeuze.

9. Ambities voor het Hoger Onderwijs

De kwaliteit van ons hoger onderwijs moet boven alle twijfel verheven zijn en zelfs tot de internationale wereldtop behoren.

Dit gaan we doen:

- Wij willen dat instellingen in het Hoger Onderwijs gaan specialiseren op verschillende opleidings-terreinen, zodat ze zich onderscheiden op de kwaliteit van het onderwijsaanbod in plaats van de kwantiteit. De wijze van financieren van de instellingen moet daarop worden aangepast.
- Een verdere diversificatie van het onderwijs in het Hoger Onderwijs, zoals door de commissie Veerman bepleit, kan bijdragen aan het qua niveau en leerstijlen beter inspelen op de diversiteit in de steeds grotere groep studenten.
- Het vertrouwen in de kwaliteit van het hoger onderwijs moet worden hersteld. Studenten worden zelf nadrukkelijk betrokken bij de kwaliteitsbeoordeling van het onderwijs. Waar nodig zal de onderwijsinspectie worden ingezet.
- De PvdA wil een sociaal leenstelsel voor bachelor- en masterfase. Studenten lenen dan voortaan hun studiebeurs. Na afronding van de studie moet deze naar draagkracht worden terugbetaald. Na 15 jaar wordt een eventuele restschuld kwijtgescholden. De aanvullende beurs voor kinderen van minder draagkrachtige ouders, blijft gewoon een gift. Het grootste deel van de kosten van het Hoger Onderwijs komt daarmee nog steeds voor rekening van de overheid, maar van studenten wordt op deze manier gevraagd zelf te investeren in hun studie en hun toekomst. Het geld dat hiermee vrij komt wordt in het PvdA-plan volledig geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs.
- Op dit moment wordt het rentepercentage op studentenleningen van de overheid vastgesteld aan de hand van de afstudeerdatum. Door dit rentepercentage per periode vast te stellen verdwijnt de willekeur en komen studenten later niet voor onaangename verrassingen te staan.
- Het hogere collegegeld voor een tweede studie leidt tot onbedoelde problemen en wordt afgeschaft.
- De langstudeerboete kent vele onrechtvaardigheden en moet van tafel.
- De door de vijfpartijencoalitie voorgestelde verkorting van het recht op een OV-jaarkaart gaat van tafel.

ONZE KEUZES VOOR ARBEID

---

1. Werk voor jong en oud
  2. Een gelukkige oude dag
  3. Mensen met een beperking doen volwaardig mee
  4. Meer zekerheid voor flexwerkers
  5. Werk maken van ZZP'ers
  6. Een eerlijke en soepele arbeidsmarkt
-

Iedereen aan het werk!

Volledige werkgelegenheid – wij geloven dat het kan. En de PvdA wil het ook. Want werk emancipeert en geeft mensen zelfrespect. Een baan zorgt voor economische zelfstandigheid. Met de vruchten van hun werk dragen mensen bij aan een betere samenleving.

Een baan voor iedereen begint met economische groei. Die groei weer op gang brengen is daarom de toprioriteit van de PvdA. Groei is gebaat bij een open, internationale economie, met inbegrip van de arbeidsmarkt. We benutten het talent van mensen uit alle landen en sluiten ons niet af van de rest van de wereld.

Maar het gaat om meer dan *dat* mensen aan het werk zijn. Voor de PvdA gaat het ook om *hoe* mensen aan het werk zijn.

Wij willen dat mensen fluitend naar hun werk gaan.

Dat ze zich betrokken voelen bij hun bedrijf.

Dat ze een fatsoenlijk loon verdienen, in de geruststellende zekerheid dat ze niet van de ene op de andere dag langs de kant komen te staan.

Dat de verschillen tussen het salaris aan de top en op de werkvloer binnen de grenzen van het betamelijke blijven.

Dat het lange termijn belang van een mooi, gezond bedrijf de korte termijn belangen van aandeelhouders overtroeft.

Dat er zekerheid in het verschieft ligt voor mensen die noodgedwongen van baantje naar baantje hoppen. Dat ook buitenlandse werknemers recht hebben op een eerlijk loon en goede werkomstandigheden.

Een baan heeft grotere betekenis voor het leven dan alleen maar een bron van inkomsten. Dat zal iedereen onderschrijven. Daarom staat de PvdA voor meer dan werk alleen.

Nederlandse werknemers vormen samen een enorme bron van kracht voor de economie. We zijn met z'n allen steeds beter opgeleid, steeds meer vakbekwaam. Jongeren betreden de arbeidsmarkt met steeds hogere diploma's. Ouderen blijven tot hoge leeftijd gezond en gemotiveerd om langer door te werken. We spreken onze talen en kunnen goed omgaan met innovatie en technologische ontwikkelingen. Onze arbeidsmarkt is flexibel, veel meer dan de ons omringende landen en veel meer dan rechts ons wil doen denken. En onze werknemers zijn loyaal, niet corrupt en toegewijd.

Niet dat het overal hosanna is. Steeds meer werknemers hebben het zwaar in hun baan. Verpleegsters moeten met looplijsten de werkvloer op. Mensen in de thuiszorg moeten het stellen met een nul-urencontract. Schoonmakers worden met een schamele beloning per 100 meter vloer door de gangen van kantoorgebouwen gejaagd. Postbodes moeten hun eigen ontslagbrief bezorgen. Agenten en ambulancebroeders krijgen steeds meer te maken met agressie. We hebben het de afgelopen jaren allemaal zien gebeuren.

Dit onrecht bestrijden vormt al meer dan honderd jaar de wortel van de sociaaldemocratie. De oude idealen van de PvdA zijn daarom actueler dan ooit. De PvdA zet zich in voor goed werk en fatsoenlijke bescherming van werknemers.

Anno 2012 valt er een wereld te winnen voor de positie van flexibele werknemers en zelfstandigen zonder personeel. Voor jongeren, die het vaak moeten doen met tijdelijke banen waardoor zij onvoldoende zekerheid hebben om een gezin te stichten, een huis te kopen of hun pensioen te regelen. Voor ouderen die te vaak langs de kant staan omdat zij als te duur worden gezien. Voor de mensen met een beperking of een handicap, wiens talent het bedrijfsleven nog onvoldoende benut.

Al die mensen verdienen een kans. Pas dan kunnen we die grote vitaliteit van de Nederlandse arbeidsmarkt echt losmaken. Daarvoor zet de PvdA zich in.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Werk voor jong en oud

Jongeren komen de laatste jaren met gemiddeld steeds betere diploma's van school. Ouderen blijven gezonder en gemotiveerd. Ze kunnen en willen langer doorwerken. Twee fantastische troeven voor economie en samenleving. Maar door de crisis is er tegenslag.

De jeugdwerkloosheid is twee keer zo hoog als gemiddeld. Honderdduizend jongeren tot 25 jaar komen niet aan de bak. Veel van hen hebben tijdens de kredietcrisis van 2008 doorgeleerd, maar hun vooruitzichten op de arbeidsmarkt zijn nog altijd slecht. Trekt de economie straks aan, dan zal de generatie die net van school komt eerder aan de bak komen dan zij. Zo dreigt er een nieuwe, verloren generatie te ontstaan, met mogelijk honderdduizend bijstandsklanten.

Daar legt de PvdA zich niet bij neer. We laten de jeugd niet los en zetten alle zeilen bij om jongeren aangesloten te houden bij de arbeidsmarkt.

Aan het andere uiteinde van de arbeidsmarkt is het tijd voor daadwerkelijke emancipatie van de zilveren generatie. Al jarenlang hebben politici en werkgeversorganisaties de mond vol over de noodzaak van langer doorwerken. Maar op de werkvloer komen werknemers op leeftijd er nog steeds bekaaid af. Te vaak beschouwen werkgevers ze als te duur, te oud en te weinig productief. De ouderen voelen zich afgedankt. Het vijfpartijenakkoord heeft die indruk versterkt.

Langer doorwerken – hoog tijd dat we er minder over praten en er meer aan gaan doen. De PvdA wil dat werkgever en werknemer samen fors investeren in bijscholing. Zo blijven ouderen breed inzetbaar en houden ze zekerheid op werk. Goed voor de eigenwaarde van oudere werknemers. Goed voor werkgevers die ervaren, betrokken personeel in huis houden. En goed voor de overheid, die niet de (financiële) last hoeft te dragen van ten onrechte afgeschreven personeel.

Dit gaan we doen:

- Stagemogelijkheden voor jongeren moeten worden uitgebreid. De overheid – lokaal en landelijk – geeft zelf het goede voorbeeld.
- Als er geen stageplek beschikbaar is, biedt de opleiding een werkervaringsleerplek aan. Zodat de jongere wel het diploma kan halen.
- Er komt geld beschikbaar om te zorgen dat jongeren die werkloos dreigen te worden, een jaar langer op school kunnen blijven.
- Er komt een budget voor individuele ondersteuning om langdurig werklozen weer aan het werk te helpen.
- Voor werkloze jongeren geldt: terug naar school of aan het werk. De gemeenten zien daar op toe en bieden ondersteuning.
- Om de jeugdwerkloosheid aan te pakken maken we gebruik van Europese Structuurfondsen.
- Het wettelijk leeftijdsontslag, dat nu automatisch geldt voor iedereen die de leeftijd van 65 bereikt, schaft de PvdA af.
- Werknemers moeten makkelijker kunnen veranderen van baan. Dat geldt des te meer voor mensen aan het einde van hun carrière. Aan hun kennis en ervaring moeten we ons laven, in plaats van dat kapitaal te laten verstoffen in de WW. Daarom komt er een nieuwe werk-naar-werk regeling:

- o Werkgevers betalen de eerste zes maanden van de WW loon door. Dit geldt ook voor flexwerkers.
- o De hoogte en duur van de WW blijft gelijk.
- o Werkgever en werknemer stellen bij werkloosheid een verplicht werk-naar-werk plan op.
- o Aan het eind van de eerste zes maanden werkloosheid wordt getoetst of beide partijen genoeg gedaan hebben om nieuw werk te vinden. Heeft de werkgever te weinig gedaan, dan moet hij langer loon doorbetalen en extra budget voor bijscholing beschikbaar stellen. Heeft de werknemer te weinig gedaan, dan krijgt hij een korting op zijn uitkering of moet hij zijn doorbetaalde loon terugstorten.
- o Voor het MKB wordt sectorale en/of regionale samenwerking nog belangrijker. Er ontstaan mogelijkheden om het werkloosheidsrisico sectoraal te herverzekeren, daarbij wordt nog gekeken naar de conjuncturele component van het werkloosheidsrisico. Het introduceren van een loondoorbetalingsperiode in de WW vergt een collectief vangnet voor werknemers van wie de werkgever failliet dreigt te gaan.
- o Werk is nooit te min. Dat moet gelden voor elke werkloze, rekening houdend met de persoonlijke omstandigheden.
- o Werk moet lonen. Ook dat moet gelden voor elke werklozen. Het kan niet zo zijn dat werklozen erop achteruit gaan als ze werk aanvaarden. Daarom wil de PvdA voortaan daadwerkelijk verdiend loon verrekenen met de WW-uitkering, in plaats van de gewerkte uren.
- o Geen voorkeursbehandeling voor ambtenaren. Ook zij zijn het meest gebaat bij de werk-naar-werk regeling en gaan hieronder vallen. Voordelen uit de bestaande wachtgeldregelingen komen ten goede aan de budgetten voor bijscholing.

2. Een gelukkige oude dag

Nederlanders worden generatie na generatie gelukkig steeds ouder. Na een werkzaam leven kunnen veel mensen langer dan voorheen genieten van een fijne oude dag met een goed inkomen dankzij onze AOW en ons sterke pensioenstelsel.

De Partij van de Arbeid stond aan de wieg van dat stelsel. Dankzij onze Willem Drees gaan al bijna zestig jaar oud en arm niet langer hand in hand. In al die decennia is er echter veel veranderd. Zoals gezegd worden we steeds ouder, het aantal ouderen ten opzichte van het aantal jongeren groeit fors en we moeten alles op alles zetten om ook in de toekomst voldoende handen aan bed en docenten voor de klas te houden.

De pensioengerechtigde leeftijd moet daarom omhoog. De PvdA stelde daarbij altijd als voorwaarde dat deze leeftijdsverhoging niet ten koste gaat van mensen die lang voor een laag inkomen gewerkt hebben en dat deze niet ten koste gaat van mensen die op latere leeftijd werkloos raakten en die niet meer aan het werk komen. Tenslotte dienen de overheidsfinanciën op orde te worden gebracht en vragen we van alle Nederlanders daarvoor een bijdrage, langer werken vormt daarvan een noodzakelijk onderdeel

Nu het pensioenakkoord dat voldeed aan al deze voorwaarden door de vijf partijencoalitie van tafel is getrokken en het geld dat was gereserveerd voor een zorgvuldige invoering helemaal is geschrapt dreigt een ondoordachte verhoging van de pensioenleeftijd. Vanaf volgend jaar zou de pensioenleeftijd al omhoog moeten zonder enige voorziening voor mensen, die daardoor in grote problemen komen. Dat is onacceptabel voor de PvdA. De PvdA kiest voor een sterk en sociaal alternatief dat zowel recht doet aan de belangen van werknemers als aan de belangen van de schatkist. Er moet een goede regeling komen voor mensen die al van jongs af aan hebben gewerkt voor een laag loon en mensen die op latere leeftijd nog werkloos werden. Tegelijkertijd zullen we in het licht van de financieel-economische omstandigheden al in 2017 beginnen met de verhoging van de pensioenleeftijd.

Dit gaan we doen:

- We koppelen de AOW aan de levensverwachting. De AOW leeftijd gaat in 2017 omhoog met een half jaar, in 2020 opnieuw met een half jaar en in 2025 naar 67 jaar. Dat biedt toekomstige gepensioneerden ruimschoots de tijd zich voor te bereiden op verandering.
- De PvdA wil dat mensen zich voldoende kunnen voorbereiden zodat er geen gat valt tussen AOW leeftijd en bestaande pensioenrechten
- Werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen lopen door tot 67, zodat zij niet tussen het 65e en het 67e levensjaar in de bijstand belanden.

- De PvdA biedt de mogelijkheid tot een flexibele AOW leeftijd. Werknemers mogen één tot twee jaar eerder AOW ontvangen, maar dan wel met een korting van 6% per jaar.
- Mensen met lagere inkomens krijgen de gelegenheid meer pensioen op te laten bouwen. Dat kan door dat deel van het inkomen waarover geen pensioen wordt opgebouwd te verlagen.
- Bij langer doorwerken hoort ook een pakket maatregelen die ervoor zorgt dat mensen langer kunnen doorwerken en een eerlijke regeling voor hen die niet kunnen doorwerken. Daarvoor zijn drie dingen noodzakelijk:
  1. Er komt een vervroegde AOW voor mensen die na hun 61e onvrijwillig aan de kant komen te staan.
  2. Door de inzet van een werkbonus en een Vitaliteitsregeling kunnen mensen met een klein pensioen die lang gewerkt hebben, toch op hun 65e stoppen met werken. De korting op hun AOW wordt hiermee teruggebracht van zes naar drie procent.
  3. De PvdA wil op korte termijn de arbeidsmarktsituatie van ouderen zodanig verbeteren dat mensen ook daadwerkelijk kunnen doorwerken tot 67. We ondersteunen oudere werknemers bij het vinden van werk en pakken de leeftijdsdiscriminatie aan.
- We hebben iedereen nodig op de arbeidsmarkt. Bestaande atv regelingen worden voor zover mogelijk afgebouwd. Onder andere door het combineren van arbeid- en zorgtaken makkelijker te maken, stimuleren we mensen die in deeltijd werken om meer uren te werken. De mogelijkheden tot bijvoorbeeld thuiswerken worden verbeterd.
- Er komt nieuwe wetgeving voor de wijze waarop onze pensioenfondsen worden bestuurd. Maatschappelijke betrokkenheid en deskundigheid is voor de PvdA daarbij belangrijk. Werkgevers moeten medeverantwoordelijk blijven voor gezonde pensioenfondsen.
- Er komt een nieuw toetsingskader voor pensioenen waarin de solidariteit tussen generaties (jong en oud), maar ook binnen generaties (hoog- en laagopgeleid) centraal staat.

3. Mensen met een beperking doen volwaardig mee

Ieder mens heeft zijn eigen talent. En ieder mens wordt gelukkig als hij dat talent kan ontplooiën. Vaak gaat dat vanzelf, maar soms moeten mensen een handje geholpen worden om het eruit te laten komen. Zeker mensen met een handicap of een andere beperking.

Honderd jaar sociaaldemocratie heeft tot grote vooruitgang geleid. In dit land stoppen we mensen met een beperking niet meer weg. Ze doen volop mee, bijvoorbeeld in de sociale werkvoorziening. Dat geeft eigenwaarde, voegt waarde toe aan de economie en draagt bij aan een betere samenleving. Toch is het een wankel evenwicht, zeker in de huidige economische crisis. Het vorige Kabinet liet blijken mensen met een beperking liever af te schrijven dan ze tot bloei te brengen. Dat is voor de PvdA geen optie. We willen al het mogelijke doen om te zorgen dat mensen niet afhankelijk worden van een uitkering.

Van mensen met een beperking mogen we verwachten dat ze een bijdrage leveren aan de samenleving. Van de overheid mogen we verwachten dat ze het goede voorbeeld geeft en belemmeringen wegneemt. En van werkgevers mogen we verwachten dat ze meedoen en de inspanningen niet overlaten aan een handjevol enthousiaste voorlopers.

Dit gaan we doen:

- Grote en middelgrote bedrijven worden bij wet verplicht vijf procent arbeidsgehandicapten en (oud) langdurig werklozen in dienst te hebben. Wie daaronder zit, krijgt een boete. De overheid gaat alleen in zee met bedrijven die aan dit quotum voldoen.
- De PvdA is ervan overtuigd dat gemeenten het best weten hoe mensen snel aan het werk te krijgen. Daarbij passen geen vakjes en schotjes. Daarom voegen we de Wajong, de Wet Sociale Werkvoorziening en de Wet Werk en Bijstand samen tot één regeling, in handen van gemeenten.
- Het onderscheid tussen arbeidsgehandicapten en niet-arbeidsgehandicapten blijft in de nieuwe regeling van groot belang. Arbeidsgehandicapten zijn mensen die vanwege een functionele beperking op korte termijn niet in staat zijn zelfstandig, zonder intensieve begeleiding, te werken in een reguliere omgeving. Het gaat om de groep Wajong'ers en mensen voor wie de sociale werkvoorziening is bedoeld. Maar ook om de groep meerderjarige jongeren die tijdens de eerste zes maanden van hun studie gehandicapt raken, of op een ander moment vóór of na hun studie, als ze nog niet zijn begonnen op de arbeidsmarkt. En om de groep ZZP'ers die te maken krijgen met een arbeidshandicap.

- Het wettelijk minimumloon is terecht de ondergrens. Dat geldt ook voor werknemers met een arbeidshandicap. Het toegroeien naar CAO-lonen vormt voldoende stimulans. Met een combinatie van loonkostensubsidie, scholing en voldoende begeleiding op de werkvloer worden mensen met arbeidshandicap geholpen om zich een plek te verwerven op de reguliere arbeidsmarkt.
- De PvdA gaat niet sjoemelen met de arbeidsvoorwaarden van mensen die nu in de sociale werkvoorziening werken.
- Werkgevers krijgen groot gemak van de nieuwe regeling. Een reguliere werknemer zal niet minder kosten dan een arbeidsgehandicapte die minder productief is en extra begeleiding nodig heeft. Het verschil in productiviteit krijgt de werkgever vergoed. Papierwerk wordt ze uit handen genomen.
- Wie een fatsoenlijk werkaanbod weigert, krijgt een korting op zijn uitkering. Dit kan ook gebeuren als iemand afspraken over het volgen van scholing, re-integratie of werk willens en wetens niet nakomt.
- Ook gedeeltelijk arbeidsongeschikten mogen niet terugvallen op een inkomensniveau onder de bijstand.

4. Meer zekerheid voor flexwerkers

Een groeiende groep werknemers werkt met een tijdelijk contract. Wat ook wel eens gezegd mag worden: zij leveren samen een niet te onderschatten bijdrage aan de economie. Het leger flexibele werknemers stelt bedrijven in staat om snel, goedkoop en zonder rompslomp de bedrijfsvoering aan te passen aan veranderende werkomstandigheden.

De PvdA vindt dat die grote bijdrage in geen verhouding staat tot de geringe waardering die flexwerkers genieten. Ze leven voortdurend in onzekerheid. Heb ik volgende week nog werk? Heb ik genoeg inkomen om de eindjes aan elkaar te knopen? De kans op een vaste baan is de afgelopen jaren fors afgenomen. De economische zelfstandigheid van flexwerkers staat op het spel.

Dat wil de PvdA niet aanvaarden. We zullen niet toezien hoe werkgevers hun ondernemersrisico's kosteloos afwentelen op de samenleving. We moeten bedrijven belonen die op een andere, socialere manier in hun behoefte aan flexibiliteit voorzien. Dat gaan we hoog op de agenda zetten in het overleg met werkgevers en werknemers.

Dit gaan we doen:

- Werkgevers met tijdelijke contracten komen onder de loondoorbetalingsplicht van de WW te vallen. Er mag niet meer eindeloos gesold worden met mensen. Daarom krijgen werknemers na een tijdelijk contract van één jaar in principe een vast contract, tenzij de CAO in afwijkingen voorziet.
- Wij zien dat de afspraak tot 2 jaar loondoorbetaling bij ziekte in de praktijk het ongewenste effect heeft dat te weinig mensen nog voor vast worden aangenomen, daarom beperken wij de loondoorbetalingsperiode tot 1 jaar.
- Het ontduiken van de zekerheidsrechten van werknemers door constructies als payrollmaking maken we onmogelijk.
- Er komt een verbod op concurrentiebedingen in tijdelijke contracten. Als de werkgever niet wil dat werknemers bij een concurrent gaan werken, moet hij ze zelf in vaste dienst nemen.
- De PvdA is tegen stukloon voor de laagst betaalden. Voor deze categorie werknemers moeten werkgevers netjes uren bijhouden en zich aan het minimumloon houden.
- Het ontduiken van het minimumloon via ZZP-constructies moet kunnen worden tegengegaan.
- Werken met een fatsoenlijk contract is een kwestie van beschaving. Iedereen die drie maanden lang elke week, of ten minste twintig uur heeft gewerkt, heeft recht op een arbeidsovereenkomst. Werkgevers die zich hier niet aan houden, krijgen een boete.
- Uitzendkrachten mogen maximaal een half jaar bij 1 werkgever werken.

5. Werk maken van ZZP'ers

De kleine zelfstandige is de held van de economie van de 21e eeuw. De zogenaamde ZZP'ers zijn niet meer weg te denken. Het zijn bijzondere ondernemers, creatief, onafhankelijk en gedreven. Ze hebben de ruimte zelf keuzes te maken en een eigen invulling te geven aan hun vak. Daarmee vormen ze het potentieel voor vernieuwing en innovatie op de arbeidsmarkt.

Werkgevers maken (gelukkig) grif gebruik van de diensten van ZZP'ers. Zeker in economisch onzekere tijden vormen ze een aantrekkelijk alternatief voor het vaste personeel. Hier zitten natuurlijk ook keerzijden aan. Zo vliegen ZZP'ers vaak als eerste eruit als er tegenwind opsteekt. Te vaak hebben ze daarom een inkomen waarmee ze onder de armoedegrens belanden.

Zo dreigt de held van de arbeidsmarkt van de 21e eeuw te verworden tot antiheld. Dat vindt de PvdA zonde. Veel van de gezonde ondernemersgeest dreigt in de knop gebroken te worden. Daarom willen we de positie van ZZP'ers verbeteren.

Dit gaan we doen:

- Waar teveel ZZP'ers in armoede leven, wil de PvdA minimumtarieven invoeren. Verdiensten moeten tenminste genoeg zijn om pensioen op te bouwen en om een verzekering te kunnen veroorloven voor arbeidsongeschiktheid en ziekte.
- De PvdA moedigt nieuwe vormen van solidariteit onder zelfstandigen aan. De broodfondsen als verzekering tegen risico's als ziekte en arbeidsongeschiktheid verdienen actieve fiscale steun.
- Daartegenover staat wel de plicht om zich te verzekeren tegen ziekte en arbeidsongeschiktheid.
- ZZP'ers krijgen onder bepaalde omstandigheden toegang tot de bijstand.
- ZZP'ers krijgen toegang tot bestaande fondsen voor scholing. ZZP'ers krijgen recht op even goede arbeidsomstandigheden als werknemers.
- Schijnconstructies waarbij de werkgever een werknemer eerst ontslaat om deze vervolgens als ZZP'er weer in te huren, gaat de Arbeidsinspectie harder aanpakken. Er komen extra inspecteurs, gefinancierd uit de eigen extra opbrengsten.
- Werknemers die als ZZP'er aan de slag gaan, mogen aangesloten blijven bij het oude pensioenfonds.
- De overheid moet ervoor zorgen dat ZZP'ers vaker kunnen meedingen naar opdrachten.
- De verschillen in de fiscale behandeling van werknemers en ZZP'ers maken we kleiner. Dit doen we ook voor de premie zorgverzekering.

6. Een eerlijke en soepele arbeidsmarkt

Weinig landen in de wereld hebben zo'n stabiele arbeidsmarkt als Nederland. Hoezeer het vorige Kabinet roet in het eten probeerde te gooien: we staken minder dan collega's in de ons omringende landen, sociale onrust kennen we nauwelijks en conflicten worden vaak met geven en nemen in goede harmonie opgelost. Dat maakt ons tot één van de meest aantrekkelijke plaatsen om een bedrijf te vestigen.

Aan de basis van die stabiliteit ligt een goede ontslagbescherming. Alle sociale verworvenheden als het zwangerschapsverlof, het recht op lidmaatschap van een ondernemingsraad of loopbaanonderbreking voor zorgtaken zijn ervan afhankelijk. Want wat zijn die rechten waard als werknemers voortdurend kans lopen op straat gezet te worden?

Daarom zal de PvdA altijd staan voor een eerlijk ontslagstelsel. Want soms is beëindiging van het dienstverband onvermijdelijk. In die gevallen moet alles erop gericht zijn om mensen van baan naar baan te helpen.

Steeds meer werkgevers omzeilen vandaag de dag het ontslagstelsel. Hoogopgeleide werknemers met goede vooruitzichten zijn vaak goed beschermd tegen tegenslag en krijgen ook een behoorlijke ontslagvergoeding mee. Laagopgeleide werknemers die noodgedwongen tijdelijke baantjes aan elkaar knopen krijgen geen cent als ze hun baan verliezen. De vaste baan voor het leven is allang geen norm meer op onze arbeidsmarkt. Die maakte plaats voor een baaierd aan uiteenlopende soorten arbeidsrelaties, contractvormen en arbeidsvoorwaarden. Per saldo heeft dat de positie van individuele werknemers en opdrachtnemers ten opzichte van hun werkgever verzwakt.

Dat lijkt leuk voor werkgevers. Maar op lange termijn staat er iets wezenlijks op het spel: die stabiliteit die onze economie juist zo schraagt. Daarom strijdt de PvdA voor een sterke rechtspositie van werknemers en opdrachtnemers.

Van even groot belang voor de sociale rust is dat we de orde in de zakenwereld herstellen. Kortzichtig aandeelhouderskapitalisme, dat hebzucht tot norm heeft verheven, heeft onze economie grote schade toegebracht. Dat geldt ook voor te grote verschillen in beloning en hoge bonussen.

Dit gaan we doen:

- De PvdA wil af van de UWV route voor ontslag. Er komt een eenduidige ontslagroute via de Kantonrechter, waarbij werknemers recht krijgen op een preventieve toets. In geval van collectief ontslag blijft het sociaal plan leidend.
- Voor de hoogte van de ontslagvergoeding nemen we de huidige kantonrechtersformule als uitgangspunt. Wel willen we hem maximeren op een bedrag van 75.000 euro zoals eerder tussen werkgevers en werknemers overeengekomen. Als de arbeidsmarkt voor oudere werklozen vergelijkbaar is met de overige werklozen kan de formule aangepast worden.
- De ontslagvergoeding komt grotendeels ten goede aan het werk-naar-werk budget. Met dit geld kan bijvoorbeeld om- of bijscholing bekostigd worden. Allemaal bedoeld om de betrokkene zo snel mogelijk weer aan het werk te krijgen. Wanneer de werknemer een nieuwe baan heeft, wordt het resterende werk-naar-werk budget eerlijk tussen werkgever en werknemer verdeeld. Zo hebben zij beiden een extra prikkel om ander werk te zoeken.
- Ook flexwerkers kunnen recht krijgen op een werk-naar-werk budget.

Verbetering positie werknemers

- De rechtsbescherming en de faciliteiten van leden van vakbonden worden wettelijk vastgelegd. Dat is nodig omdat helaas steeds meer partijen roepen om een einde aan het algemeen verbindend verklaren van CAO's.
- We schrappen de aftrek voor vreemd vermogen – zodat het leeghalen van bedrijven door private equity-fondsen minder aantrekkelijk wordt.
- We herzien het ondernemingsbestuur. Daarbij wordt de invloed van vluchtige aandeelhouders ingeperkt en stimuleren we geduldig kapitaal. Er komt sterker onafhankelijk toezicht in de onderneming en een inperking van de bonussen en prestatielonen.

Arbeid en zorg combineren

- De PvdA wil het hele palet aan kindregelingen en kinderbijslag hervormen, zodat er twee regelingen overblijven. Eén gericht op het ondersteunen van de koopkracht van ouders met kinderen en één gericht op het stimuleren van participatie op de arbeidsmarkt.
- We maken de kinderbijslag inkomensafhankelijk, om de koopkracht van ouders en kinderen gericht te ondersteunen. Ouders met een hoog salaris zullen hierdoor minder kinderbijslag ontvangen dan ouders met een kleinere portemonnee.
- De betaalbaarheid en kwaliteit van kinderopvang moet gewaarborgd worden zodat ook in wijken waar kinderen juist een groot belang hebben bij voor- en vroegschoolse educatie toegang hebben tot goede kinderopvang. Het waarborgen van kwaliteit wordt mede gedaan door goede huisvesting, betere veiligheid en voldoende opgeleid personeel.
- De PvdA wil het stelsel van verlofregelingen hervormen, waarbij de traditionele rolverdeling tussen man en vrouw aangepast wordt en ouders zelf het aantal verlofdagen onderling kunnen verdelen. Dit betekent dat ook vaders makkelijker vaderschapsverlof op moeten kunnen nemen.

Meer medezeggenschap

- De PvdA wil perverse fiscale prikkels voor speculatie terugdringen. Dit geldt voor de aftrekbaarheid van schulden en voor het interne geschuif met winsten door multinationals.
- De PvdA streeft in Europees verband naar het ontmoedigen van fliitskapitaal, door een heffing op financiële transacties. Onze pensioenfondsen worden hier nadrukkelijk van uitgezonderd.
- Bij grote bedrijven wordt onafhankelijk intern toezicht door een raad van commissarissen verplicht. Die raad zou alle belangrijke bestuursbesluiten moeten goedkeuren.
- De positie van werknemers wordt versterkt. De nationale medezeggenschap wordt up-to-date gebracht voor de internationale economie. Werknemers krijgen recht op internationale vertegenwoordiging. De positie van Europese Ondernemingsraden wordt versterkt. Ondernemingsraden krijgen instemmingsrecht bij fusies en overnames. Bedrijven zijn geen koopwaar.
- Er komt een loyaliteitsdividend en een zwaarder stemrecht voor duurzame aandeelhouders die de langetermijnbelangen heiligen.
- We streven naar een betere bescherming van bedrijven tegen vijandige overnames.
- Er komt een wettelijke mogelijkheid voor de overheid om de verkoop van bedrijven die van strategisch belang zijn voor de Nederlandse economie te verhinderen als zo'n overname vitale publieke belangen schaadt.

Naar een eerlijkere inkomensverdeling

- De PvdA kiest voor een evenwichtige inkomensverdeling. Daarbij vragen de achtergebleven laagste inkomens om aandacht, net als de beloningsverhoudingen in ondernemingen.
- Er komt een wettelijke verankering en aanscherping van de corporate governance code. Dit is hard nodig, want de code die we nu hebben is slap en vrijblijvend. Er is niets geregeld over de hoogte van de passende topbeloning. Dit klemt temeer omdat de race naar de top doorgaat. Er komen sancties voor bedrijven die zich niet aan deze code houden.
- Via wetgeving gaan we de bonuscultuur in financiële instellingen tegen, ook als er geen staatssteun wordt gegeven. Immers, financiële instellingen staan meer dan andere ondernemingen bloot aan de verleiding om grote risico's te nemen. Er komt een wettelijk maximumpercentage van 20% met betrekking tot de variabele beloning bovenop het vaste salaris in de financiële sector. Dit geldt niet alleen voor topbestuurders, maar voor iedereen werkzaam in de sector.
- Er komt een versobering van de momenteel zeer genereuze 'expatregeling' voor de allerhoogste inkomens boven de 150.000. Wij willen dat belastbare inkomens waarvoor de 30% regeling van toepassing is aftoppen tot 150.000.
- We pakken verborgen beloningen in pensioenregelingen aan. Het gebeurt te vaak dat topbestuurders bij hun aantreden bedingen dat hun pensioengaten worden gerepareerd, dan wel dat hun levenslange pensioenuitkering wordt afgestemd op de topbeloning die ze slechts een beperkt aantal jaren verdienen. Deze regelingen worden gemaximeerd op het niveau van een ministersalaris. De aftrekbaarheid van pensioenpremies wordt gemaximeerd op 42%.
- Er komt een instemmingrecht van ondernemingsraden bij het vaststellen van topbeloningen.
- Er komt een verdere aanscherping van de beloningscode staatsdeelnemingen. Al naar gelang het gewicht van het publieke belang. Zo is bij de NS het gewicht van het publieke belang in de beloning al opgetrokken van 25 naar 40%. Maar die 40% is nog steeds te laag, en moet naar 75%. Evenzo bij andere staatsdeelnemingen.
- We dringen het aantal (semi-) publieke instellingen terug die een eigen 'marktconform' beloningsbeleid voor de directie kennen.

ONZE KEUZES VOOR MEEDOEN

---

1. Activerend armoedebeleid en schuldhelpverlening
  2. Een dak boven het hoofd voor jong en oud
  3. Vrouwenemancipatie
  4. Homo-emancipatie
  5. Integratie
  6. Aandacht voor afhankelijkheidsrelaties en eerwraak
-

Meedoen in Nederland

In Nederland telt iedereen mee, los van afkomst, religie, etniciteit of seksuele geaardheid. Iedereen moet de kans krijgen om mee te doen. Maar er is nog veel te winnen op het gebied van emancipatie en integratie. En de PvdA wil deze kansen grijpen. Sociaaldemocraten hebben altijd geknokt voor gelijke rechten en kansen voor iedereen; voor het stemrecht voor vrouwen, voor homorechten, fundamentele burgerrechten voor iedereen. Die strijd is nooit klaar.

Mensen moeten de kans krijgen op eigen kracht verder te bouwen aan het leven dat zij voor ogen hebben. Iedereen heeft recht op eerlijke kansen. Daar staat de PvdA voor. Of dit nou minderheden, homo's, kinderen, ouderen, mensen met een beperking of mensen in een kwetsbare positie door afhankelijkheidsrelaties of schulden zijn. De PvdA zet zich ervoor in dat iedereen mee kan doen. En iedereen moet ook naar vermogen meedoen en bijdragen. Die wederkerigheid is nodig om onze samenleving sterk en sociaal te houden.

Knelpunten

Het Kabinetsbeleid van de afgelopen jaren heeft het sociaal isolement van veel mensen verergerd. Er zijn steeds meer werkende armen. Schuldenproblematiek loopt onder grote groepen verder op met soms verstrekkende gevolgen zoals dakloosheid of zelfs criminaliteit. De emancipatie van vrouwen en homo's is nog lang niet voltooid en mensen worden uitgesloten van taalonderwijs. Als we willen dat iedereen zijn schouders eronder zet zullen we deze trends moeten keren. We hebben iedereen nodig. Iedereen hoort erbij.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Activerend armoedebeleid en schuldhelpverlening

Twee opeenvolgende crises in korte tijd en een Kabinet dat fors heeft bezuinigd op de sociale zekerheid zorgen ervoor dat het voor een groeiende groep mensen steeds moeilijker wordt financieel rond te komen. Lokaal komen steeds meer middenklassers in de problemen, maatregelen als het afschaffen van onbelaste reiskostenvergoeding maken het ook voor die groep moeilijker om hun boterham te verdienen. De PvdA vindt dat werk moet lonen.

Steeds meer mensen kampen met schulden. Tot voor kort waren dat vooral mensen met een uitkering, sinds vorig jaar bestaat de meerderheid van degenen met een schuld uit mensen met een baan. Deze ontwikkeling is zorgelijk. Schulden isoleren. Angst voor deurwaarders, minder gevoel van eigenwaarde en jarenlang buitengesloten worden zorgen ervoor dat zelfs vrijwilligerswerk een stap te ver is, de gezondheid in het geding komt en dat kinderen in gezinnen met schulden het slachtoffer worden.

De PvdA staat voor een activerend armoedebeleid, drempels moeten weg en werk moet lonen.

Dit gaan we doen:

- De PvdA is voorstander van een drempels-weg-regeling. Kinderopvang, schulden en taal mogen niet verhinderen dat iemand werkt.
- Het is onacceptabel dat kinderen in Nederland opgroeien in armoede. Kinderen verdienen daarom een speciale plek in de armoedeaanpak, zodat zij zich kunnen ontwikkelen en de armoede kunnen ontgroeien. Wij zijn actief voorstander van ondersteuning van fondsen die het sporten van kinderen mogelijk maken of bijdragen aan de hoge schoolkosten.
- Iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan. De hoogte van de bijstand mag nooit zakken onder de norm van het Nibud: niet veel, maar toereikend.
- Werkgevers werken mee met een nieuwe schuldregeling voor werkenden.
- Er komen convenanten met deurwaarders. Mensen in schulden moeten niet extra in de schulden worden gejaagd door exorbitante incassokosten.
- Schuldproblemen moeten eerder aan het licht komen, dat voorkomt grotere problemen later. Voorlichting en schuldhulpverlening aan jongeren kan door instellingen als het Nibud op scholen worden verzorgd. Jongeren moeten veel bewuster worden van de impact van een schuld. Branches die actief op jongeren adverteren moeten meewerken om schulden te voorkomen.
- Malafide geldverstrekkers worden aangepakt zodat uitbuiting wordt tegengegaan.

2. Een dak boven het hoofd voor jong en oud

Dak- en thuislozen krijgen nu de hulp die ze nodig hebben en een dak boven hun hoofd. Het aanpakken van die problemen helpt niet alleen hen, het maakt de hele samenleving beter. Met hun kracht en onze hulp helpen we ze er weer bovenop.

Dit gaan we doen:

- De succesvolle aanpak van dak- en thuislozen van de afgelopen jaren wordt voortgezet. Opvang moet meer van grootschalige opvang naar kleinschalig begeleid wonen. Betaalbare huisvesting, goede begeleiding en toegang tot ambulante langdurige zorg zijn cruciaal.
- Multiprobleem gezinnen zijn extra kwetsbaar en verdienen extra hulp om dakloosheid en escalatie te voorkomen. Deze gezinnen krijgen hulp bij zorg, schulden opvoeding.
- Zwerfjongeren moeten een huis, een opleiding en een baan.

3. Vrouwenemancipatie

Emancipatie is een van de speerpunten van de Partij van de Arbeid. Dit is altijd zo geweest en dit zal, zolang het nodig is, zo blijven. Wij staan voor een Nederland waarin iedereen gelijk is en iedere Nederlander de kans krijgt om zijn of haar talenten te ontplooiën. Deze emancipatie is echter nog niet af. Nog steeds zijn vrouwen ondervertegenwoordigd in hoge functies en verdienen ze minder dan mannen. Het stimuleren van het arbeidsaanbod van vrouwen, zowel in uren uitgedrukt als in het niveau van de functies die vrouwen bekleden, is hierbij cruciaal. Er studeren niet alleen meer vrouwen dan mannen aan de universiteit, ze halen ook hogere cijfers en studeren sneller af. Toch vertalen de onderwijsprestaties van vrouwen zich niet of nauwelijks in meer vrouwen aan de top. Het goed kunnen combineren en moderniseren van werk en de zorg voor onze kinderen is hierbij van het grootste belang. Juist in deze tijden van economische crisis, waarin we iedereen nodig hebben, dienen stappen gezet te worden om de koopkracht op peil te houden en te bevorderen dat beide ouders actief kunnen blijven op de arbeidsmarkt. De Partij van de Arbeid ondersteunt hen daarbij met een goed stelsel van kindregelingen en hoogwaardige kinderopvang.

Dit gaan we doen:

- Nog steeds zijn vrouwen ondervertegenwoordigd in hoge functies. Het invoeren van quota zorgt ervoor dat vrouwen beter vertegenwoordigd worden in overheden en het bedrijfsleven. De PvdA is daarom van mening dat tenminste 30% van Raden van Bestuur en Raden van Commissarissen vrouwen moeten zijn.
- Abortus is een absoluut recht en voortplantingsgeneeskunde moet de ruimte krijgen om door te ontwikkelen.

4. Homo-emancipatie

Ook moeten we blijven strijden voor homo-emancipatie. Meer dan een miljoen Nederlanders is lesbisch, homo, biseksueel of transgender (LHBT). Maar het gebeurt nog te vaak dat mensen worden gediscrimineerd op basis van hun seksuele geaardheid. Geweld tegen homo's neemt de afgelopen jaren steeds meer toe. Dit vinden wij onacceptabel. Daarom blijft de PvdA zich hier krachtig voor inzetten.

Dit gaan we doen:

- Discriminatie op grond van seksuele geaardheid is niet toegestaan in Nederland. Wij stellen daarom voor dit ook zo te verankeren in de grondwet. In artikel 1 van de grondwet voegen we seksuele geaardheid toe aan de lijst van kenmerken van mensen waarop je niet ongelijk mag worden behandeld.
- Geen enkele school mag leerlingen en leraren vanwege hun seksuele geaardheid weigeren of ontslaan. Iedereen moet kunnen en durven uitkomen voor zijn of haar seksuele identiteit.
- Scholieren moeten in het onderwijs voorlichting krijgen over LHBT. Op dit moment krijgt 2/3 van de scholieren geen voorlichting over LHBT op school. De PvdA vindt dat dit zo snel mogelijk moet veranderen. Het staat al in de kerndoelen van het onderwijs.
- De PvdA wil dat homoseksualiteit bespreekbaar blijft in religieuze kringen waar dit traditioneel moeilijk ligt.
- Er moet extra aandacht zijn voor homoseksualiteit bij asielaanvragen. Nog steeds worden homo's teruggestuurd naar landen waar zij om hun geaardheid vervolgd worden.
- De PvdA vindt dat geen enkele trouwambtenaar mag weigeren een homostel in de echt te verbinden.
- We willen dat er een speciaal registratiesysteem komt waar homofobie geweld anoniem kan worden gemeld, zodat er meer inzicht komt in de achtergronden van homofobie geweld. Dit vergroot niet alleen de pakkans, het maakt ook het ontwikkelen van gericht beleid eenvoudiger. In Utrecht heeft men al een speciale App gelanceerd.
- Om ervoor te zorgen dat homoseksuele, lesbische of heteroparen gelijke rechten hebben, moet het wetsvoorstel lesbisch ouderschap snel in werking treden. Het donorschapsplan waarin afspraken worden gemaakt over de verzorging en opvoeding van kinderen, krijgt een juridische status vergelijkbaar met het ouderschapsplan. Hierdoor krijgen lesbische ouders dezelfde rechten als een heteropaar dat ouderschap aangaat in het geval van een zaaddonor.

5. Integratie

Afgelopen regeringsperiode zijn veel groepen mensen in de samenleving aan de kant gezet. Verschillen tussen mensen zijn groter gemaakt. Rechten van oude migranten zijn door het vorige Kabinet op tal van fronten aangetast. Maatregelen als illegalenquota, het boerkverbod en de aanpak van dubbele paspoorten hebben er toe geleid dat niet iedereen zich meer welkom voelt in ons land. Reële problemen zijn daarentegen blijven liggen. Nieuwe Nederlanders en hun kinderen vallen nog steeds vaker uit op school dan gemiddeld, zijn vaker werkloos, vaker afhankelijk van een uitkering, en vaker slachtoffer van geweld achter de voordeur. Ook is er helaas sprake van oververtegenwoordiging in criminaliteit en overlast van bepaalde groepen.

Integratie is in essentie een taak van burgers zelf. Een plek vinden in een nieuwe samenleving betekent loslaten, soms meer dan je lief is. In ons Nederland bouwt iedereen mee aan een gezamenlijke toekomst. Natuurlijk door zich te houden aan de wetten en de regels. Maar ook door als burger actief mee te doen, door het spreken van de taal, door te leren en te werken.

Dit gaan we doen:

- Dubbele nationaliteit heeft niets te maken met loyaliteit aan Nederland, noch met een integratieprobleem. Er zijn, in alle landen ter wereld, steeds meer mensen met een meervoudige nationaliteit. Waar dat problemen oplevert, moeten die worden aangepakt. Maar het is aan mensen zelf om te beslissen of ze hun (oude) nationaliteit laten vallen of willen behouden. Nederland moet zijn wetgeving, net als veel andere landen deden, hierop aanpassen.
- Een volledig boerkverbod druist in tegen het principiële recht op vrijheid om je eigen leven in te richten. De PvdA vindt de boerka echter niet passen bij onze vrije en geëmancipeerde samenleving. Het ontnemt vrouwen de mogelijkheid tot ontplooiing en participatie. Waar gelaatsbedekkende kleding bijvoorbeeld in het onderwijs of in het openbaar vervoer een reëel probleem vormt, moet het gewoon worden verboden. Dit kan ook al.

- Rechten van oude migranten zijn door het vorige Kabinet op tal van fronten aangetast. De discriminerende maatregel in de AWBZ van het vorige Kabinet draaien we terug. Deze beperkte de vergoeding voor langdurige zorg tot EU-landen, waardoor mensen die overwinteren in Torremolinos en ziek zouden worden wél hun zorgkosten vergoed zouden krijgen, maar mensen die precies dezelfde premies betalen en tijdelijk zorg nodig hebben in bijvoorbeeld Turkije, Marokko of Suriname niet. Een pure pestmaatregel, waar wij zeker niet achter staan.
- De pestregel van het afgelopen Kabinet, waarbij iemand met een onvolledige AOW op het bijstandsniveau terug gezet wordt, maar 8 weken in het buitenland mag verkeren en geen aanspraak meer kan maken op aanvullingen op de koopkracht, is discriminerend en moet worden teruggedraaid.
- Inburgering blijft verplicht voor migranten die zich nieuw voor langere tijd in Nederland vestigen en nog geen Nederlands spreken. De PvdA is voorstander van een leeftijdsonafhankelijke leerplicht die ook geldt voor Midden- en Oost-Europese migranten die zich permanent in Nederland vestigen.
- Er moet een landelijk dekkend aanbod van inburgering zijn waarvoor strikte kwaliteitseisen gaan gelden. Er moet goed onderwijs worden geleverd.
- Huwelijksmigratie blijkt nog te vaak een rem op integratie. Ieder moet vrij zijn om zijn of haar partner zelf te kiezen. De PvdA stelt daarbij de eis dat de partner in Nederland zijn nieuwe partner zelf moet kunnen onderhouden; de extra verhoogde inkomenseis wordt daartoe verlaagd naar het oude aan de bijstand gekoppelde niveau. Bovendien moet de nieuwkomer zich zo goed mogelijk voorbereiden op Nederland en de Nederlandse taal.
- We willen scherpere controle op schijnhuwelijken. Gedwongen huwelijken willen we expliciet strafbaar stellen. Ook gaan we de mogelijkheden onderzoeken om het fenomeen van herhaalde huwelijksmigratie, waarbij een man met grote regelmaat nieuwe vrouwen laat overkomen uit het land van herkomst, aan te pakken.
- Inburgering voor vluchtelingen die zijn toegelaten blijft volledig voor rekening van de overheid. Mensen die vrijwillig naar Nederland komen betalen zelf de inburgering.

Minderheden

Ook moeten we aandacht blijven houden voor de positie van minderheden in onze samenleving. We zien positieve ontwikkelingen zoals de prestaties van (klein)kinderen van migranten in het onderwijs. Deze jongeren grijpen hun kansen en klimmen via het onderwijs omhoog op de maatschappelijke ladder. Maar de PvdA kijkt niet weg voor de problemen die zich nog steeds voordoen. Zo belanden er bovengemiddeld veel Marokkaanse en Antilliaanse jongens in de criminaliteit. En is de werkloosheid onder Somalische mannen schrikbarend hoger dan onder andere groepen. Wij pakken dit soort achterstanden gericht aan, met kennis van de specifieke situatie. Zwaartepunt ligt hierbij lokaal, met actieve ondersteuning vanuit het landelijke beleid.

Dit gaan we doen:

- Op de arbeidsmarkt en in het onderwijs is nog specifiek beleid nodig om ook minderheden gelijke rechten en kansen te geven. Discriminatie op de arbeidsmarkt moet actief bestreden worden. Het moet ook bespreekbaar gemaakt worden met werkgevers en werknemersorganisaties.
- Binnen het onderwijs moeten taalachterstanden worden aangepakt met voor- en vroegschoolse educatie, en moet schooluitval worden tegengegaan.
- We geven meer aandacht aan het probleem dat veel hoogopgeleide Nederlanders met niet-westerse achtergrond na scholing vertrekken richting Turkije of China. Nederland als kenniseconomie heeft deze mensen hard nodig en hoogopgeleide allochtonen zijn goede voorbeelden voor anderen.
- Relatief weinig migrantenjongeren komen in de (vrijwillige) jeugdzorg, terwijl zij gemiddeld genomen oververtegenwoordigd zijn in jeugdgevangenissen. De jeugdzorg bereikt deze gezinnen dus nog steeds niet tijdig en effectief.
- Oudere migranten raken in toenemende mate in een sociaal isolement. Ze zijn vaak minder geïntegreerd en weten de weg in onze zorginstellingen niet. Deze groep verdient nadrukkelijk aandacht.

Aandacht voor de positie van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten

De enorme toestroom van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa vraagt onze bijzondere aandacht. De PvdA is voor het selectief toelaten van arbeidsmigranten. Het openstellen van onze arbeidsmarkt voor werknemers uit nieuwe EU-lidstaten mag geen versturende werking hebben op de Nederlandse samenleving. Daarom moet er meer aandacht komen voor de sociale gevolgen voor de wijken waar nieuwe

arbeidsmigranten zich vestigen. We letten, lokaal en landelijk goed op het naleven van regels, bijvoorbeeld ten aanzien van overbewoning of ontduiking van het minimumloon. Voorkomen moet worden dat de mensen te weinig betaald krijgen en dat Nederlanders oneerlijk worden beconcurrerd.

Dit gaan we doen:

- In de toekomst zullen eerst de grote, soms heel grote, verschillen in welvaart en werkgelegenheid moeten worden aangepakt, alvorens er sprake kan zijn van een vrij verkeer van personen. De PvdA wil de verplichte werkvergunning voor de groep Bulgaarse en Roemeense werknemers ook na 2014 verlengen.
- Voor malafide uitzendbureaus en afnemers van arbeidskrachten die de wet overtreden is een bestuurlijke boete van slechts een paar duizend euro een lachertje. De PvdA wil serieuze boetes van 80.000 euro voor forse overtredingen. We willen verplichte certificering voor uitzendbureaus, met strenge normen en strenge handhaving. Een afnemer die tweemaal beboet is wegens uitbuiting, wordt uitgesloten van openbare aanbestedingen.
- We willen een speciale rapporteur op het ministerie die de extra ARBO-inspecteurs aanstuurt en constant open lijnen heeft met de vakbeweging en wethouders van de zogenaamde 'Polengemeenten'. Handhaving van arbeidsvoorwaarden is noodzakelijk om uitbuiting, concurrentievervalsing en verdringing op de arbeidsmarkt tegen te gaan.
- Het ontduiken van het minimumloon via ZZP-constructies moet kunnen worden tegengegaan.
- Uitzendbureaus worden verplicht werknemers Nederlands te leren als ze langer dan drie maanden in Nederland werken.
- Woningcorporaties worden ingezet voor tijdelijke huisvesting voor arbeidsmigranten die maar tijdelijk hier komen werken.

Asiel en migratie

Asiel en migratie zorgen altijd voor veel emotie en dilemma's. Nederland ontkomt niet aan strenge toelatingsregels, maar het is altijd onze plicht vluchtelingen te beschermen en vreemdelingen menswaardig te behandelen. Voor de PvdA staan de belangen van kinderen daarbij voorop.

Dit gaan we doen:

- In Nederland gewortelde kinderen van asielzoekers en alleenstaande minderjarige asielzoekers zetten we niet uit. Als het de overheid door fouten of traag handelen niet lukt om asielzoekers binnen 5 jaar duidelijkheid te bieden over hun verblijf, mogen kinderen daar niet de dupe van worden. Samen met de CU dienden we hiertoe al een initiatiefwet in.
- De PvdA steunt een streng maar rechtvaardig toelatingsbeleid voor asielzoekers. Mensen die daadwerkelijk in hun land vervolgd worden, moeten op Nederlandse bescherming kunnen rekenen, daarbij staan wij pal voor het Vluchtelingenverdrag.
- De Nederlandse asielprocedure moet sneller en simpeler. Snelheid heeft de hoogste prioriteit vanwege de grote menselijke belangen en de kwelling van langdurige onzekerheid. Asielzoekers moeten binnen een jaar definitief duidelijkheid hebben over hun verblijf.
- De opvang voor vreemdelingen moet menswaardig zijn en voldoende toegesneden zijn op kinderen. Gezinnen met minderjarige kinderen worden niet op straat gezet, omdat kinderen een basisrecht op fatsoenlijk onderdak hebben. Ook vreemdelingen die ziek zijn verdienen opvang.
- Kinderen horen niet opgesloten te worden.
- Asielzoekers en andere vreemdelingen die geen recht hebben op verblijf in Nederland, moeten zo snel mogelijk terugkeren naar het land van herkomst. Hoe sneller een afwijzing definitief is, hoe eerder aan terugkeer gewerkt kan worden. Hierbij moet wel de menselijke maat in acht worden genomen.
- De PvdA vindt dat de asielzoekers die een vergunning hebben gekregen op grond van het generaal pardon, volledig mee moeten kunnen doen in de Nederlandse samenleving. Daarom mag voor hen naturalisatie niet onmogelijk gemaakt worden. De, voor velen van hen, onmogelijke voorwaarde om identiteitsdocumenten te halen in het land van herkomst, moet dan ook worden geschrapt.
- Samenwerking in Europa brengt het vreemdelingenbeleid verder. Daarom willen wij gelijke Europese toelatingsregels, gezamenlijk bewaakte buitengrenzen en menswaardige opvang in alle EU-lidstaten. Fraude, misbruik en illegaliteit pakken we gezamenlijk aan, alle lidstaten nemen hier hun verantwoordelijkheid.

6. Aandacht voor afhankelijkheidsrelaties en eerwraak

Strijd voor emancipatie betekent strijd tegen alle vormen van onderdrukking. Geweld in afhankelijkheidsrelaties is onaanvaardbaar. Dat geldt voor huiselijk geweld, maar evengoed voor eerwraak, huwelijksdwang, gedwongen prostitutie, genitale verminking, loverboys en mensenhandel. Het komt helaas veel vaker voor dan we denken. Preventie, signalering en opvang gaan hand in hand om deze praktijken tegen te gaan. De focus gaat daarom naar het beschermen van het slachtoffer en het aanpakken van de daders.

Dit gaan we doen:

- Mishandelde, misbruikte en verwaarloosde kinderen en hun ouders hebben gespecialiseerde zorg nodig. Daarom is het belangrijk te investeren in goede opleidingen voor professionals en een goed systeem voor hulp aan gesignaleerde/gemelde kinderen en hun ouders. Er komt een verplichte meldcode voor professionals evenals een medisch certificaat om meisjes tegen genitale verminking te beschermen.
- Wetten en regeltjes moeten niet in de weg staan van een snelle en adequate aanpak van kindermishandeling. Ook hier ligt de focus op bescherming van het slachtoffer en het aanpakken van de daders.
- Er komen voldoende gespecialiseerde opvangplekken voor slachtoffers van mensenhandel en loverboys.
- Er zijn in diverse Nederlandse politieregio's goed werkende samenwerkingsverbanden tussen gemeenten, politie, zorg en opvang om mensenhandel aan te pakken. In een aantal gaat dat nog niet goed. Wij willen dat alle politieregio's mensenhandel aanpakken, zodat in Nederland niemand weg komt met deze ongere praktijken en slachtoffers goede opvang krijgen.
- Speciale aandacht is nodig voor eerwraak.
- Samen met maatschappelijke organisaties, politie en hulpverlening helpen we slachtoffers van eengerelateerd geweld een zelfstandig bestaan op te bouwen en toekomstig geweld te voorkomen.

ONZE KEUZES VOOR EEN VEILIG NEDERLAND

---

1. De frontlijn aan zet
  2. Dader en slachtoffer
  3. Drugs aanpakken
  4. Digitale veiligheid en privacy
-

Veiligheid is een voorwaarde voor vrijheid. Een veilige buurt is een voorwaarde voor ondernemers om vrij te kunnen ondernemen, voor kinderen om te kunnen spelen, burgers om te leven en voor homo's om te kunnen wonen. Wij staan pal achter slachtoffers. Zij verdienen meer aandacht in strafprocessen. Daders moeten flink aangepakt worden. Hierbij is een goede politie voorwaardelijk. Snel kunnen optreden en snel berechten. Veiligheid betekent ook dat mensen elkaar op straat aanspreken op gedrag, dat ouders kinderen aanspreken en verschillende organisaties zoals woningcorporaties met politie en gemeenten de handen ineen slaan voor een veilige leefomgeving. Daarbij kijken we steeds naar wat werkt. Veiligheidsbeleid heeft twee benen nodig om te kunnen lopen; repressie en preventie.

Knelpunten

Om de gewelddadiger wordende delicten en groeiende overlast aan te pakken is veiligheid voor ons van groot belang. De man of vrouw op straat moet nog beter aan de slag kunnen. Goede arbeidsvoorwaarden voor agenten in de frontlijn, meer regelvrijheid bij aanpak woonoverlast en effectiever en waar nodig harder straffen horen daarbij. Schouder aan schouder tegen criminaliteit.

Overlast, intimidatie en criminaliteit pakken we langs drie wegen aan. We ondersteunen de thuiscultuur en spreken ouders aan op hun eigen verantwoordelijkheid. Veroorzaken kinderen schade, dan stellen we de ouders aansprakelijk. Wij binden de strijd aan met de harde straatcultuur. En we versterken de schoolcultuur. Spijbelen kan het begin zijn van een verkeerd soort carrière. Jongeren moeten overdag op school of aan het werk zijn. Goede samenwerking tussen jeugdzorg, politie, GGZ, reclassering, school en gemeente is dus onmisbaar.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. De frontlijn aan zet

In de buurten van Nederland zijn tal van medewerkers hard aan het werk. Straatcoaches, wijkagenten, recherche, stadswachten, stadsmariniers, noem maar op. Zij zorgen met de bewoners voor een betere veiligheid. De straatcoach die de machocultuur van een groep opgefokte jongens perfect aanvoelt en bespeelt en iedere confrontatie in zijn voordeel beslecht zonder dat de ander verliest, is goud waard. Zij moeten de ruimte hebben hun werk goed te doen.

Dit gaan we doen:

- Vakmensen in de frontlinie moeten beter worden beloond. Nu moeten zij nog te vaak achter een bureau plaatsnemen voor een beter salaris, terwijl zij op straat horen. Onze stelregel: de mensen op straat moeten meer verdienen dan tenminste de eerste twee managementlagen in de organisatie.
- Door bureaucratie te schrappen, kan een groter deel van de mensen die in de politiesector werkzaam zijn, de straat op. Meer blauw op straat.
- De pakkans moet worden vergroot. Alle meldingen moeten snel afgehandeld worden en rechercheurs moeten trefzekerder ingezet worden. Rechercheurs moeten goed worden beloond en alle ruimte krijgen van hun korpschef en burgemeester.
- Politie moet zich bezig houden met ernstige overlast en criminaliteit. Hiervoor moet de politiek de politie niet belasten met illegalenquota en cavia's.
- De kwaliteit van opleidingen moet omhoog: opsporingstechnieken, aanhoudingsvaardigheden en verhoortechnieken.
- Criminele winsten moeten zoveel mogelijk worden afgepakt. De "pluk-ze" wetgeving moet nog beter worden benut. Dat geldt ook voor witte boordcriminaliteit. We hebben te vaak gezien dat dit soort zaken met schikkingen werden afgedaan. Ook deze aanpak moet een afschrikwekkende werking krijgen.
- Hufferigheid in de openbare ruimte wordt tegengegaan door het opleggen van hogere boetes voor bijvoorbeeld vuil op straat of belediging van politie. Er wordt hard opgetreden tegen bedreiging van ambulance- en overheidspersoneel.
- De politie gaat overtredingen door scooterrijders strenger straffen; hogere boetes en opgevoerde machines worden eerder in beslag nemen.
- Woonoverlast is een grote ergernis. Door illegale bewoning, ongecontroleerde woningsplitsing, overlast en misdaad, wordt het woongenot in sommige buurten verstierd. Verloedering slaat toe. Een gezamenlijke aanpak tussen woningbouwcorporaties, brandweer, gemeente, politie, belastingdienst is noodzakelijk. Deze samenwerking wordt beloond door meer bevoegdheden om echt door te pakken te creëren. Huisuitzetting, illegale bedrijvigheid aanpakken en vermeende witwaspraktijken oprollen moet eenvoudiger worden.
- Gemeenten moeten voldoende inspraak op de politie-inzet houden.
- Bewoners moet gevraagd worden wat zij als de grootste problemen ervaren en hoe dit moet worden aangepakt. Zij kunnen ook jaarlijks hun tevredenheid aangeven. De Rotterdamse veiligheidsdriehoek doet dat actief door in de wijk openbare vergaderingen te houden.

2. Dader en slachtoffer

Het slachtoffer krijgt gelukkig steeds meer aandacht in ons systeem. Tijdens rechtzittingen, maar ook nazorg is belangrijk. Daders worden steeds adequater gestraft. Straffen dienen ter bescherming van de samenleving, als rechtvaardigheid voor het slachtoffer en ter voorkoming van herhaling bij daders. Goede forensische zorg, TBS en de reclassering zijn onmisbaar bij het voorkomen van recidive.

Dit gaan we doen:

- Het strafrechttraject moet sneller doorlopen worden. De tijd tussen daad en straf wordt daardoor ingekort.
- Betere wetgeving ter bestrijding van voetbalhooligans is noodzakelijk. Huidige wetgeving is gericht op overlastbestrijding, maar we willen ook de hooligans zelf harder aanpakken. De PvdA heeft initiatief genomen tot aanscherping van de voetbalwet; daarmee wordt het voor de echte supporter weer aantrekkelijk en veilig om ongestoord en met plezier voetbalwedstrijden te bezoeken.
- De ex-gedetineerde krijgt kans om een nieuw leven op te bouwen. Te vaak komt iemand uit de bak in een uitkeringssituatie terecht. Wat ons betreft geldt: uit de bak, aan de bak. Justitie en gemeenten werken samen om in de laatste fase van detentie iemand richting stage of werk te krijgen.
- De opgelegde straf moet door dader en slachtoffer als echte straf worden ervaren. In zedenzaken moet de strafmaat omhoog.
- Een slachtoffer verdient een volwaardige plaats bij de berechting van de dader. Wij zijn voorstander van het spreekrecht voor slachtoffers in de rechtszaak.
- Slachtoffers worden ondersteund bij het innen van hun schadevergoeding.
- Gedurende detentie en daarna moet actief gewerkt aan het voorkomen van recidive. Dat vergt ook behandeling met bijzondere aandacht voor de problematiek van mensen met bijvoorbeeld een beperkte verstandelijke vermogens of een verslaving.

- Naast of in plaats van de vrijheidsstraf, kan de strafrechter bij ontspoorde jongeren een nieuwe maatregel opleggen: ter beschikkingstelling aan het onderwijs. Als de strafrechter deze maatregel oplegt, dan zal de jeugdige crimineel in een gesloten onderwijsinstelling zijn straf ondergaan en tegelijkertijd een opleiding moeten volgen.

3. Drugs aanpakken

Het gedoogbeleid aan de achterdeur van de coffeeshop veroorzaakt overlast in buurten. Het leidt tot illegale thuisteelt en trekt georganiseerde criminaliteit aan.

Dit gaan we doen:

- De wietteelt willen we reguleren en de coffeeshops behandelen als horecabedrijf. Strikte handhaving van de shops en voorlichting aan jongeren over drugs blijft nodig.
- Een wietpas is een schijnoplossing die het land niet veiliger maakt. Daarom zijn wij tegen de wietpas.
- Regionale experimenten met gereguleerde teelt worden opgezet.
- Het succesvolle beleid voor begeleide heroïneverstrekking wordt voortgezet in die gemeenten waar dit nodig is.
- Mensen die zich bij herhaling schuldig hebben gemaakt aan openbaar dronkenschap in het uitgaansleven krijgen voor langere tijd een gebiedsverbod. De kosten van vernielingen worden verhaald op de daders.
- Een van de grootste bedreigingen van de gezondheid is het alcoholmisbruik onder jongeren. Ouders hebben hierin de eerste en grootste verantwoordelijkheid. Winkeliers en horeca die verstrekken aan mensen onder de leeftijdsgrens of doorschenken bij dronkenschap, worden fors beboet. Gemeenten worden ondersteund bij hun handhaving en preventietaken.

4. Digitale veiligheid en privacy

Georganiseerde criminaliteit, radicalisering en terrorisme, financiële fraude, ze trekken zich niets aan van grenzen en maken volop gebruik van de digitale snelweg. Politie en justitie moeten dus in staat zijn ook in de virtuele wereld adequaat op te treden. Daarvoor moet voldoende kennis en kunde breed in deze organisaties aanwezig zijn.

Gerichte gegevensverzameling moet daarbij altijd in verhouding staan tot de bescherming van privacy staan. Het College Bescherming Persoonsgegevens heeft hier een belangrijke rol.

Dit gaan we doen:

- Wet- en regelgeving die de privacy van alle burgers vergaand inperkt, geldt slechts voor een in de tijd beperkte periode en voor het verstrijken van deze periode worden de maatregelen geëvalueerd. Zij worden alleen voortgezet als de noodzaak hiervan overtuigend is aangetoond.
- Het College Bescherming Persoonsgegevens brengt een zwaarwegend advies uit over de impact van wet- en regelgeving op de privacy van burgers.
- Radicalisering vroegtijdig en actief tegengaan kan terrorisme voorkomen. Gegevensverzameling, mensen binden aan de samenleving, voorlichting, perspectief op werk en wonen zijn middelen om in te zetten. De omgeving moet alert zijn op signalen van met name jongeren die dreigen te radicaliseren.
- Mensen moeten meer inzicht krijgen in wat ze online delen. Bedrijven mogen gegevens van internetgebruikers alleen gebruiken na toestemming en duidelijke informatie.
- Ook mogen aanbieders van internet informatie niet filteren of blokkeren. Het beginsel van netneutraliteit moet daarom strikt gehandhaafd worden.
- Digitaal veiligheidsbeleid mag geen vals gevoel van veiligheid geven, maar moet op basis van dreigings- en risicoanalyses vormgegeven worden.

ONZE KEUZES OVER WONEN

---

1. De hypotheekrenteaftrek wordt eerlijk hervormd
  2. Starters verdienen steun
  3. Voldoende en goede sociale woningen
  4. Leefbare buurten en krimp
  5. Corporaties oude stijl
  6. Toegankelijke woningen
-

Goed en betaalbaar wonen voor iedereen

De PvdA wil terug naar een eerlijk woonbeleid, waarbij er voldoende sociale woningen beschikbaar zijn, waarin eigen woningbezit voor brede groepen bereikbaar blijft, waarbij ondersteuning door de overheid op een rechtvaardige manier plaatsvindt. Een goed en betaalbaar huis in een leuke wijk moet weer voor iedereen weggelegd zijn. Ook voor jongeren en starters!

De werkelijkheid is anders. Momenteel zit de Nederlandse woningmarkt volledig op slot. Er is dringend aan verbouwing toe. Er worden nauwelijks meer huizen gebouwd en huizen staan steeds langer te koop. Voor huurders en starters op de woningmarkt zijn geen betaalbare woningen beschikbaar. Steeds meer mensen komen in de problemen door een combinatie van hoge schulden en dalende woningprijzen. De schuldenlast van huiseigenaren is dankzij de onbeperkte hypotheekrenteaftrek tot recordhoogte gestegen en de kosten daarvan voor de schatkist lopen steeds verder op. De stagnatie op de woningmarkt is een van de oorzaken van de huidige economisch recessie. Om de woningmarkt weer op gang te krijgen, de doorstroom te bevorderen en de bouwsector uit het slop te trekken, zijn structurele hervormingen nodig.

Waar het vorige Kabinet de hypotheekrenteaftrek taboe verklaarde en de huurders keihard liet betalen, laten de Kunduzpartijen de starters op de woningmarkt de rekening betalen; alleen zij moeten verplicht aflossen. Dit zet de woningmarkt nog verder vast. Het is ook onrechtvaardig: mensen die al jaren van de aftrek hebben geprofiteerd behouden hem en starters krijgen vanaf het begin veel minder aftrek. Dit alles leidt tot verdere tweedeling op de woningmarkt, tussen huurders en kopers, tussen bestaande en nieuwe hypotheek. Het is daarom tijd voor een eerlijke hervorming van de woningmarkt.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. De hypotheekrenteaftrek wordt eerlijk hervormd

Aanvankelijk bedoeld om eigen woningbezit te bevorderen, is de hypotheekrenteaftrek nu zijn doel voorbij geschoten. In de eerste plaats is de hypotheekrenteaftrek onbetaalbaar geworden. De kosten zijn opgelopen van 7,3 miljard in 2004 naar bijna 12 miljard in 2011. Er staat nu een straf op aflossen en dit moet worden doorbroken. De totale schuldenlast van woningeigenaren in Nederland bedraagt inmiddels ruim 600 miljard euro. Zeker nu de woningprijzen voor het vijfde achtereenvolgende jaar dalen, is dit een groot risico voor woningeigenaren en een groot risico voor de Nederlandse economie als geheel. In de tweede plaats is het een buitengewoon oneerlijk systeem. De helft van het belastingvoordeel van de hypotheekrenteaftrek gaat naar de 20% huishoudens met de hoogste inkomens. Dat is niet alleen een

gevolg van het feit dat hogere inkomens gemiddeld een hogere hypotheek hebben, zij kunnen het ook tegen een hoger tarief aftrekken. Ten derde wordt de woningmarkt ernstig verstoord. De prijzen worden opgestuwd; eengezinswoningen zijn sinds 1996 gemiddeld drie keer zo duur geworden. Steeds minder mensen kunnen nog kopen of verkopen. Wij gaan de woningmarkt op een eerlijke en sociale manier hervormen. We doen dat geleidelijk om de woningmarkt zo min mogelijk te verstoren.

Dit gaan we doen:

- De PvdA wil de hypotheekrenteaftrek geleidelijk aanpassen. Verstoring van de woningmarkt moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Woningeigenaren moeten zich kunnen aanpassen. Vanaf 2013 zal geleidelijk een nieuw stelsel worden ingevoerd. Uiteindelijk trekt iedereen tegen hetzelfde tarief af; vanaf 2013 wordt het maximale tarief van 52% waartegen men nu kan aftrekken stapsgewijs verlaagd naar een voor ieder gelijk aftrektarief van 30%.
- Ook het schuldbedrag waarvan de rente mag worden afgetrokken wordt begrensd. In 2013 wordt de woningschuld waarover rente mag worden afgetrokken bevroren op maximaal 1 miljoen euro. Vervolgens wordt dit maximum jaarlijks verlaagd, tot de gemiddelde huizenprijs (nu 237.000 euro). Over dertig jaar kan iedereen dus nog steeds zijn rente aftrekken maar voor een schuld van maximaal de dan geldende gemiddelde woningprijs en allemaal tegen 30%.
- Voor nieuwe hypotheeklen zal verder gaan gelden dat de fiscus voortaan uitgaat van een forfaitaire annuïtaire hypotheek. Dat betekent dat de toegestane aftrek gedurende de looptijd van 30 jaar afneemt, doordat de fiscus ervan uitgaat dat de hypotheeksom in 30 jaar wordt afgelost.
- Ook de overdrachtsbelasting gaat op de helling. Deze boete op verhuizen schaffen we voor starters per direct af. Voor alle andere kopers verlagen we hem naar 2% (was 6%).
- Regering en banken moeten tot gezamenlijke voorstellen komen om de financiering van eigen woningbezit voor ZZP'ers te verbeteren. Tevens roept de PvdA de banken op om barrières weg te nemen die extra tussentijdse aflossingen bemoeilijken.

2. Starters verdienen steun

In tegenstelling tot het Kunduzpakket, vindt de PvdA dat starters wel steun verdienen. Het is voor hen op dit moment heel moeilijk een hypotheek te krijgen of een betaalbaar huur- of koopwoning te vinden. Als zij weer toegang tot de woningmarkt krijgen, brengen ze een ketting aan verhuisbewegingen op gang.

Dit gaan we doen:

- De overdrachtsbelasting voor starters wordt per direct geheel afgeschaft.
- De stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting kan, met inschakeling van de Bank Nederlandse Gemeenten, de komende drie jaar Startersleningen verstrekken tegen een zeer lage rente. De rijksoverheid staat daarbij borg. Doel is 25.000 starters te ondersteunen en zo 100.000 verhuisbewegingen op gang te brengen.
- Er moeten meer betaalbare huur- en koopwoningen komen. Bij nieuwbouwprojecten zal tenminste 30% van de woningen beschikbaar moeten zijn voor starters.

3. Voldoende en goede sociale woningen

Heel veel mensen hebben een goede, betaalbare huurwoning nodig. En door minder bewoners per woning, de vergrijzing en de grote problemen op de koopmarkt zal dat aantal verder toenemen. Er zijn ook steeds meer ZZP'ers en flexwerkers die grote moeite hebben een hypotheek te krijgen. De groeiende behoefte aan betaalbare huurwoningen is dus een grote maatschappelijke uitdaging waar nog veel te weinig aandacht voor bestaat. Er wordt niet alleen te weinig gebouwd maar wat er wordt gebouwd is veelal te duur. In 2003 kostte een nieuwbouwhuis gemiddeld 240.000 euro. Nu is dat een ton meer.

Dit gaan we doen:

- De PvdA heeft het initiatief genomen voor een parlementair onderzoek naar de sterk gestegen kosten van een nieuwbouwhuis. Hierin spelen mee te hoge grondprijzen, grondspeculatie en onnodige kosten in het bouwproces. Hier is veel winst te behalen.
- Het voornemen van het Kabinet om woningbouwcorporaties tot 75% van hun sociale woningbezit te laten verkopen, moet van tafel. Deze plannen hebben slechts ten doel de sociale woningsector uit te kleden en ook hier marktwerking het over te laten nemen.

- Er moeten de komende jaren veel goede huurwoningen worden bijgebouwd, met de mogelijkheid om die later om te zetten naar koopwoningen.
- Hoge energierekeningen maken inmiddels een fors deel uit van de woonlasten van mensen. Daar is veel winst te halen, voor portemonnee en het milieu. Investerings in energiebesparing worden daarom gestimuleerd. Ook corporaties hebben hierin een grote rol.
- Innovatie en vergroening worden, ook bij renovatie, gestimuleerd via het Bouwbesluit.

Als onderdeel van de totale aanpak van de woningmarkt, zal ook in het huurbeleid het nodige moeten gebeuren. Voor alle inkomens moet er een goed en betaalbaar aanbod zijn de keuze om te kopen of te huren.

Dit gaan we doen:

- Om te beginnen draait de PvdA de forse huurverhoging in de zogenoemde schaarstegebieden terug. Deze maatregel leidt bij vrijgekomen huurwoningen tot hele forse huurverhogingen en heeft als effect dat huurders blijven zitten waar ze zitten. Een verhuizing betekent immers een flinke huurstijging. We moeten van deze verhuisboete af.
- De PvdA kiest voor een gematigd huurbeleid. Dat betekent dat corporaties ruimte krijgen voor een beperkte huurverhoging boven inflatie, rekening houdend met de lokale woningmarkt en hun bewoners door middel van de zogenaamde Huursombenadering.
- Lagere inkomens behouden natuurlijk hun huurtoeslag.
- De huurstijging mag de liberalisatiegrens niet te boven gaan. Zo behouden we voldoende betaalbare woningen.
- Om scheefwonen aan te pakken bepleiten we een extra huurverhoging voor mensen met een hoger inkomen. Bij een eventuele achteruitgang in inkomen, daalt ook de huur weer. Deze maatregel werkt alleen als onderdeel van een hervorming van de gehele woningmarkt zodat mensen de mogelijkheid krijgen om te verhuizen naar een betaalbare koopwoning.
- Het tekort aan goede kamers voor werkende jongeren en studenten wordt aangepakt door slim gebruik te maken van de grote leegstand van kantoren.
- De PvdA is er voorstander van dat mensen in overleg met de verhuurder ook de mogelijkheid tot koop van de eigen woning of een vergelijkbare woning in de buurt krijgen. Er komt geen verkoopplicht noch een koopplicht.
- Door Europese regelgeving dreigen mensen met een inkomen boven circa €34.000,- niet meer in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning. Ook in gebieden waar een particulier aanbod ontbreekt is dit een probleem. Deze starre inkomensgrens is veel te krap en brengt veel mensen in de problemen en moet dus van tafel.

4. Leefbare buurten en krimp

De wijkaanpak van de afgelopen jaren heeft goede resultaten opgeleverd. De leefbaarheid, kwaliteit van woningen, sociale cohesie en het onderwijs zijn verbeterd. Hoewel het vorige Kabinet de wijkaanpak heeft stopgezet, is het werk nog lang niet klaar. Sterker nog: het is nooit klaar. We moeten blijven investeren in de leefbaarheid van dorpen en steden.

Dit gaan we doen:

- De PvdA maakt geld vrij voor een stads- en dorpsvernieuwingfonds om te kunnen blijven werken aan veilige en leefbare buurten, bijvoorbeeld het nationaal programma om de achterstanden in Rotterdam-Zuid aan te pakken.
- Krimp van de bevolking vergt tijdige aanpassing. Woningen moeten daarom worden aangepast aan de nieuwe bevolkingssamenstelling, bijvoorbeeld ouderen. Te veel leegstaande woningen betekent onvermijdelijk sloop. Nieuwe, slimme oplossingen moeten worden ontwikkeld om voorzieningen, bijvoorbeeld gebundeld in brede scholen, zoveel mogelijk te behouden. Regio's die hierin voorop lopen moeten de ruimte krijgen door middel van maatwerk in regelgeving.
- De PvdA staat voor een strakke aanpak van huisjesmelkers. Na een eerste overtreding volgt een bestuurlijke boete, daarna een verhuurverbod en bij de derde overtreding wordt de verhuurder gedwongen zijn panden te verkopen. Ook willen we dat een gemeente de mogelijkheid krijgt om de kosten van onderhoud en beheer van verkrotte woningen direct te verhalen op huisjesmelkers.

5. Corporaties oude stijl

De laatste jaren zijn meerdere corporaties door hun bestuurders in de problemen gebracht door wanbeleid. Voor de PvdA is het duidelijk. Corporaties moeten weer gaan doen waar ze voor zijn opgericht: het bouwen, beheren en verhuren van goede betaalbare woningen. De overheid moet daar op toezien. Commerciële avonturen en het nemen van idiote risico's met (sociaal) kapitaal passen daar niet bij. Ook de bedrijfslasten van veel corporaties zijn nog veel te hoog. Investeren in leefbare buurten en in maatschappelijk vastgoed past wèl bij de opdracht voor corporaties. Dat is goed voor de waarde van het bezit en voor de bewoners.

Dit gaan we doen:

- Corporaties kunnen voortaan hun leningen aangaan via de overheid door middel van zogenaamd schatkistbankieren. Tegelijk moet het unieke onderlinge garantiestelsel behouden blijven. Zo kan de sector tegen lagere rente lenen en dat betekent lagere bouwkosten en lagere huren.
- De beloning van bestuurders en directeurs van corporaties moet aan banden worden gelegd. De wet normering topinkomens ligt nu in de Eerste Kamer en moet snel worden ingevoerd. Op voorstel van de PvdA is daarin ook een verbod op bonussen geregeld.
- De grotere corporaties moeten worden opgesplitst. Hoe groter de corporatie, hoe groter de afstand tot de huurder. Corporaties moeten weer terug naar de menselijke maat, zich richten op hun maatschappelijke opdracht en huurders centraal stellen. Het moet corporaties alleen nog worden toegestaan om binnen de grenzen van een regio te werken.
- Het interne en externe toezicht bij corporaties moet aanmerkelijk beter. Zo moet het aantal nevenfuncties onder toezichthouders aan banden gelegd. Het externe toezicht door het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting moet tijdig (kunnen) ingrijpen. De PvdA heeft al een initiatiefwet ingediend om de advies en de controle taak van accountants te scheiden.

6. Toegankelijke woningen

In Nederland moeten woningen aanpasbaar en levensloopbestendig worden gebouwd, mede vanwege de vergrijzing en vanwege het belang van kostenbeheersing. Alle overheidsgebouwen en gebouwen met een publieke functie moeten volledig toegankelijk zijn, dat wil zeggen toegankelijk via gelijkvloerse entree, hellingbaan of lift en met een rolstoeltoegankelijke toiletvoorziening. Ook moeten er voorzieningen zijn voor mensen met zintuiglijke beperkingen.

ONZE KEUZES VOOR DE ZORG

---

1. Alle zorg dicht bij de mensen
2. Niet de markt maar de mensen
3. Eerlijke verdeling van de kosten
4. De zorg is van ons
5. Chronisch zieken en gehandicapten
6. Een betere zorg voor jeugd
7. Zelfbeschikkingsrecht bij medisch-ethische vragen

Mensen maken de zorg, zorg maakt ons beter

Zorg is geen product, het is een band tussen mensen. De mens staat centraal en het stelsel staat daaraan ten dienst. Dat is voor de PvdA het uitgangspunt. Zorg dichtbij huis zoals de inzet van vele vrijwilligers, mantelzorgers, de wijkverpleging, huisartsen en zorg op scholen, leidt tot prettige en vertrouwde zorg, en een kleiner beroep op dure medische handelingen.

Goede zorg, de zorg die wij gewend zijn en die wij allemaal verwachten, is kostbaar. Bovendien is zorg onmisbaar en moet er zorg zijn voor iedereen. Op gezondheid mag geen financiële drempel liggen. Dat is een principekwestie. De PvdA vindt dat de overheid toegankelijke, betaalbare en goede zorg moet garanderen. Het is voor ons onaanvaardbaar dat in ons welvarende land lager opgeleiden en mensen die minder geld verdienen eerder dood gaan en een langer ziekbed hebben dan mensen die meer geld verdienen en hoger opgeleid zijn. Daar waar mensen zelf invloed hebben op hun gezondheid moeten we een gezonde levensstijl stimuleren waar we kunnen.

Er is veel werk in de zorg. Dat is belangrijk en mooi werk, werk dat echt iets betekent voor een ander. En zo moet het ook blijven. Voor iedereen die nu al met zijn of haar hart aan het werk is, maar ook voor al die jonge mensen en mensen uit andere beroepen die we nodig hebben om in de zorg te werken.

De knelpunten

De uitbreiding van de marktwerking heeft de zorg minder menselijk en zeker niet goedkoper gemaakt. Wij zijn er van overtuigd dat het anders kan. Wij zijn ervan overtuigd dat we met meer aandacht voor mensen, door zorg dichtbij huis te organiseren en beter te kijken naar wat mensen zelf willen en wat ze écht nodig hebben, uiteindelijk voor iedereen veel beter af zijn. Dat patiënt en zorgverlener allebei gelukkiger zijn als een zorgronde niet wordt geregeerd door de klok en een waslijst aan administratie. Dat goede en vertrouwde zorg niet wordt bevorderd door een ziekte te benaderen als een optelsom van behandelingen. En dat zorg daar ook niet betaalbaarder door wordt.

Wij richten de zorg daarom op een andere manier in. We introduceren de basiszorg, waarin niet de zorgverzekeraars en de markt, maar burgers, overheid, zorgverleners en zorgaanbieders samen beslissen over het aanbod van zorg. De overheid ziet hierop toe. Ook maken wij de principiële keuze voor het eerlijk verdelen van de kosten van de zorg; zorg moet voor iedereen toegankelijk zijn, ook voor mensen met een kleine portemonnee.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Alle zorg dicht bij de mensen

Iedereen wil het liefst zo lang mogelijk thuis blijven in de eigen vertrouwde omgeving. Wanneer het lukt dat te regelen maken mensen ook later en minder van dure hulp. Daarom regelen we zorg of hulp zoveel mogelijk op maat en zo dichtbij mogelijk. En voor iedereen is er oog; ruimte en flexibiliteit voor wie zelf zijn ondersteuning wil inrichten, alles goed geregeld voor wie dat niet kan. De wijkverpleegkundige, de vrijwilliger, de mantelzorger, de huisarts, de zorgverzekeraar, de welzijnsinstellingen en de gemeente werken per regio samen. Ter ondersteuning van alle betrokken zorg- en hulpverleners maken we slim gebruik van nieuwe innovatieve mogelijkheden waarmee meer eigen regie en nog betere zorg thuis mogelijk is.

Dit gaan we doen:

- De komende jaren is het tegengaan van sociaaleconomische gezondheidsverschillen in Nederland een prioriteit. Wij vinden het onacceptabel dat er op dit moment grote verschillen bestaan in de gezondheid van mensen met verschillende sociaaleconomische posities.
- Door zorg op regionaal en lokaal niveau met openbare gezondheidszorg, welzijnswerk, onderwijs, werk en wonen te verbinden kunnen veel gezondheidsproblemen worden voorkomen en eerder worden opgespoord. Op sociaaleconomische gezondheidsverschillen kan zo beter worden ingespeeld. Op deze manier verschuiven we van behandeling naar preventie.
- Effectieve preventiemaatregelen horen thuis in het basispakket. We investeren in een systeem van selectieve preventie: bevolkingsgroepen met een hoog risico op bepaalde aandoeningen worden gericht benaderd.
- De eigen bijdrage voor de GGZ voor mensen die de zorg toch al willen mijden draaien we terug.
- Gemeenten worden geheel verantwoordelijk voor de langdurige zorg en ondersteuning. Het aantal wijkverpleegkundigen, een PvdA-initiatief, wordt verder uitgebreid. Ook zetten we door met het scheiden van wonen en zorg.
- Gemeenten zorgen dat eenieder de langdurige zorg krijgt die nodig is. Met zorg, ondersteuning en behandeling wordt er naar gestreefd zoveel mogelijk mensen zo volledig mogelijk mee te laten doen in de samenleving. In landelijke wetgeving worden de rechten van cliënten en patiënten duidelijk geregeld en wordt vastgelegd om welke zorg het gaat. Gemeenten bepalen zelf hoe ze het vervolgens organiseren. Hierdoor kan zorg optimaal worden aangepast aan de lokale situatie en behoefte.
- De inzet van het persoonsgebonden budget (pgb) blijft behouden. Dit stelt mensen in staat om zelf, veelal in hun directe omgeving, de zorg te kiezen die zij willen.
- De verschillende budgetten voor maatschappelijke participatie, variërend van zorg tot arbeid, worden ontschot en overgedragen aan de gemeenten. De overgedragen budgetten moeten gezamenlijk wel ten goede blijven komen aan participatie.
- Mantelzorgers zijn van onschatbare waarde. In Nederland zijn er jaarlijks 2,6 miljoen mensen die zorgen voor iemand in hun directe omgeving. En hoewel zij dat vaak met liefde doen is mantelzorg een zware taak, 20% van de mantelzorgers is overbelast. Om hen te ontzien is goede, toegankelijke dagopvang nodig. Ook moeten mantelzorgers altijd terecht kunnen bij hun gemeente voor ondersteuning.
- Steeds meer mensen krijgen te maken met dementie. Zelf, of in hun omgeving. Dementie is een ziekte die veel verdriet en onmacht oproept. Persoonlijke begeleiders kunnen professionele emotionele en praktische steun bieden. Ook kunnen ze helpen alle zorg goed op elkaar af te stemmen.
- De zogenaamde IQ-maatregel, waardoor mensen met een lager verstandelijk vermogen geen recht meer hebben op maatschappelijke begeleiding, moet van tafel.

2. Niet de markt maar de mensen

Met de stelselherziening in de curatieve zorg van 2006 is de Basisverzekering, maar ook de marktwerking ingevoerd. De PvdA is voor de Basisverzekering, maar verzette zich ook toen tegen de marktwerking. Het idee was dat de patiënt als zorgconsument een zorgverzekeraar zou kiezen die voor hem de beste zorg tegen de beste prijs zou inkopen. Zorgverzekeraars zouden met hun inkoopmacht op hun beurt de zieken-

huizen, klinieken en instellingen aanzetten tot efficiënter gedrag. Zo zou de beste kwaliteit tegen de laagste kosten worden bereikt. Tot zover de theorie.

De praktijk is anders gebleken. Mensen veranderen nauwelijks van zorgverzekeraar. De concurrentie van zorgverzekeraars komt onvoldoende van de grond. Mede omdat vier concerns 90 procent van de markt in handen hebben en daardoor min of meer regionale monopolies in handen hebben. Zij bepalen bijvoorbeeld welk ziekenhuis welke zorg mag aanbieden. Met het invoeren van de marktwerking in de zorg zijn de zorguitgaven verder gestegen. Een deel hiervan komt voort uit verspilling. Bijvoorbeeld doordat ziekenhuizen en medisch specialisten meer betaald krijgen naarmate ze meer medische handelingen verrichten. En daarbij gaat het lang niet altijd om wat medisch noodzakelijk en efficiënt is. Hier kan veel worden bespaard.

Dit gaan we doen:

- Niet langer moet marktwerking en concurrentie de inrichting van de zorg bepalen. Zorginstellingen moeten in samenwerking met burgers en werkenden in de zorg een optimaal aanbod van de zorgvoorzieningen per regio uit. De overheid ziet daar op toe. Dit noemen we de Basiszorg.
- Er komt voor elke regio - op basis van de zorgbehoefte - een optimale indeling en spreiding voor onder andere het aantal eerstelijns organisaties als gezondheidscentra en huisartsen(posten), algemene ziekenhuizen, spoedeisende eerste hulpdiensten en de diensten van de openbare gezondheidszorg. Bij een optimale indeling wordt evenwicht bereikt tussen spreiding, waardoor alles goed bereikbaar blijft, en concentratie, waardoor kwaliteit én doelmatigheid toenemen.
- Per regio wordt hiervoor een budget vastgesteld. Hiermee moet de komende jaren in een aantal regio's worden geëxperimenteerd.
- Regionaal werkende, niet concurrerende, zorgverzekeraars krijgen in onze toekomstvisie een uitvoerende taak bij de organisatie van deze regionale Basiszorg.
- Door samenwerking en afstemming komt er een optimaal aanbod van landelijke voorzieningen zoals zeer specialistische klinieken, topziekenhuizen en academische medische centra. De overheid ziet hier op toe. Een betere afstemming van dit zeer dure zorgaanbod, zal niet alleen de kwaliteit van die zorg fors verbeteren maar zal tevens aanzienlijke besparingen opleveren.

3. Eerlijke verdeling van de kosten

De zorgkosten stijgen scherp. Onder andere omdat goede zorg nou eenmaal kostbaar is. Daarnaast brengt de vergrijzing een groter beroep op zorg met zich mee. Maar een deel van die stijgende zorgkosten kan worden voorkomen. Onze voorstellen voor de zorg dragen daar aan bij. Een betere inrichting van het zorgaanbod leidt tot kwalitatief betere zorg tegen minder kosten. Overbodig aanbod wordt aangepakt en de beschikbare zorgvoorzieningen worden beter gebruikt. Door te kiezen voor 'zorg dichtbij' en betere samenwerking tussen diverse disciplines in de zorg wordt eveneens geld bespaard. Ook de lokale synergie tussen wonen, welzijn, arbeid en zorg kan op middellange termijn tot beteugeling van de uitgaven leiden. Zou houden we onze zorg goed, toegankelijk en betaalbaar.

Maar daarmee zijn we er nog niet. Wij beteugelen niet alleen de kosten van de zorg, wij verdelen de kosten van de zorg ook eerlijker. Voor wie zorg nodig heeft moet die zorg ook toegankelijk zijn. Mensen met een laag inkomen of mensen die veel zorg nodig hebben moeten kunnen rekenen op de zekerheid van goede zorg.

Dit gaan we doen:

- De PvdA kiest voor een inkomensafhankelijke premie voor het basispakket. Daarmee is de bureaucratie van de zorgtoeslag niet meer nodig en worden de lasten eerlijker verdeeld.
- Voor extra zorg kunnen mensen zich desgewenst (blijven) bijverzekeren.
- De PvdA kiest voor inkomensafhankelijke eigen bijdrages en eigen risico. Dat is een veel eerlijker alternatief dan de verhoging van het eigen risico met 350 voor iedereen.
- Voor de langdurige zorg in instellingen wordt een vermogensinkomensbijtelling geïntroduceerd. Het eigen huis telt hierbij niet mee voor het vermogen.
- In een ziekenhuis terecht komen is al vervelend genoeg. Een extra straf in de vorm van liggeld van 8 euro per dag past daar niet bij. Deze maatregel dreigt het zoveelste bureaucratische gedrocht in de zorg te worden en pakt heel nadelig uit voor chronisch zieken die toch al heel veel kosten hebben.
- De toegang tot de huisarts moet vrij zijn. Dus geen eigen bijdrage of eigen risico. De huisarts kan tijdig ingrijpen, en voorkomt zo veel duurdere ziekenhuisbehandeling later.

4. De zorg is van ons

Ons zorgstelsel is er om ons als samenleving te dienen. De zorg is daarmee voor ons, maar ook van ons. We willen daarom dat mensen zelf meer te zeggen krijgen over de zorg. Wij bannen de markt uit de basiszorg. De kwaliteit en de financiering van zorg moet wel voor iedereen inzichtelijk zijn. Patiënten weten nu niet waar ze naar toe kunnen als het mis gaat. Klachtenprocedures zijn te traag en te log en patiënten voelen zich te vaak niet serieus genomen.

Ook mensen die werken in de zorg moeten weer grip krijgen op hun werk. Hun werk is waardevol en als zij de ruimte krijgen, maken zij het verschil tussen zorg en echt goede zorg. Zij zijn hard nodig. Wij zetten alles op alles om deze sterke krachten voor de zorg te behouden en nieuwe mensen aan te trekken.

Dit gaan we doen:

- Voor ons zijn zorginstellingen geen winstgerichte bedrijven, maar maatschappelijke organisaties. De betrokkenheid en zeggenschap van burgers en cliënten moet worden vergroot. In ons toekomstbeeld is een zorginstelling een coöperatie waarin burgers kunnen deelnemen en invloed kunnen uitoefenen op het bestuur.
- Medisch specialisten komen in loondienst van de ziekenhuizen tegen een redelijk salaris. Doordat zij onderdeel worden van de organisatie van de zorginstelling is het afstemmen van (keten-)zorg eenvoudiger en kunnen investeringen en omzet beter worden gecoördineerd.
- Deze zorginstellingen worden verplicht om hun resultaten openbaar te maken. Er zijn nog steeds zorginstellingen die hier schimmig over doen.
- Wij introduceren een fusietoets voor zorginstellingen. Soms is samenwerking noodzakelijk voor het behoud van kwaliteit, maar soms gaat grootschaligheid ook ten koste van kwaliteit. De kwaliteit van zorg staat voorop in de fusietoets. Daarom wordt het oordeel van cliënten, patiënten en medewerkers verplicht meegenomen.
- De PvdA wil een ombudsman voor de zorg, zodat patiënten sneller bij iemand terecht kunnen wanneer het mis gaat in de zorg.
- Burgers en professionals krijgen ruimte om zelf oplossingen te bedenken. Medezeggenschap voor cliënten en patiënten wordt verstevigd.
- We moeten meer vertrouwen op het professionele inzicht van verzorgenden en verplegenden. Eindeloze belemmerende regeltjes en administratie moeten zoveel mogelijk worden teruggedrongen.
- Iedere zorginstelling krijgt een 'Verpleegkundigen en Verzorgenden Adviesraad' die zich actief bemoeit met het beleid op patiëntenzorg.
- Werknemers in de zorg verdienen een eerlijke beloning. Daarom geen 0-lijn voor de mensen op de werkvloer van de zorg.
- Om ook in de toekomst voldoende mensen te hebben die in de zorg werkzaam zijn, moet het werk aantrekkelijk zijn. We investeren in opleidingen en voldoende stageplekken.
- Veel jonge verzorgenden en verplegenden verlaten de zorg op den duur omdat hun groei mogelijkheden beperkt zijn. Daarom willen we betere carrièrepaden in de zorg. We zetten in op functie-differentiatie, zodat in plaats van door te stromen naar het management of een andere sector een stap vooruit gezet kan worden op de werkvloer.
- Verplichte aanbesteding in de thuiszorg heeft grote gevolgen gehad voor mensen die in de thuiszorg werken. Bij iedere aanbesteding zagen zij de werkdruk stijgen en hun salaris dalen. Wij zijn er daarom tegen dat gemeenten verplicht zijn de thuiszorg aan te besteden. Wanneer een gemeente daar toch voor kiest, moeten arbeidsvoorwaarden van alle werknemers meegewogen worden.
- De positie van alfhulpverleners in de thuiszorg is het slechtst. Zij zijn niet verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid en werkloosheid, en bouwen geen pensioen op. Alle thuiszorgmedewerkers hebben recht op die zekerheden. Daarom vinden wij dat zij allemaal in loondienst moeten kunnen werken.
- Innovatie en E-health kunnen veel betekenen voor de zelfstandigheid van mensen en kan een deel van de extra vraag naar personeel voorkomen. Zorginnovatie moet daarom de ruimte krijgen en niet onnodig worden opgehouden door bureaucratische rompslomp. De kwaliteit van zorg staat altijd voorop.

5. Chronisch zieken en gehandicapten

De positie van chronisch zieken en gehandicapten vraagt bijzondere aandacht. In verschillende hoofdstukken van dit programma, zoals wonen en mobiliteit, gaan we daar op in. De rechten van mensen met een beperking moeten stevig worden verankerd.

Dit gaan we doen:

- Het VN-verdrag voor rechten van mensen met een beperking is door Nederland ondertekend, maar nog niet van kracht geworden. Nederland loopt hiermee heel erg achter op de rest van Europa. Het moet nu snel worden geratificeerd.
- De PvdA heeft een initiatiefwetsvoorstel ingediend voor één landelijke regeling voor het parkeren door gehandicapten, inclusief gratis parkeren langs de openbare weg. Dit zal hun mobiliteit en participatie bevorderen.

6. Een betere zorg voor jeugd

De Jeugdzorg moet de komende jaren op een heel andere manier worden georganiseerd. Nu stoppen we al het geld in zware vormen van jeugdzorg, zoals uithuisplaatsing in instellingen, en proberen we een rem te zetten op de groei van de jeugdzorg door zware bureaucratische procedures. Het gevolg daarvan is dat we heel veel kansen laten liggen om kinderen en gezinnen eerder te helpen. Er zijn daardoor kinderen die te laat of geen hulp krijgen. Dat moet dus anders.

Dit gaan we doen:

- Veel kinderen en gezinnen hebben te maken met meerdere vormen van hulp. We brengen alle regelingen voor verschillende vormen van hulpverlening bij elkaar, zodat alle verschillende organisaties gaan samenwerken. Dit gebeurt onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten.
- We gaan zoveel mogelijk uit van de eigen kracht van de jongere en het gezin. De gemeenten zorgen dat er één gerichte aanpak komt voor de problemen in het gezin.
- We organiseren de hulp en ondersteuning zoveel mogelijk rond de gezinnen en voorkomen dat de situatie uit de hand loopt. Met name kinderen van ouders die (psychisch) ziek zijn of verslaafd verdienen extra aandacht.
- Wanneer de veiligheid en de gezonde ontwikkeling van het kind echt in gevaar is, moet er op een zorgvuldige manier tijdig worden ingegrepen en moeten er goede voorzieningen beschikbaar zijn. Om signalen van kindermishandeling beter en eerder te herkennen moet er in alle organisaties waar men met kinderen te maken heeft, gewerkt worden met een meldcode kindermishandeling. Ook moet men getraind zijn in het tijdig herkennen van kindermishandeling.
- De PvdA is principieel van mening dat als de rechter het gezag over een kind weghaalt bij de ouders, de overheid direct verantwoordelijk wordt. Marktwerking of aanbesteding van deze taak wijzen we af. Hetzelfde geldt voor een eigen bijdrage in deze situaties.

7. Zelfbeschikkingsrecht bij medisch-ethische vragen

Technologische veranderingen, toenemend zelfbewustzijn bij burgers en een toename van nieuwe ziekten (zoals de ziekte van Alzheimer) leiden tot nieuwe medisch-ethische vragen. Voor de PvdA is het beginsel van zelfbeschikking leidend, altijd in samenhang met menselijke waardigheid, goede zorg en beschermwaardigheid van het leven. Ook de positie van artsen en andere zorgverleners moet daar zorgvuldig bij worden betrokken.

Dit gaan we doen:

- Om orgaandonatie te bevorderen steunen wij een systeem waarbij in principe iedereen donor is tenzij je daar actief bezwaar tegen hebt aangetekend. De overheid benadert iedereen actief om een keuze te maken.
- De komende jaren zal er meer aandacht moeten gaan naar de kwaliteit van leven in de laatste levensjaren, waaronder een vrijwillig levenseinde en stervensbegeleiding.
- De PvdA verwelkomt het debat dat de Initiatiefgroep Uit Vrije Wil heeft aangezwengeld om in de toekomst te komen tot legalisering van stervenshulp aan ouderen die hun leven voltooid achten, op hun uitdrukkelijk verzoek en onder voorwaarden van zorgvuldigheid en toetsbaarheid.

ONZE KEUZES VOOR DUURZAAMHEID

---

1. Naar volledig duurzame energievoorziening
2. Natuur voor iedereen
3. Bereikbaarheid als strategisch belang
4. Ruimtelijke ordening
5. Dierenwelzijn
6. Landbouw

Nederland is de afgelopen decennia steeds schoner geworden. En dat mag met recht een mirakel heten, in ons drukke, welvarende land. Sinds de alarmerende berichten van de Club van Rome zijn grote stappen vooruit gezet om onze samenleving op duurzamer leest te schoeien. We pakten gezamenlijk de zure regen aan en wisten het gat in de ozonlaag te dichten. De smog die in de jaren tachtig steden als Rotterdam regelmatig verstikte, is dankzij strenge normen en technologische vooruitgang een zeldzaamheid geworden. We maakten een begin met het tegengaan van de vernietiging van de biodiversiteit en creëerden waardevolle, nieuwe natuurgebieden.

Duurzame technologieën hebben de toekomst. Maar om zich binnen de conventionele economie te bewijzen, moeten ze een steuntje in de rug krijgen. Gezwak met subsidies voor hernieuwbare energie werkt een echte doorbraak van wind, zon en aardwarmte tegen. Zo is de duurzame samenleving nog lang niet nabij. De klimaatverandering vormt een rechtstreekse bedreiging voor ons laaggelegen land. Onze ongezonde afhankelijkheid van fossiele brandstoffen als olie en kolen is veel te groot. Dat is niet alleen slecht voor het klimaat, maar maakt ons ook te gevoelig voor schommelingen in de olieprijs. Uitstoot van fijn stof in steden tast nog altijd de longen van onze kinderen aan. En buitengebied wordt steeds slechter bereikbaar door de verrommeling van stadsranden met desolate bedrijventerreinen.

De PvdA vindt dat iedereen recht heeft op een schone leefomgeving. Deze toegang is in ons welvarende land niet eerlijk verdeeld. Wie het zich kan veroorloven, trekt erop uit of vestigt zich in een lommerrijk gebied. Armoede gaat vaak samen met vuile lucht, een gebrek aan groen om de hoek en slecht geïsoleerde woningen. In de oude wijken van onze steden groeien nog steeds kinderen op die zelden of nooit in een bos komen. Stad en natuur moeten dus weer worden verbonden. Een schone leefomgeving nu en voor toekomstige generaties blijft een grote opgave voor ons allemaal.

1. Naar volledig duurzame energievoorziening

Klimaatverandering bedreigt de bestaanszekerheid van toekomstige generaties. Energievoorraden worden schaarser en daarom zullen prijzen van stroom en brandstof alleen maar stijgen. Maar verduurzaming biedt in de eerste plaats kansen. Kansen op nieuwe groei, op nieuwe banen. Op innovatie, waarin Nederland kan uitblinken. Ons land heeft de beste ingenieursbureaus, offshore bedrijven, waterbouwers en havens ter wereld. Wij kunnen wereldspeler zijn op het gebied van duurzame energie. Nederland blijft momenteel steken op een armzalige 4% duurzaam op ons totale energieverbruik. De PvdA streeft ernaar dat Nederland in 2050 een 100% duurzame energieproductie heeft.

Dit gaan we doen:

- Door politieke wispelturigheid en uitputting van gelden, leidt de regeling Subsidie Duurzame Energie (SDE) momenteel niet tot investeringszekerheid. Eén van de beste manieren om deze nadelen op te heffen, is om de SDE af te bouwen en te vervangen door een verplicht aandeel hernieuwbare energie om een (jaarlijks stijgend) percentage hernieuwbare elektriciteit te leveren. Voor kolencentrales geldt in ieder geval verplicht bijstoken van (duurzame) biomassa.
- Kernenergie maakt geen onderdeel uit van de volledige duurzame energievoorziening die wij nastreven voor Nederland.

- De PvdA wil het investeringsklimaat voor windenergie verbeteren door de komst van een wind-energienet op de Noordzee. Netbeheerder Tennet moet dit gaan plannen, aanleggen en beheren, met dezelfde vereisten voor bijvoorbeeld betrouwbaarheid als op het land geldt.
- In Europees verband pleit de PvdA voor een superhoogspanningsnet. Dat zorgt ervoor dat stroom uit windmolens van de Noordzee naar Zuid Europa kan en stroom uit Spaanse zonnepanelen naar Noord Europa. Dat leidt tot investeringen in werk en duurzaamheid in Europa.
- Kleinschalige opwekking voor eigen gebruik: energieopwekking voor eigen gebruik moet in alle gevallen geheel worden vrijgesteld van energiebelasting.
- Bij nieuwbouw van woningen worden zonnepanelen vanaf 2015 standaard verplicht opgenomen in het bouwbesluit. De PvdA wil dat in 2020 op den duur iedere nieuwe woning energieneutraal is.
- Gasleveranciers krijgen de verplichting om biogas met aardgas te mengen in het gasnet, daarom stellen wij een 'bijmengverplichting' voor Groen Gas voor.
- Regelgeving dient te worden aangepast voor het bevorderen van het hergebruik van restwarmte en afvalstoffen, bijvoorbeeld vanuit de Rotterdamse haven naar de kassen in het Westland.
- Eerlijke grondstoffen. Met een snel groeiende wereldbevolking, worden grondstoffen als aardolie in rap tempo schaarser. Ook leidt de schaarste aan grondstoffen als water en olie steeds vaker tot conflicten. Consumenten kiezen daarom bewuster dan voorheen voor de herkomst van bijvoorbeeld de grondstoffen in hun mobiele telefoon. Productieketens moeten hiervoor transparanter worden. De PvdA wil verplichte en volledig transparante productieketens in 2020.

2. Natuur voor iedereen

De mens kan niet zonder de natuur. Ieder mens en zeker ieder kind heeft recht op natuur, gewoon dichtbij en toegankelijk. Toch is dat niet standaard. Er zijn steeds meer kinderen die vrijwel nooit in een bos of op de heide komen. We moeten daarom de steden weer met de natuur verbinden. We moeten de mens weer met de natuur verbinden.

Het vorige Kabinet zag natuur vooral als een belemmering voor de economie. Alle bescherming werd afgebroken zodat boeren en projectontwikkelaars steeds minder rekening hoeven te houden met natuur en landschap. Zo dreigt het prille natuurherstel in ons land weer te verdwijnen.

Dit gaan we doen:

- Er komt een nieuwe Wet Mooi Nederland, volgens de lijnen van het initiatief wetsvoorstel dat de PvdA samen met D66 en Groenlinks heeft ingediend. Deze wet beschermt zowel natuurgebieden als planten en diersoorten, met duidelijke en ondubbelzinnige regels. Omdat deze wet diverse oude natuurbeschermingswetten vervangt, neemt de regelzucht af.
- De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) moet worden afgemaakt. Dat betekent dat we bestaande natuurgebieden meer ruimte geven en onderling verbinden, zoals met het Oostvaarderswold.
- We moeten de natuur in betere staat overdragen aan volgende generaties, dan we hem aantreffen. Daarom zullen we natuurschade altijd compenseren als we ingrepen moeten doen ten behoeve van de economie. Daarom zijn wij ook voor het ontpolderen van de Hedwigepolder.
- Nederland kent veel natte natuur. En daar liggen veel kansen. Denk aan het plan voor Markerwadden in het Markermeer, natte heide op het Dwingelderveld, of hoogveen in De Peel. Natuurgebieden kunnen ook volop worden benut om ons land te beschermen tegen hoogwater.
- Europese landbouwsubsidies verminderen we fors. Voor het overige worden deze ingezet om boeren te betalen voor 'groene diensten', zoals landschapsbeheer en natuurbescherming.

3. Bereikbaarheid als strategisch belang

Bereikbaarheid is cruciaal voor onze economie en daarmee essentieel voor groei en de bestrijding van werkloosheid. Voor bedrijven zijn goede weg, spoor en waterverbindingen cruciaal. Het openbaar vervoer en de auto moeten ons snel, veilig en betrouwbaar van A naar B brengen. Dat alles in een dichtbevolkt land met het meest fijnmazige wegennet en het drukste spoor van Europa. Nog altijd besteden Nederlanders relatief veel tijd aan het woon-werkverkeer. Tijd die dus verloren gaat aan gezin of sociale bezigheden. Een goede bereikbaarheid is niet alleen goed voor groei en banen. Het zorgt ook voor een prettiger leven.

Dit gaan we doen:

- De PvdA steunt de afschaffing van de fiscale vrijstelling van de kilometervergoeding niet.
- De kosten van autorijden moeten veel eerlijker worden betaald. Dus betalen naar gebruik in plaats van naar bezit. Nu betaalt oma die nog geen 1000 kilometer rijdt evenveel belasting als de lease-rijder die 50.000 km maakt. De PvdA zet in op een eerlijke prijs per kilometer.
- Voor vrachtwagens wordt Maut ingevoerd, het systeem dat Duitsland al heeft. De PvdA zet in op een eerlijke prijs per kilometer. De wegenbelasting schaffen we gelijktijdig af. Het voordeel van Maut is dat ook buitenlandse vervoerders aanzienlijk gaan bijdragen en ertoe zal leiden dat er minder ritten met lege vrachtwagens zullen plaatsvinden.
- De wegverbreding, gesteund door de PvdA, is succesvol geweest. Door bezuinigingen is er in de komende jaren minder geld beschikbaar voor de aanleg van wegen. De minst duurzame wegenprojecten worden uitgesteld. Voorfinanciering door publiekprivate samenwerking maakt het mogelijk de noodzakelijke (spoor)wegen versneld aan te leggen en zo bij te dragen aan groei en banen.
- De PvdA heeft geen geld over voor het verhogen van de maximumsnelheid op snelwegen.
- Het PvdA heeft een initiatiefwetsvoorstel ingediend voor één landelijke regeling voor het parkeren door gehandicapten, inclusief gratis parkeren langs de openbare weg. Dit zal hun mobiliteit en participatie bevorderen.
- Om de problemen op het spoor sneller aan te pakken willen we dat de NS en Prorail weer samen gaan in één organisatie. De afstemming en samenwerking moet veel beter, waarbij de minister de eindverantwoordelijkheid draagt.
- Het aanbesteden van het openbaar vervoer in de steden is geen verplichting.
- De tarieven voor het openbaar vervoer moeten landelijk door de overheid worden vastgesteld. Er komt een jaarlijkse toets op de prestaties van openbaar vervoersbedrijven.
- Het OV moet reizigersvriendelijk zijn. Stations moeten veilig zijn, treinen en bussen schoon, en de trein moet standaard uitgerust zijn met een toilet en internetverbinding. Het OV moet goed toegankelijk zijn voor met een beperking en reisinformatie dient tijdig beschikbaar te zijn. Goede P+R voorzieningen, ook voor fietsers, zijn onmisbaar.
- MBO'ers vormen de toekomstige motor van onze economie. Daarom voeren wij een OV-trajectkaart voor het MBO in, samen met de provincies, te financieren uit de brede doeluitkering mobiliteit.
- De verkeersveiligheid kan nog veel beter. Verdere scheiding van langzaam en snel verkeer hoort daarbij. Denk aan veilige fietspaden, het scheiden van fiets en scooterverkeer, een goede inrichting van 30-km zones, zeker rond scholen. Ook is er nog veel winst te halen op provinciale wegen.
- De PvdA wil de hufferigheid in het verkeer harder aanpakken, door verruiming van de mogelijkheden tot rijtontzeggingen of in beslagname van voertuigen.
- Om de leidende internationale rol te behouden, moeten de havens van Nederland samenwerken in plaats van concurreren. Groei en werkgelegenheid moeten hierbij het absolute doel zijn. De haven van Rotterdam vervult hierin een voortrekkersrol.
- Schiphol is een van de motoren van onze economie. We kiezen voor kwalitatieve groei die veel bijdraagt aan de economie en nadrukkelijk rekening houdt met de leefbaarheid in de regio. Andere luchthavens in Nederland, zoals Lelystad, kunnen op termijn een deel van de kwantitatieve groei van Schiphol voor hun rekening nemen.
- De luchtvaart kan schoner en energie-efficiënter. De PvdA wil de subsidies op kerosine afbouwen en in Europees verband een kerosinebelasting invoeren.

4. Ruimtelijke ordening

Nederland is een prachtig land, met z'n vergezichten, toonaangevende architectuur en schitterende natuur. De inrichting van ons land is nog lang niet 'af'. Zo moeten er nog steeds duizenden woningen gebouwd worden, zal her en der nog een stuk weg of spoor aangelegd moeten worden en willen we geïsoleerde natuurgebieden met elkaar verbinden. De tientallen jaren van ongekende (bevolkings)groei liggen echter achter ons. Nieuwe opgaven dienen zich aan, krimp is daar een van. In grote delen van Nederland is de bevolking aan het vergrijzen en ontgroenen of zelfs aan het krimpen.

Dit gaan we doen:

- Regionale en landelijke samenwerking op het gebied van wonen, werken en voorzieningen. Alleen zo houden we ons land leefbaar. Ieder dorp voor zich is geen optie. Provinciale regie is noodzakelijk.
- Leegstaande kantoren en bedrijventerreinen krijgen meer mogelijkheden om al dan niet tijdelijk voor andere doeleinden zoals wonen te worden gebruikt. Ongebruikte bouwrechten moeten na 5 jaar komen te vervallen zodat gronden niet onnodig lang braak komen te liggen.

- Er moet één nieuwe Omgevingswet komen ter vervanging van tientallen andere wetten waarmee veel duidelijker wordt welke rol burgers in welke fase van planning en uitvoering kunnen spelen.
- In de ruimtelijke ordening gaat heel veel tijd verloren door langdurige procedures zonder dat er veel winst wordt bereikt, bijvoorbeeld voor het milieu. Wij willen toe naar een ontwikkelingsgerichte aanpak. Daarvoor worden lange termijn doelstellingen vastgelegd bijvoorbeeld op het gebied van luchtkwaliteit of schoon water en alle initiatieven die daar per saldo aan bijdragen krijgen volop de ruimte. Op deze manier staan we niet langer op de rem maar stimuleren we juist vooruitgang.

5. Dierenwelzijn

De PvdA hecht grote waarde aan de bescherming van het welzijn van dieren. De laatste jaren is – mede op initiatief van de PvdA – op tal van fronten het dierenwelzijn verbeterd. De komende jaren gaan we verder werken langs twee lijnen. Enerzijds door nauwe samenwerking met maatschappelijke organisaties voor dierenbescherming en consumentenbelangen en met de Nederlandse detailhandel. Anderzijds door Nederland in Europees en internationaal verband koploper maken op het terrein van dierenwelzijn en dierenbescherming.

Dit gaan we doen:

- De veehouderij moet diervriendelijker. Illegale en dieronvriendelijke praktijken in slachterijen pakken we aan. En we maken een einde aan de verkoop van en de handel in plofkippin in Nederland.
- Er komt op initiatief van de PvdA en de SP een verbod op de nertsenhoudery. Preventief gebruik van antibiotica in de veehouderij moet stoppen. Het aantal dierproeven dringen we verder terug. Het vervoer van dieren door heel Europa moet sterk worden teruggedrongen en daar waar nog nodig aan veelstrengere eisen voldoen zodat wantoestanden worden uitgebannen.
- Dierenbeulen krijgen een verbod op het houden van dieren. Dierenhandelaren moeten gecertificeerd worden. Veehandelaren of transporteurs die zich herhaaldelijk schuldig maken aan mishandeling van dieren verliezen hun vergunning. Gezeul met dieren over lange afstanden moet aan banden worden gelegd.
- De PvdA wil de invoering van een sterrensysteem (Beter Leven Kenmerk) voor de veehouderij. Hoe meer sterren voor de aanbieders van vlees hoe diervriendelijker geproduceerd.
- De plezierjacht moet worden verboden.
- De PvdA is voor duurzame visserij. Overbevissing brengt steeds meer vissoorten op de rand van uitsterven. Strengere en intensievere controle op de naleving van de bestaande visserijregels is noodzakelijk. Voor vissoorten waar het erg slecht mee gaat, zoals de paling, wordt het vangstverbod uitgebreid. Er moet worden gewerkt aan omscholing en alternatieve werkgelegenheid voor de beroepsgroep.
- Sportvisserij is en blijft een populaire manier om vrije tijd in de natuur door te brengen. Alle vissers hebben baat bij een gevarieerd ecosysteem. Stroperij kan de natuurlijke balans van het ecosysteem verstoren en moet daarom worden aangepakt.

6. Landbouw

De land- en tuinbouw met alle toeleverende en verwerkende industrie blijft een krachtige economische sector. Maar de voedselproductie kan en moet duurzamer. Economie en ecologie moeten ook op het platteland hand in hand gaan.

Dit gaan we doen:

- Het voorzorgprincipe is leidend om voedselveiligheid te garanderen. Dat betekent dat het belang van de volksgezondheid prevaleert boven economische belangen. Er moet veel meer alertheid komen op de relatie tussen veehouderij en volksgezondheid. Concentraties van dieren leiden tot meer risico's. Daarom zijn wij tegen verdere intensivering of de bouw van megastallen.
- We moeten toe naar een vitale, gezonde en duurzame landbouw, waarbij we efficiënt omgaan met bodem, grondstoffen en energie en bijdragen aan een landschap dat karakteristieke waarde weet te behouden.
- Wij willen naar een duurzame veehouderij die in omvang en inrichting past bij ons volle landje. Een veehouderij die binding heeft met de grond: waar de koe regelmatig in de wei staat. Wij willen eisen stellen aan dierwelzijn, mate van grondgebondenheid, milieu gezondheidseffecten voor mensen en, in de laatste plaats, omvang.

- Preventief gebruik van antibiotica in de veehouderij moet stoppen. Het aantal dierproeven dringen we verder terug. Het vervoer van dieren door heel Europa moet sterk worden teruggedrongen en daar waar nog nodig aan veelstrengere eisen voldoen zodat wantoestanden worden uitgebannen.
- De PvdA is voorstander van het verlagen van Europese landbouwsubsidies. We hebben de Europese boeren hard nodig, maar wel op een andere manier. Oude inkomens- en exportsubsidies en de genereuze opkoopregelingen moeten plaatsmaken voor Europees beleid dat is gericht op versterking van het platteland en verduurzaming van landbouw en veeteelt. Dat is goed voor het landschap, de ecologie en biodiversiteit en het voorkomt dat we de internationale handel in landbouwproducten verstoren. Daar hebben juist ontwikkelingslanden veel last van.

ONZE KEUZES VOOR EUROPA

---

1. Een Europese agenda voor groei en banen
  2. Herstel democratie en vertrouwen
  3. Samen sterk in de wereld
-

Eerlijk uit de crisis in Europa

De PvdA is een groot voorstander van Europese samenwerking. Europa bracht ons vrede, vrijheid en welvaart. Nu geeft het ons de kans om samen een vuist te maken tegen het snelle geld en tegen kortzichtige speculatie zonder oog voor maatschappelijke gevolgen. Samen kunnen we de banken en bonussen beteugelen en van Europa weer een hoopvol project maken dat perspectief biedt aan huidige en toekomstige generaties. Het belang van Europa voor de Nederlandse economie en banen kan niet genoeg benadrukt worden in deze crisistijd. Voor een exportland als Nederland met andere Europese landen als afzetmarkt, zorgt Europese samenwerking voor werkgelegenheid en welvaart. Samen moeten we eerlijk uit deze crisis komen en een volgende crisis voorkomen. Verdere economische en politieke integratie in de Europese unie kan alleen als het gepaard gaat met een agenda gericht op groei, sociale waarborgen en democratische versterking.

Knelpunten

De eenzijdige bezuinigingsdrift in heel Europa bedreigt de banen en koopkracht van werknemers, zelfstandigen en gepensioneerden en leidt tot krimp. Daardoor stijgen schulden verder en worden bedrijfsinvesteringen uitgesteld. Speculanten en financiële instellingen hebben met onze toekomst gespeeld door onaanvaardbare risico's te nemen. Alleen Europa kan, in internationale samenwerking, de financiële markten weer beteugelen. Een ander probleem is dat het huidige Europa te weinig van ons, burgers, is. Vooral sinds de Eurocrisis is Europa teveel in handen van de regeringsleiders met weinig invloed van de nationale parlementen en het Europees parlement. Dat moet veranderen, willen we het vertrouwen in Europa herstellen. Te vaak trekken Europese landen nog afzonderlijk op in de wereld. Willen we de kracht van Europa tot haar recht laten komen in de wereld, dan is het nodig meer met één stem te spreken. Evenwel geldt dat verdere economische en politieke integratie alleen mogelijk is wanneer het gepaard gaat met een bredere agenda gericht op sociaal en economische versterking van de EU.

Kortom, het is tijd voor een nieuw Europa. Een Europa dat banen schept, goede werkomstandigheden afdwingt en een fatsoenlijk salaris voor iedereen garandeert. Een Europa waarin we onze identiteit behouden en waarin we solidair zijn met elkaar. Een democratisch Europa van samenwerking. Omdat we samen zoveel sterker staan in de wereld.

ONZE OPLOSSINGEN

---

1. Een Europese agenda voor groei en banen

Europa staat op een kruispunt. Er is een agenda nodig die groei, nieuwe investeringen en meer banen in evenwicht brengt met verantwoorde overheidsfinanciën. Gaan we door met het eenzijdig hakken met de botte bijl, waardoor de werkloosheid nog verder de pan uit rijst? Of slaan we een nieuwe weg in, een weg van groei en werk? Of slaan we een nieuwe weg in, een weg van de financiën op orde brengen én werken aan groei en banen? Wij kiezen voor dat laatste. Dat betekent dat we de koopkracht ontzien en het consumentenvertrouwen herstellen door te investeren in een duurzame en eerlijke economie. We versterken de sociale dimensie in Europa door publieke voorzieningen te beschermen tegen kille marktwerking, mensen sneller aan het werk te krijgen en de lonen op peil te houden. We maken ons hard voor dienstbare financiële markten en herstel van stabiliteit en solidariteit tussen landen in Europa. Dat betekent ook dat in alle lidstaten de schatkist op orde moet worden gebracht. Sociaaldemocraten in heel Europa steunen voorstellen die groei bevorderen. Dat biedt hoop. Hoop voor al die jongeren en ouderen die zonder werk zitten. Hoop om snel weer uit de crisis te komen. Hoop op het weer aan de praat krijgen van de Europese, en daarmee de Nederlandse, economie.

Dit gaan we doen:

Investeren in groei

- Het begrotingspact is teveel een boekhouders instrument, en richt zich te eenzijdig op begrotingstekorten en schulden. Er moet nieuw Groeipact komen: een pact dat de motor is voor het scheppen van werkgelegenheid en hervormingen in elke lidstaat.
- Binnen het Stabiliteit- en Groeipact bestaat ruimte om rekening te houden met uitzonderlijke economische omstandigheden van de landen. Het pact heeft als belangrijkste regel dat landen hun structureel tekort op orde brengen, dus rekening houdend met de conjunctuur. De PvdA houdt zich hieraan en richt zich op een begrotingsbeleid dat zicht biedt op structureel begrotingsevenwicht in 2017.
- We vergroten inkomsten van lidstaten door een Europees actieplan ter bestrijding van belastingfraude, -vlucht en -ontduiking. Het is nog te makkelijk om belasting te ontlopen door gebrek aan informatie-uitwisseling tussen lidstaten. Belastingparadijzen en belastingconcurrentie worden aangepakt door te streven naar gemeenschappelijke afspraken over de winstbelasting.
- We zetten vol in op werkgelegenheid door Europese middelen vrij te maken voor investeringen in scholing, onderzoek, innovatie, energie-efficiëntie, infrastructuur en digitalisering. Deze investeringen worden gefinancierd of gegarandeerd door de Europese Investeringsbank, Europese projectobligaties, het beter benutten van structuurfondsen en het Europees Sociaal Fonds, en het anders inzetten van landbouwsubsidies.
- Investeringen die ten goede komen aan de groei van groene banen en een duurzame samenleving krijgen voorrang. Deze crisis biedt ons ook een kans om de economie klaar te maken de toekomst.
- Alle Europese lidstaten moeten de komende jaren hun financiën op orde brengen. De Europese begroting moet daarom ook omlaag. De Nederlandse bijdrage kan omlaag en de Nederlandse nettobetalingpositie dient te verbeteren. De EU-afdrachtkorting van 1 miljard euro wordt na 2013 gecontinueerd. De EU moet bezuinigen, onder andere door fors te korten op de veel te hoge salarissen van Europese ambtenaren en de buitenproportionele vergoedingen van Europarlementariërs.

Versterking van de sociale dimensie

- Einde aan de marktwerking in nationale publieke dienstverlening, zoals gezondheidszorg en sociale woningbouw. Deze sectoren moeten worden afgeschermd van de Europese interne marktregels. Hetzelfde geldt voor pensioenstelsels.
- Bescherming van werknemers door afspraken over minimumnormen, waaronder een (relatief) minimumloon en vrijheid van vakvereniging.
- Bestrijding van de groeiende jeugdwerkloosheid door het uitwisselen van expertise over succesvol beleid (Oostenrijk, Nederland en Finland) en door het opzetten van jeugdwerkgelegenheids-

projecten. Geld voor projecten wordt vrijgemaakt uit het Europees Sociaal Fonds, waar momenteel sprake van onderbesteding is.

- Loondumping is onacceptabel. Wie in Nederland werkt, dient een fatsoenlijk salaris te krijgen naar Nederlandse normen. Gelijk loon voor gelijk werk binnen lidstaten.
- We gaan uitbuiting van arbeidsmigranten en verdringing door oneerlijke concurrentie op lonen en andere arbeidsvoorwaarden tegen. De arbeidsinspectie moet daar vol op inzetten.
- Nederland maakt gebruik van de voedseloverschotten in Europa om de bevoorrading van voedselbanken op peil te houden en gevarieerde voedselpakketten te garanderen.

Dienstbare financiële markten en herstel van stabiliteit en solidariteit

- Het banktoezicht dient Europees te worden. Banken in de Eurozone moeten allen voldoende gekapitaliseerd zijn en onder effectief toezicht staan.
- Bonussen in de financiële sector worden beperkt tot een maximumpercentage van 20% bovenop het vaste salaris. Dit geldt niet alleen voor topbestuurders, maar voor iedereen werkzaam in de sector.
- De financiële sector zal moeten bijdragen in de kosten van de financiële crisis. Daartoe voeren we een belasting op financiële transacties (FTT) in. Onze pensioenfondsen worden hier nadrukkelijk van uitgezonderd.
- In ons Europa is op termijn invoering van Eurobonds mogelijk. Met Eurobonds kunnen we de kracht van de gezamenlijke Europese economieën gebruiken om de financieel-economische stabiliteit te vergroten.
- Om de stabiliteit in de eurozone te garanderen, is een sterk en betrouwbaar noodfonds nodig (Europees Stabiliteitsmechanisme, ESM). Het noodfonds verstrekt leningen aan landen met grote financiële problemen. Landen die gebruik willen maken van het noodfonds verplichten zich tot hervormingen die de economie op orde moeten brengen.
- Een actievare rol voor de Europese Centrale Bank als allerlaatste redmiddel. De ECB kan een bijdrage leveren aan de financiering van het noodfonds of door opkopen van schulden van landen in crisis.

2. Herstel democratie en vertrouwen

Willen we onze toekomst bouwen in een Europa waar meer en beter wordt samengewerkt, dan is het hoog tijd om de democratische controle te versterken. Een stem bij de Europese verkiezingen moet veel meer dan nu echt betekenis krijgen. De Europese Commissie moet in de toekomst meer een afspiegeling worden van de uitslag van de Europese verkiezingen. Mensen moeten wat te kiezen hebben. In een democratisch Europa, dat rekenschap geeft aan burgers, worden grote beslissingen niet gemaakt in achterkamertjes. De neiging om de parlementaire democratie te vervangen door technocratisch bestuur moet worden weerstaan. Ook beslissingen over financiële markten en de economie zijn politieke beslissingen, beslissingen met grote gevolgen voor doodnormale mensen in doodnormale buurten. Europa is niet alleen een verantwoordelijkheid van politici in Brussel. Nationale politici moeten meer betrokken zijn, optreden als waakhond en bijdragen aan het politiseren van het debat in en over Europa.

Dit gaan we doen:

Europese verkiezingen met betekenis

- Het is tijd om serieus werk te maken van democratisering van de Europese Unie. De Europese Commissie moet in de toekomst de uitslag van de Europese verkiezingen weerspiegelen. Hierdoor krijgt een stem bij de Europese verkiezingen echt betekenis. Tegelijkertijd moet de positie van de lidstaten gewaarborgd zijn.
- Bij de volgende Europese verkiezingen in 2014 levert de partij die het grootste wordt de nationale Eurocommissaris.
- De grootste partij in het Europees Parlement levert de voorzitter van de Europese Commissie. De Europese sociaaldemocraten (verenigd in de PES) lopen voorop en komen bij de volgende Europese verkiezingen in 2014 met één sociaaldemocratische kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie.
- Invoering van Europese kieslijsten: Het moet mogelijk zijn om, naast een keuze op één van de Nederlandse kandidaten, je stem uit te brengen op kandidaten uit andere landen. Te beginnen op de kandidaat-voorzitters voor de Europese Commissie.

Een transparante en slagvaardige Europese Unie

- De Europese Raad heeft veel bevoegdheden naar zich toegetrokken en wordt gedomineerd door Duitsland en Frankrijk. Besluiten moeten plaatsvinden onder grotere controle van het Europees parlement en met grotere betrokkenheid van nationale parlementen.
- De registratie van lobbyisten van het Europees Parlement en de Europese Commissie wordt verplicht en uitgebreid naar lobbyisten van de Europese Raad.
- Afschaffing van het maandelijks verhuiscircus naar Straatsburg: één vergaderplek van het Europees Parlement in Brussel.
- De versterking van de positie van de staatssecretaris van Europese Zaken als centrale speler bij wetgevingsbeslissingen in de Raad en door plaatsing bij het ministerie van Algemene Zaken.
- Het subsidiariteitsbeginsel is leidend: besluitvorming moet zo dicht mogelijk bij de mensen staan. Alleen zaken die niet net zo goed of beter op nationaal, regionaal of lokaal niveau kunnen worden geregeld, worden op Europees niveau aangepakt.

3. Samen sterk in de wereld

Met 27 landen staan we sterker in de wereld dan alleen. Zeker nu andere grootmachten, zoals India en China een steeds grotere rol spelen en mondiale problemen steeds meer met elkaar samenhangen is het belangrijk om samen op te trekken. Europa is meer dan alleen één markt. Het is ook een waardengemeenschap die staat voor mensenrechten en democratie. Die waarden moeten altijd doorklinken in het buitenlands beleid van de EU.

Dit gaan we doen:

Meer spreken met één stem

- Grondstoffenbeleid wordt nadrukkelijker opgenomen in het buitenlandbeleid van de EU, om de eigen voorziening veilig te stellen en om duurzame delving in ontwikkelingslanden te realiseren.
- Meer spreken met één stem om beter resultaat te boeken op het gebied van vrede, klimaat en economie: over standpunten wordt voortaan bij meerderheid beslist met uitzondering van besluiten over bijdragen aan militaire interventies en vredesoperaties

Onrecht bestrijden

- Contacten van de EU met landen die de mensenrechten schenden moeten benut worden voor een kritische dialoog. Bij ernstige schendingen volgen sancties in Europees verband. Ontwikkelingssamenwerking en handelsvoordelen worden als positieve prikkels ingezet om respect voor mensenrechten te bevorderen.
- Europa moet ook kritisch naar zichzelf en haar lidstaten durven kijken en sneller ingrijpen en eventueel sancties opleggen als een lid van de EU de verkeerde kant op gaat met betrekking tot democratie en mensenrechten.
- Eerlijke handel en de mogelijkheid voor ontwikkelingslanden om delen van hun eigen markt, zoals voedselproductie door kleine boeren, af te schermen van vrijhandel. Europa moet stoppen handelsliberalisering op te leggen die wij zelf nooit hebben geaccepteerd.
- Noodhulp en ontwikkelingssamenwerking beter coördineren en meer coherent maken, zodat geld beter wordt besteed en nationaal beleid en Europees beleid elkaar aanvullen en versterken.

Stabiele en welvarende buurlanden

- Een ambitieus nabuurschapbeleid ten aanzien van de buurlanden in de Arabische regio, inclusief belangrijke economische voordelen voor die landen en assistentie bij de opbouw van de rechtsstaat.
- Ook in de andere buurlanden in Oost-Europa en de Balkan blijft de EU investeren in transformatie processen, bijvoorbeeld door de economie en de democratische rechtstaat te versterken.
- Nederland en de EU respecteren de verplichtingen die zijn aangegaan met de landen in Zuidoost Europa en Turkije. Bij eventuele toetreding moeten landen volledig aan de voorwaarden voldoen en moet de EU zelf ook klaar zijn voor nieuwe toetredingen.

ONZE KEUZES VOOR EEN SOLIDAIRE WERELD

---

1. Sterke en eerlijke wereldeconomie
2. Mensenrechten, democratie en internationale rechtsorde
3. Een veilige en vreedzame wereld
4. Een effectieve krijgsmacht met aandacht voor personeel
5. Toekomst van ontwikkelingssamenwerking

Eerlijk delen van kennis, macht en inkomen vormt de kern van de sociaaldemocratie. Of je wieg nu in Almere staat of in Juba; iedereen heeft recht op een veilig en menswaardig bestaan. Met genoeg voedsel en water. Met een baan en een dak boven het hoofd. Met onderwijs voor de kinderen en zorg voor de zieken. De basale voorwaarden voor een menswaardig bestaan moeten op orde zijn. Dat is niet alleen in het belang van mensen ver weg maar ook van de stabiliteit in de wereld. Zo draagt het bij aan de werkgelegenheid en een veiliger leven in ons eigen land.

De wereld is volop in beweging. Veel mensen slagen erin zich aan de armoede te ontworstelen, al dan niet geholpen door een microkrediet. Voorheen straatarme landen als Brazilië, China en India zijn in opmars en melden zich vol zelfvertrouwen op het wereldtoneel. In totalitaire staten van de Arabische wereld dagen jongeren, bewapend met de sociale media, de zittende macht uit met eisen voor vrijheid en democratie. Maar het onrecht in de wereld blijft hardnekkig. Toegang tot natuurlijke hulpbronnen en welvaart is niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid. Rijkdom is ongelijk verdeeld. Nog steeds leven meer dan een miljard mensen in diepe armoede. In landen als Syrië, Afghanistan, Somalië, Congo en Mexico zijn mensen hun leven niet zeker. Respect voor mensenrechten, een goed functionerende democratie en een veilige leefomgeving zijn voor veel landen nog een utopie.

De laatste jaren ondervinden we steeds meer aan den lijve dat de wereld kleiner wordt. Wat in het ene land gebeurt, heeft gevolgen aan de andere kant van de aarde. De economische crisis raakt ons allemaal. Oorzaken en gevolgen van de klimaatverandering en schaarste aan hulpbronnen zijn grensoverschrijdend. Geweld en mensenrechtenschendingen zorgen voor grote groepen mensen op drift. Daarom kunnen we de wereld niet van ons afsluiten.

De wereld veiliger en beter maken is een keuze – en die maken we hartstochtelijk. De laatste jaren hebben we ons moeten schamen voor de rol van Nederland in de wereld. De PvdA wil dat Nederland internationaal weer een voortrekkersrol gaat spelen. Met nieuwe energie gaan wij ons inzetten voor een solidaire wereld. Wereldwijde problemen van vandaag en morgen zullen we in samenhang bezien en bestrijden. De PvdA maakt van internationale samenwerking weer een prioriteit.

1. Sterke en eerlijke wereldeconomie

Een menswaardig bestaan voor iedereen begint bij een sterke en eerlijke wereldeconomie. Daarin gaat sociale rechtvaardigheid boven snelle winsten. Daarin gaan we verstandig om met schaarse grondstoffen. Daarin sparen we de natuur. Want een sterke en eerlijke wereldeconomie zorgt ervoor dat toekomstige generaties ook een menswaardig bestaan kunnen hebben.

In het huidige economische systeem geldt te vaak maar één recht – en dat is het recht van de sterkste. Kwetsbare groepen en hun belangen sneeuwen onder. Dat is niet alleen slecht voor de allerarmsten, maar ook slecht voor de groei en de stabiliteit van de wereldeconomie. De sterk groeiende wereldbevolking maakt goed beheer van natuurlijke hulpbronnen en eerlijk delen van welvaart nog moeilijker. Nieuwe grootmachten zijn in opkomst en maken daarbij dezelfde fouten als ons deel van de wereld tijdens de groeifase. Uitbuiting en onzorgvuldige omgang met schaarse goederen en grondstoffen behoren nog lang niet tot het verleden. Het komt dus niet vanzelf goed. Een sterke en eerlijke wereldeconomie ontstaat niet als we alles aan de markt overlaten. Het is tijd voor nieuwe coalities die sterker opkomen voor belangen van burgers wereldwijd. Niet alleen overheden en internationale instituties als de Verenigde Naties, maar ook kennisinstellingen, bedrijven, maatschappelijke organisaties en vakbonden hebben een sleutelrol te vervullen. Alleen samen kunnen we zorgen voor eerlijke handel, voor goed beheer van schaarse grondstoffen en voor uitroeiing van moderne vormen van slavernij.

Dit gaan we doen:

Eerlijke en duurzame handel

- Bedrijven moeten maatschappelijk verantwoord ondernemen en daar open over zijn. Rapporteren over betalingen aan ontwikkelingslanden en de omgang met werknemers en milieu wordt verplicht.
- Bij besluiten op het gebied van handel, landbouw en migratie wordt meer rekening gehouden met de belangen van arme landen.
- Opkomende bedrijven en lokale voedselproducenten in ontwikkelingslanden helpen we door de Europese markt voor hen te openen. Zelf zijn ze vrij ervoor te kiezen hun eigen markten geleidelijk te liberaliseren.
- Bij de WTO en de G20 pleit Nederland systematisch voor versterking van internationale handel met oog voor mens en natuur.
- Nederland pakt belastingvlucht door multinationals aan en geeft zelf het goede voorbeeld.

Goed beheer van schaarse grondstoffen

- Nederland neemt het voortouw voor een wereldwijde voedsel- en landbouwstrategie die speculatie tegengaat en zorgt voor een goede voedselvoorziening voor de hele wereldbevolking. Het tegengaan van zaken als woestijnvorming en kappen van bossen zijn prioriteit om klimaatverandering te bestrijden.
- Er komt een Deltasolidariteitsfonds om de grote kennis van het Nederlands bedrijfsleven op het terrein van aanpassing aan klimaatverandering toe te passen in arme landen. Zo zetten we onze watersector internationaal op de kaart.
- Nederland beschouwt opkomende grootmachten zoals Brazilië, China en India als volwaardige partners. Tegelijkertijd zet Nederland zich in voor de belangen van kwetsbare landen in Afrika. Zij dreigen door de grondstofhonger van de opkomende grootmachten hun schaarse grondstoffen te verliezen zonder dat daar economisch profijt tegenover staat.

Strijd tegen moderne slavernij

- Ieder land dient vakbondsrechten te respecteren. Nederland spreekt zich krachtig uit bij schendingen.
- Bedrijven krijgen een heldere en wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de werkomstandigheden in de productieketen, ook als die ver buiten Nederland spelen. Bedrijven die gebruik maken van kinder- of dwangarbeid worden bestraft.
- Om mensenhandel en kinderporno te bestrijden, moeten de EU-lidstaten nauwer samenwerken. Naast strafbepalingen vraagt dit om meer aandacht voor preventie en de bescherming van slachtoffers.

2. Mensenrechten, democratie en internationale rechtsorde

Mensenrechten zijn universeel en onvervreemdbaar: zij gelden overal ter wereld, voor iedereen. Een goed functionerende democratie, met verschillende politieke partijen en maatschappelijke organisaties, biedt mensen de kans om op te komen voor hun rechten en voor een eerlijker verdeling van de welvaart. Nog steeds spreekt de strijd voor de democratische rechtsstaat wereldwijd tot de verbeelding. Niet voor niets eisen moedige betogers in de Arabische wereld zeggenschap over hun toekomst op. Tegelijkertijd worden verder weg en dichtbij huis vrijheden nog steeds met voeten getreden en worden mensen vanwege hun opvattingen geïntimideerd, opgesloten of gemarteld. Dat de strijd voor mensenrechten alle steun uit ons

deel van de wereld verdient, klinkt vanzelfsprekend. Toch heeft Nederland zich de laatste jaren een weifelende pleitbezorger van mensenrechten getoond. Dat kunnen we niet accepteren.

De PvdA staat pal voor mensenrechten en democratie. Dat laten we doorklinken in ons hele buitenlandbeleid. We meten niet met dubbele maten, vergroten de druk op regimes die mensenrechten aan hun laars lappen en belonen landen die vooruitgang boeken. Nederland kan alleen geloofwaardig optreden als ons eigen huis op orde is. Daarom kijken we kritisch naar onszelf. Met Den Haag als vestigingsplaats van een groeiend aantal internationale hoven en tribunalen, profileert Nederland zich als voortrekker in de bevordering van de internationale rechtsorde.

Dit gaan we doen:

Mensenrechten altijd en overal op de agenda

- Om mensenrechten te bevorderen worden verschillende instrumenten ingezet, variërend van stille diplomatie tot boycots en sancties. Dat laatste geldt in het bijzonder als er zeer ernstige mensenrechtenschendingen zijn, zoals in Syrië. Bij goed gedrag treffen we positieve maatregelen, zoals extra hulp of handelsvoordelen.
- Nederland is niet hypocriet. We stellen mensenrechtenschendingen aan de kaak, ongeacht het land waar ze plaatsvinden.
- Nederland steunt het Social Protection Floor Initiative van de Verenigde Naties en draagt daarmee bij aan de promotie van sociale rechten en toegang tot gezondheidszorg, water, sanitatie, onderwijs, voedsel en huisvesting.
- Nederland zet zich ook in het buitenland in voor de acceptatie van rechten van seksuele minderheden en het bestrijden van homofobie.
- Nederland houdt zich aan het Vluchtelingenverdrag en heeft een humaan asielbeleid. De situatie in het land van herkomst en persoonlijke trauma's wegen we mee bij asielverzoeken. Vluchtelingen zijn geen criminelen. Daarom ontwikkelen we alternatieven voor de vreemdelingendetentie.

Actieve rol in internationale democratiebevordering

- Burgeractivisten, maatschappelijke organisaties en politieke partijen worden actief gesteund. De basis voor democratie ligt immers in de landen zelf. Dat geldt in het bijzonder voor opkomende economieën, waar armoede een verdelingsvraagstuk is en waar Nederlandse bilaterale hulp wordt afgebouwd.
- Nederland zet zich extra in voor ondersteuning van vrouwenrechten en participatie van vrouwen bij de opbouw van democratieën in de Arabische regio.
- Zonder rechtsstaat geen democratie. Voor landen die we helpen bij de opbouw heeft de ontwikkeling van de rechtsstaat prioriteit.
- Nederland is voor vrij internet en veroordeelt beperkingen en onderdrukking van online activisten. Nederlandse bedrijven stimuleren we om software te ontwikkelen, die gebruikers beschermt tegen censuur en blokkades.

Effectieve naleving van het internationaal recht

- Nederland hamert voortdurend op naleving van internationaal recht en voorkoming van straffeloosheid.
- Nederland blijft bij landen aandringen op deelname aan en uitlevering van verdachten van ernstige misdrijven aan het Internationaal Strafhof.
- De VN Veiligheidsraad moet de 21e eeuw worden ingeloodst. Het vetorecht moet worden ingeperkt. Ontwikkelingslanden verdienen een sterkere vertegenwoordiging. En Frankrijk en Engeland moeten hun vaste zetel opgeven voor één vaste EU-stem.

3. Een veilige en vreedzame wereld

Een veilige leefomgeving, waar je zonder angst naar je werk of school kunt gaan, is een absolute voorwaarde voor een menswaardig bestaan en zelfredzaamheid. Een veilige en stabiele wereld is niet alleen in het belang van mensen ver weg, maar draagt ook bij aan onze veiligheid. Aan de bedreiging van piraten voor de kust van Afrika staat ook de bemanning van onze schepen bloot.

Conflicten zijn steeds ingewikkelder. Traditionele oorlogen tussen landen komen nog wel voor, maar steeds vaker vinden bloedige conflicten plaats binnen staten en tussen verschillende groeperingen. Steeds vaker

is schaarste van grondstoffen een oorzaak van spanningen. Maar liefst 1 miljard mensen in kwetsbare staten zijn gevangen in een vicieuze cirkel van geweld en armoede. De handel in illegale wapens vormt een grote bedreiging voor de burgerbevolking.

Hard optreden is soms nodig voor een veilige wereld – ook door onszelf. Maar voor een echt veilige wereld moeten we in de eerste plaats de oorzaken van geweld in samenhang aanpakken. De PvdA kiest voor een focus op de fragiele staten en conflictregio's. Onder strikte voorwaarden, en in principe altijd in internationaal verband met een mandaat van de Veiligheidsraad, zijn we bereid tot deelname aan internationale militaire operaties om burgers te beschermen. Dat vraagt om een moderne, goed georganiseerde krijgsmacht, die tevens Nederland kan beschermen.

Dit gaan we doen:

Actieve aanpak van fragiele staten en conflictregio's

- De gevaarlijkste regio's, waar het risico op instabiliteit het grootst is, zijn de Hoorn van Afrika, Centraal Afrika, Irak, Afghanistan en Pakistan. Bij de aanpak zorgen we voor samenhang tussen defensie, migratie en ontwikkelingssamenwerking. We richten ons op opbouw van overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties in deze landen zelf.
- Nederland stopt met de eenzijdige steun aan Israël in het Israëlisch-Palestijnse conflict. We gaan weer in de Europese pas lopen en gebruiken onze goede banden met zowel Israël als de Palestijnse Autoriteit beter ter ondersteuning van het vredesproces.
- Nederland trekt in EU en VN- verband op rond grote internationale crises, zoals de nucleaire dreiging vanuit Iran, de escalatie van geweld in Syrië en het haperen van de democratisering in de Arabische regio.
- Nederland is koploper in de strijd tegen illegale en controversiële wapens en voor strengere internationale regelgeving rondom wapenhandel. Nederland helpt arme landen om illegale wapenhandel te bestrijden en scherpt het wapenexportbeleid aan zodat geen wapens geleverd worden aan repressieve en autoritaire staten die mensenrechten schenden.
- Grondstoffen, zoals kolen, dienen soms als financieringsbron voor oorlogen. De import van deze bloedkolen wordt strafbaar. Nederland neemt het voortouw om dit ook in Europa en op wereldwijd niveau te regelen.

Nederland actief in internationale missies

- Alleen met een adequaat volkenrechtelijk mandaat is inzet van militairen en materieel acceptabel. Het gebruik van militair geweld moet passen in een langetermijnstrategie voor een structurele politieke oplossing van het conflict.
- Nederland is en blijft een actief lid van de NAVO en voldoet aan haar internationale verplichtingen.
- De checklist voor de Tweede Kamer voor besluitvorming over militaire inzet, het zogenaamde Toetsingskader, is aan herziening toe. Een missie moet een duidelijk doel hebben, aanpak en middelen moeten daarmee samenhangen. Er moet een realistische onderbouwing zijn van de kans op succes en een exit-strategie. En de bescherming van burgers moet duidelijk geregeld zijn.
- Internationale vredesmissies voeren we uit volgens het Nederlandse model. Daarbij is niet de militaire aanpak leidend, maar de politieke opbouw en het ontwikkelingswerk, met aandacht voor mensenrechten en het betrekken van vrouwen bij besluitvormingsprocessen.

4. Een effectieve krijgsmacht met aandacht voor personeel

Onze ambities voor een veilig Nederland, versterking van de internationale rechtsorde en bescherming van mensen in fragiele staten vragen om een moderne en effectieve krijgsmacht. Het personeel van de krijgsmacht is de ruggengraat van de organisatie en verdient alle aandacht om goed werk te kunnen leveren en naar behoren betaald en begeleid te worden, ook als de carrière bij defensie afloopt.

Laten we er niet omheen draaien. Door de crisis is er minder geld beschikbaar. Dat vraagt om scherpe keuzes, ook bij defensie. Zorgvuldigheid is geboden omdat de afgelopen jaren al veel bezuinigd is. Om de operationele capaciteit zoveel mogelijk overeind te houden kiezen we voor meer internationale samenwerking op defensiegebied en concentratie op zaken waar wij goed in zijn en waar wij een toegevoegde waarde hebben in internationaal verband. De consequentie daarvan is dat wij bereid moeten zijn onze autonomie met partners te delen om de nationale en Europese belangen gezamenlijk veilig te stellen.

De Landmacht zal zich verder moeten specialiseren in het kunnen leveren van snel inzetbare gevechtstroepen. De Luchtmacht concentreert zich op de inzet van gevechtsvliegtuigen en bijdragen aan strategisch en tactisch transport. De belangrijkste taak van de Marine is het in EU en NAVO verband beveiligen en garanderen van transport over zee en de bewaking van handelsroutes wereldwijd. Een moderne krijgsmacht vergt zo'n hoog niveau aan investeringen dat dit niet een nationale maar een internationale ambitie moet zijn. Taakspecialisatie en schaalvergroting over de grenzen heen zijn noodzakelijk.

Dit gaan we doen:

Zorg voor personeel

- De bezuinigingen leiden tot onvermijdelijk tot verdere inkrimping van de defensieorganisatie. Er moet snel duidelijkheid komen over het perspectief van medewerkers binnen de krijgsmacht. Goede begeleiding naar nieuwe functies, bijvoorbeeld bij de politie, is prioriteit
- Bij een nieuwe bezuinigingsronde hoort een stevig sociaal plan, dat wordt vastgesteld in overleg met de Centrales van Overheidspersoneel
- We kiezen er voor om werkgelegenheid zoveel mogelijk in stand te houden op plekken waar de regionale economie en werkgelegenheid daar het meest bij gebaat is zoals in Leeuwarden en Assen.
- Dankzij de PvdA is de Veteranenwet tot stand gekomen. De Veteranenwet wordt op korte termijn geïmplementeerd met een tweejaarlijkse evaluatie

Internationale samenwerking en organisatie

- De PvdA is voor verregaande Europese defensiesamenwerking. Nederland neemt actief deel aan het overleg daarover in de NAVO en de Europese Unie. Dit moet op korte termijn leiden tot het samenvoegen van bestaande capaciteiten en het in onderling overleg meer toeleggen op die taken waar we ten opzichte van andere landen toegevoegde waarde hebben.
- Sommige delen van onze krijgsmacht worden samengevoegd met die van andere landen zoals België, Duitsland of het Verenigd Koninkrijk. Zo zou er met buurlanden een veel intensievere marinesamenwerking tot stand kunnen komen, waarbij Nederland huidige taken afstoot en andere taken van buurlanden overneemt met behoud van capaciteit. Deze verregaande samenwerking betekent dat we steeds meer beslissingen moeten nemen in gezamenlijkheid met partnerlanden.
- De doelmatigheid van de Nederlandse krijgsmacht moet worden vergroot door verdere stroomlijning van de defensieorganisatie. Er is teveel overlap van taken tussen landmacht en marine voor wat betreft de special forces. We brengen alle snel inzetbare en gespecialiseerde gevechtstroepen, dus luchtmobiele brigade, korps commandotroepen en korps mariniers geheel onder één commandostructuur.
- We concentreren ons op ondersteuning van (snel inzetbare) gevechtseenheden. Luchtsteun is daarbij van groot belang. Wel kan het aantal jachtvliegtuigen worden verminderd, zeker omdat we op dit vlak naar intensievere samenwerking met onder andere de Belgische luchtmacht streven.
- Verlenging van de levensduur van de F16 is mogelijk en heeft onze voorkeur. Te zijner tijd zullen we keuzes maken ten aanzien van het gewenste type toestel op basis van het dan beschikbare aanbod en prijzen, passend in onze visie op de toekomst van de krijgsmacht, zonder dat daarbij sprake is van een voorkeur voor de JSF.
- Bij de marine concentreren we onze aandacht op het beveiligen van handelsroutes ten behoeve van onze koopvaardij. De onderzeedienst wordt opgeheven.

5. Toekomst van ontwikkelingssamenwerking

De één miljard allerarmste wereldburgers verdienen de kans zich aan de armoede te ontworstelen. Daarvoor is samenwerking over de grenzen hard nodig. Er is veel bereikt met ontwikkelingssamenwerking. De PvdA is daar trots op. Miljoenen mensen hebben, mede dankzij de gulle hand van Nederlanders en particuliere initiatieven, toegang gekregen tot onderwijs, gezondheidszorg, schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen.

De wereldwijde gevaren van morgen vragen om andere wapens dan de vijftig jaar oude ontwikkelingshulp van nu. Ontwikkeling kan niet zonder een sterke en eerlijke wereldeconomie, respect voor mensenrechten, democratie en internationaal recht en vrede en veiligheid. Toch wordt dit nog te vaak los van elkaar gezien. Handel bevorderen zonder de mensenrechten te verbeteren, conflicten oplossen zonder het democratisch proces op gang te brengen, kapitaalstromen op gang brengen zonder vernietiging van natuur te stoppen. Half werk waardoor we uiteindelijk met lege handen staan.

Het is tijd om de wereldwijde problemen meer in samenhang met elkaar te bestrijden. Daarom pleit de PvdA voor een nieuwe vorm van internationale samenwerking. We behouden het goede van de oude vertrouwde ontwikkelingssamenwerking. We zetten vernieuwing in de wereld van ontwikkelingshulp door. En we maken van internationale samenwerking een prioriteit voor het hele Kabinet, zodat we serieus werken aan een eerlijke en duurzame wereld.

Dit gaan we doen:

Behouden en versterken van wat goed is

- Ontwikkelingshulp is en blijft essentieel. We richten ons op het versterken van zelfredzaamheid door te investeren in beleidsterreinen waarop we ervaring hebben: recht en veiligheid, landbouw en voedselzekerheid, water en basisgezondheidszorg, waaronder het terugdringen van moeder- en kindersterfte.
- Binnen de basisgezondheidszorg wordt extra aandacht besteed aan het terugdringen van kindersterfte en investeringen in seksuele reproductieve gezondheid en rechten. Hierdoor wordt de bestrijding van ondervoeding, vroeggeboorten en ziektes als diarree, longontsteking, hiv/aids en malaria effectiever.
- We benutten de kracht en betrokkenheid van de Nederlandse samenleving ten volle door particuliere initiatieven professioneel te ondersteunen.
- Het maatschappelijk middenveld levert een forse bijdrage aan waardevolle projecten. Zij hebben in tientallen jaren kennis en ervaring van onschatbare waarde opgebouwd, die ook voor de toekomst behouden moet blijven.
- Nederland bezuinigt niet verder op ontwikkelingssamenwerking. We houden ons aan de internationale afspraak om 0,7% van het BNP te besteden aan Internationale Samenwerking (ODA).

Vernieuwing van de ontwikkelingssector

- Ontwikkelingsorganisaties omarmen nieuwe thema's. Samenwerking met het bedrijfsleven en kennisinstellingen brengen we op een hoger niveau. Het stimuleren van economische groei met nieuwe financieringsmodellen staat centraal. Niet alleen het traditionele kleinbedrijf, maar ook het middenbedrijf moet in aanmerking komen voor microkredieten.
- Ook het bedrijfsleven moet de kans krijgen in te tekenen voor subsidies, zodat er gezonde concurrentie ontstaat tussen goede ideeën, uiteenlopende benaderingen en innovatieve projecten.
- We maken ontwikkelingshulp transparanter door open data, zodat iedereen kan zien waar het geld naar toe gaat en welke resultaten geboekt worden. En er komt een internationaal kwaliteitskeurmerk dat professionalisering en kwaliteitsverbetering aanmoedigt.

Internationale samenwerking prioriteit voor het Kabinet

- Het hele Kabinet besteedt aandacht aan eerlijke handel, goed beheer van schaarse grondstoffen, vrede, veiligheid, mensenrechten en democratie.
- De één miljard allerarmsten moeten een stem hebben in de Ministerraad. Er komt een minister voor internationale samenwerking.

ONZE KEUZES VOOR DEMOCRATIE EN BESTUUR

---

1. Ruim baan voor burgerbetrokkenheid en maatschappelijke initiatieven
2. Een directe en herkenbare democratie
3. Een dienstbare politiek, bestuur en semipublieke sector

Vrijheid betekent dat wij in ons privédoelgebied ongestoord kunnen doen wat we willen en kunnen. Maar vrijheid betekent ook: grip op het leven, het vermogen om zelfstandig en gezamenlijk richting te geven aan ons bestaan. De vrijheid om ons samen een doel te stellen en dat na te streven. Vrijheid en verantwoordelijkheid voor de samenleving gaan hand in hand.

De PvdA streeft naar een sterke samenleving en een sterke democratie, waarin burgers en gemeenschappen mede vorm geven aan de publieke zaak en waarin burgers daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen op het bestuur. In het klein in de buurt, op het werk, de school en in het groot op het gemeentelijke, Nederlandse en Europese beleid.

Mensen en hun sociale netwerken bedenken vaak eigen oplossingen voor problemen en zijn in hoge mate bereid elkaar onderling te helpen. De PvdA wil beter aansluiten bij deze burgerkracht, door de hardnekkige verkokering van de voorzieningen van de verzorgingsstaat aan te pakken en door burgers een grotere rol te geven in de ontwikkeling en uitvoering van beleid. De PvdA geeft mensen meer zeggenschap over hun leven, door permanent en op verschillende manieren en plaatsen te werken aan democratisering. Democratie moet onderhouden worden. Enerzijds door het te leren, op school en in verenigingsverband, anderzijds door de democratische instituties tijdig aan te passen aan zich wijzigende omstandigheden.

1. Ruim baan voor burgerbetrokkenheid en maatschappelijke initiatieven

Op tal van plekken wordt macht over ons uitgeoefend waar geen verantwoording over wordt afgelegd. Bijvoorbeeld in ziekenhuizen, scholengemeenschappen en woningcorporaties. Via vormen van maatschappelijk zelfbestuur willen we machtsconcentraties tegengaan en de zeggenschap van mensen over hun dagelijkse werk- en leefomgeving vergroten.

Dit gaan we doen:

- De PvdA wil dat burgers meer invloed krijgen op onze publieke voorzieningen zoals het onderwijs, de zorg, de volkshuisvesting, het welzijn. Studenten/ouders, patiënten, huurders, kortom gebruikers van deze voorzieningen dienen vertegenwoordigd te zijn in de toezichthoudende organen en in gebruikersraden. Hieraan wordt tenminste één keer per jaar in een algemene vergadering verantwoording afgelegd.
- De PvdA is voorstander van medezeggenschap van bewoners over de budgetten voor leefbaarheid en veiligheid in hun buurt. Juist in tijden van forse bezuinigingen verdient het aanbeveling om burgers en ondernemers te raadplegen bij de invulling van onderdelen van bijvoorbeeld de gemeentelijke begroting.
- Veel burgers willen een bijdrage leveren aan de voortbrenging van publieke waarden, ze willen iets betekenen voor zichzelf, hun medeburgers en de buurt. Denk aan een groep ouders die een peuter-

speelzaal opent voor de wijk. Dergelijke initiatieven van sociaal burgerschap worden aangemoedigd en gefaciliteerd.

- De PvdA is voorstander van overeenkomsten tussen de overheid aan de ene kant en groepen burgers of verenigingen aan de andere kant om het niveau van gemeenschapsvoorzieningen in samenwerking te verbeteren. Dit gebeurt in verschillende gemeentes al met succes in de groenvoorziening.
- Bij de hulpverlening van mensen moet een vertrouwenwekkende professional weer de ruimte krijgen om de cliënt op een integrale (en dus niet verkokerde) manier te ondersteunen. Om vanuit zijn eigen kracht aan zijn competenties te werken, zijn sociale netwerk weer op te bouwen, en zo aan een toekomst te werken. Wijkcentra die vanuit deze filosofie opereren, evenals initiatieven zoals de Eigen Kracht conferenties verdienen onze krachtige steun.

2. Een directe en herkenbare democratie

In aanvulling op de representatieve democratie willen burgers directe invloed op belangrijke beslissingen en benoemingen. Het aantal bestuurslagen, bestuurders en politici met overlappende verantwoordelijkheden is de afgelopen decennia alleen maar toegenomen. Ons uitgangspunt is dat we met minder bestuurslagen kunnen. Leidraad is daarbij een duidelijke keuze voor decentralisatie, omdat het lokaal bestuur het dichtst bij de burgers staat. Denk aan zorg, veiligheid, sociale zekerheid en participatie.

Dit gaan we doen:

- De PvdA is voorstander van een correctief referendum en van burgerinitiatieven als instrument voor politieke agendering.
- De PvdA streeft naar vergroting van zeggenschap van burgers over de aanstelling van bestuurders, te beginnen met de burgemeester. Dit kan bijvoorbeeld door het kiezen van de burgemeester door de gemeenteraad te doen plaatsvinden, telkens onmiddellijk na gemeenteraadsverkiezingen.
- Ook wil de PvdA de stemgerechtigde leeftijd vaststellen op 16 jaar.
- De rol van ons Staatshoofd moet op enkele punten worden herzien. De Koning(in) heeft in de toekomst geen rol meer in de Raad van State. Bij kabinetsformaties is het gewenst dat de Tweede Kamer het initiatief neemt in plaats van de Koning(in). In onze visie blijft de Koning(in) wél lid van de regering zodat de ministeriële verantwoordelijkheid blijft bestaan.
- De gemeente is de eerste overheid. De PvdA streeft ernaar overheidstaken zo dicht mogelijk bij de burgers zelf te organiseren. Daarom bevordert de PvdA decentralisatie met daarbij voldoende budget en beleidsvrijheid. Landelijke kaders voorkomen dat er te grote verschillen ontstaan tussen de verschillende gemeenten.
- De PvdA is voorstander van binnengemeentelijke deconcentratie/decentralisatie, zodat buurten, kernen, wijken en dorpen zeggenschap hebben over de taken. Als gemeenten in onvoldoende mate in staat zijn hun taken zelfstandig uit te voeren, kunnen zij deze overdragen aan een centrumgemeente of kiezen voor samenwerkingsverbanden van gemeenten zonder de gemeenteraden uit te schakelen. Ook kunnen zij ervoor kiezen te fuseren met andere gemeenten.
- De publieke sector moet meer doen met minder mensen. Wij willen een kleinere rijksoverheid en minder politici in gemeenten en provincies.
- De waterschappen worden uitvoeringsorganisaties onder bestuur van de provincies.
- Ook de eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba horen bij Nederland. Het proces waarbij de eilanden direct onder Nederlands bestuur worden gebracht verloopt ondanks alle inspanningen niet goed. De PvdA wil dit verbeteren door beter gebruik te maken van lokale kennis. Te veel wordt met een Europees-Nederlandse bril op gezocht naar oplossingen. Wat lokaal kan, moet lokaal worden gedaan. Verder moet de Minister van Binnenlandse Zaken de regie stevig ter hand nemen, namens hem ter plaatse door de rijksvertegenwoordiger. Alleen zo kan worden voorkomen dat alle ministeries apart met al hun ambtenaren tegelijkertijd hun plannen doorvoeren. Dienstreizen naar de West moeten tot een minimum worden beperkt. De PvdA wil de valse start snel omzetten in een succesvol traject naar een verhoogde welvaart op de BES-eilanden.

3. Een dienstbare politiek, bestuur en semipublieke sector

In de semipublieke sector moet de professional en de gebruiker centraal staan. De schaal van de organisaties moet aansluiten op een logisch verzorgingsgebied.

Dit gaan we doen:

- De PvdA is geen voorstander van instellingen in bijvoorbeeld de volkshuisvesting, het onderwijs of de zorg, die door schaalvergroting door het hele land heen actief zijn. De afstand tussen directiekamer en burgers is te groot geworden. Kansen op schaalverkleining moeten de komende jaren actief worden benut.
- De mensen in de frontlinie staan centraal en worden eerlijk beloond, overhead en management moet worden teruggedrongen tot het hoogst noodzakelijke. Onze stelregel: de mensen op straat moeten meer verdienen dan tenminste de eerste twee managementlagen in de organisatie.
- “Een cultuur van zuinigheid”, dienstbaarheid, en doelmatigheid staan voorop.
- Er moet verantwoording worden afgelegd aan de gebruikers, het personeel en het meest betrokken openbaar bestuur: (samenwerkende) gemeenten, provincies of rijk. Deze krijgen een rol in de benoeming van toezichthouders.
- Bij alle diensten die uit belastingen of premies worden betaald geldt als maximumbeloning de Balkenendenorm. Voor bonussen en gouden handdrukken is in de publieke sector geen ruimte. De samenleving verwacht betrokken inzet en toewijding van iedere werknemer in de publieke sector. Die toewijding laten we niet afhangen van een bonus.
- Volksvertegenwoordigers en bestuurders moeten voldoen aan de hoogste eisen van integriteit en dienstbaarheid. De rechtspositie van politiek ambtsdragers wordt verder versoerd voor wat betreft het wachtgeld: kortere duur en een hogere leeftijdsgrens voor voortgezet wachtgeld.
- De overheid geeft als werkgever het goede voorbeeld. Zij biedt plaats aan arbeidsgehandicapten en bevordert diversiteit naar leeftijd, sekse en etniciteit. Zij hanteert sociale normen bij aanbestedingen. Schoonmakers worden weer gewoon in dienst genomen; ook zij zijn een onmisbaar onderdeel van elke organisatie.
- Bij reorganisaties van de rijksoverheid worden zoveel mogelijk regio's met relatief zwakke arbeidsmarkt ontzien. Maar de PvdA onderkent dat ook de overheid zal moeten snijden in eigen vlees.

ONZE KEUZES VOOR CULTUUR EN SPORT

---

1. Cultuur toegankelijk voor iedereen
  2. Cultuur begint op school
  3. Mediabeleid en internetbeleid
  4. Sport
-

Kunst en cultuur is van ons allemaal!

Nederland is groot in kunst en cultuur. Dutch Design, mode en moderne architectuur veroverden en veroveren de wereld. Onze musea, monumenten, landschappen en molens trekken grote aantallen toeristen. Beeldende kunst, dans, opera, orkesten maar zeker ook onze DJ's en films van eigen bodem, behoren tot de absolute wereldtop. Dat biedt geweldige mogelijkheden tot leren en begrijpen, tot verheffen en ont-plooien. Ook de economische betekenis van de culturele sector is onomstreden, met grote aantallen bezoekers uit eigen land en van daarbuiten.

Cultuurinstellingen horen aangesloten te zijn bij de samenleving. Ze moeten, net als kunstenaars zelf, een eigen publiek zoeken en nieuwe groepen interesseren voor hun werk. Ze moeten in principe zelf hun geld verdienen. Maar er moet ook ruimte blijven voor talentontwikkeling en experiment. Daarom is een actieve overheidspolitiek op het gebied van kunst en cultuur van cruciaal belang, met als doel: kwaliteit, een dege-lijke infrastructuur, een brede basis, een sterke top, talentontwikkeling, voldoende spreiding, bevordering van internationale samenwerking, en waar nodig de ondersteuning van nieuwe ontwikkelingen.

De Nederlandse popcultuur, de jongste en meest dynamische sector in de cultuur, bloeit op alle fronten. Popmuziek is, in allerlei verschijningsvormen, een exportproduct geworden. De popsector is een toonbeeld van ondernemerschap in de cultuursectoren. Talent moet zich kunnen blijven presenteren (op podia) en zich optimaal kunnen ontwikkelen bij instellingen die onderdeel zijn van de culturele basisinfrastructuur of toegang hebben tot het Fonds Podiumkunsten. Op die manier kan het cultuurbeleid een platform bieden waarop ook nieuwe, artistiek innovatieve groepen en genres zich kunnen ontwikkelen en presenteren.

1. Cultuur toegankelijk voor iedereen

De cultuursector voelt de gevolgen van een overheid die zich te snel terugtrekt omwille van bezuinigen keihard. Daar komt de BTW-verhoging nog eens bovenop. Hierdoor zullen minder mensen naar theater en naar festivals gaan en minder bedrijven zullen beeldende kunst aanschaffen of huren. Om de creatieve motor draaiende te houden is betrokkenheid en visie van de overheid nodig. Culturele instellingen moeten hun inspanningen opvoeren om het publiek aan zich te binden en nieuwe groepen te betrekken bij hun werk. Instellingen die meer eigen inkomsten verwerven, hebben recht op beloning. We blijven in ons cul-tuurbeleid streven naar brede toegankelijkheid.

Dit gaan we doen:

- De PvdA wil de BTW-verhoging voor podium- en beeldende kunsten definitief terugdraaien.
- De PvdA wil de Cultuurkaart voor jongeren blijven ondersteunen.

- De PvdA wil het Fonds voor de Podiumkunsten en cultuureducatie extra ondersteunen.
  - Het Jeugdcultuurfonds moet landelijk en lokaal actief worden gesteund. Dit fonds zorgt ervoor dat kinderen die in armoede leven toch de gelegenheid krijgen om mee te doen met bijvoorbeeld balletles of muziekles.
  - Steeds meer kunstenaars voorzien met hun werk in hun eigen inkomen. Wanneer dat tijdelijk niet lukt, kan een beroep worden gedaan op het Bijstandsbesluit Zelfstandigen.
  - Cultureel ondernemerschap vraagt nieuwe vormen van vraaggestuurde financiering, bijvoorbeeld 'crowdfunding', geldinzameling via netwerken van burgers. Hiervoor komt een duidelijk juridisch en fiscaal kader.
- Gesubsidieerde culturele instellingen gebruiken de code culturele diversiteit.
- Onze uitstekende naam in de kunsten en design heeft een gunstig effect op de buitenlandse handelscontacten en het toerisme in ons land. Om het culturele imago van Nederland over de grens te versterken, is een strakkere regie op het internationale cultuurbeleid nodig.

2. Cultuur begint op school

Onderwijs in kunst en cultuur heeft een enorme betekenis voor de persoonlijke ontwikkeling van het kind. Voor zowel het leervermogen als de sociale en emotionele ontwikkeling. Cultuureducatie heeft bovendien grote maatschappelijke betekenis: door de overdracht van ons culturele erfgoed weten we waar we vandaan komen. Dat biedt een basis voor ontmoeting tussen verschillende culturen.

Cultuureducatie betekent ook: actief zelf leren deelnemen aan cultuur, het prikkelen van nieuwsgierigheid en experimenteren. Het samen muziek spelen is daarvan een voorbeeld.

Kunstenaars en culturele instellingen kunnen door diverse vormen van samenwerking een impuls geven aan het kunst- en cultuuronderwijs. Cultuureducatie kan alleen succesvol en betaalbaar zijn als de gesubsidieerde culturele instellingen hier mede verantwoordelijk voor zijn.

Dit gaan we doen:

- Om het educatienetwerk beter en efficiënter voor elkaar te krijgen moet de overheid samen met provincies en gemeenten een visie ontwikkelen op cultuureducatie.
- Onderwijs en cultuur moeten samenwerken voor een goede structuur van educatie (binnen- en buitenschools) in het basis- en middelbaar- onderwijs.
- De overheid moet een gedeelte van de subsidie aan culturele instellingen oormerken voor educatieve doeleinden in relatie tot de basisscholen.
- Alle gesubsidieerde culturele instellingen (theaters, musea etcetera) moeten educatie als een van hun kerntaken opnemen.

3. Mediabeleid en internetbeleid

Media informeren, vermaken en verbinden. Het is voor elke democratische samenleving van groot belang dat er een divers media-aanbod bestaat. Media veranderen. We willen het nieuws zien of lezen als het zich voordoet, niet pas 's avonds op het Journaal of de volgende ochtend in de krant. Vrije onbelemmerde toegang tot het internet is voor de PvdA een burgerrecht. Samen met andere partijen zorgden we ervoor dat dat recht in de wet verankerd werd, zodat providers geen websites of applicaties mogen blokkeren of vertragen. Ook is geregeld dat je internetverbinding niet zomaar mag worden afgesloten. Dat past ook bij de koppositie van Nederland in de internetwereld.

Dit gaan we doen:

- Een onafhankelijke, brede publieke omroep is voor onze pluriforme samenleving van groot belang. De publieke omroep draagt bij aan publieke waarden. Zij informeert ons allemaal over wat er in de samenleving gebeurt. Veel bekeken evenementen zoals bijvoorbeeld het EK voetbal mogen niet achter een decoder verdwijnen. De ingezette samenwerking tussen de omroepen moet worden doorgezet. De publieke omroep moet ook op internet haar publieke rol als onafhankelijke nieuwsaanbieder kunnen vervullen.
- Wij willen dat de regionale omroepen, zoals Omrop Fryslân, L1 of Omroep Brabant behouden blijven en niet opgaan in de landelijke publieke omroep zoals het Kabinet wil.
- Via de zogenaamde universele dienst, krijgt iedereen recht op een supersnelle internetverbinding.

- De PvdA wil het internet vrijhouden. Daarom stemden we ook tegen het ACTA-verdrag. We gaan we ons inspannen voor een moderner auteursrecht. Het sluit niet meer aan bij de gedigitaliseerde maatschappij. Repressieve maatregelen tegen burgers zijn geen oplossing. Geen downloadverbod, maar onderzoek naar nieuwe betaal- en distributiemodellen voor artiesten. Het stimuleren van cultuur gaat boven het vervolgen van gewone mensen. Het blokkeren van websites hoort daar dus niet bij.

4. Sport

Sport verbreedert. Het leert jonge kinderen spelenderwijs belangrijke sociale vaardigheden. Bij de sportclub komt iedereen elkaar tegen, sportverenigingen staan immers voor iedereen open. Zo bevordert sporten de integratie.

Sport is niet alleen leuk, het is ook gezond. Het zorgt ervoor dat je in goede conditie blijft en heeft daarmee een preventieve werking in de zorg. Zo is sporten – ook voor kinderen – het beste medicijn tegen overgewicht. Het is daarom van groot belang dat zoveel mogelijk mensen sporten. Goede sportaccommodaties in stad, wijk en dorp zijn daarvoor onmisbaar. Net als trapveldjes en een goede gymzaal op scholen: ieder kind in Nederland heeft recht op gymnastiekles.

Dit gaan we doen:

- Bewegen en sport van jongeren in wijken en buurten vinden we belangrijk. De PvdA voert daarom de 'Jantje Beton'-norm in: bij inrichting van nieuwe wijken is 3 procent van de ruimte voor sport en spel gereserveerd.
- Sport en beweging moeten toegankelijk zijn voor iedereen. Gehandicaptensport hoort voor iedereen met een beperking in de buurt aangeboden te worden. De verenigingen moeten daarvoor toegerust worden.
- Iedereen moeten kunnen deelnemen, maar dat is nu niet het geval. Op dit moment zijn er naar schatting 380.000 mensen die niet kunnen deelnemen aan sport vanwege armoede. Landelijk en lokaal nemen we initiatief om dat te doorbreken, in de eerste plaats voor kinderen. We zetten hier fondsen zoals het Jeugdsportfonds voor in.
- Topsport is niet alleen fantastisch om naar te kijken, het stimuleert mensen ook om zelf te gaan sporten. In Nederland moet er daarom ruimte zijn voor topsportevenementen. De Olympische Spelen en Paralympische Spelen binnenhalen zou geweldig zijn! Wij zullen het afwijzen als de baten de kosten niet kunnen overtreffen.
- Sportverenigingen draaien op vrijwilligers. Het is natuurlijk geweldig dat zoveel mensen zich inzetten, dat is de grote kracht van de vereniging. Maar het maakt sportclubs ook kwetsbaar. De PvdA wil daarom de sportinfrastructuur structureel ondersteunen door samenwerking tussen scholen en sportverenigingen te bevorderen.
- Sport verdient, naast goed reken- en taalonderwijs en culturele ontwikkeling, een prominente plek op school. Alle basisschoolleerlingen hebben recht op gymnastiekles van vakdocenten.
- Er komt een actieplan om homoacceptatie in amateursport en topsport te stimuleren. Iedereen hoort welkom te zijn.

ONZE KEUZES VOOR FINANCIËN

(NIET AMENDEERBAAR)

Context

De overheidsfinanciën dienen op orde te worden gebracht. Dit betekent dat er de komende jaren grote besparingen moeten worden gerealiseerd en hervormingen in gang moeten worden gezet.

Daarmee maken we vanaf 2013 een begin. Aan het einde van deze Kabinetsperiode zal er weer zicht zijn op een structureel evenwicht op de begroting.

Dat vergt wel behoedzaamheid. Nu de Nederlandse economie in een recessie verkeert en de werkloosheid per maand verder oploopt, komt het aan op een goede maatvoering teneinde de economie de gelegenheid te geven te herstellen en vertrouwen te scheppen waaruit nieuwe economische groei kan voortkomen.

Economisch gezien is het beter om structurele hervormingen met opbrengsten op de middellange termijn te realiseren dan radicaal te snijden in de uitgaven om zoveel mogelijk opbrengsten op de korte termijn te realiseren. Een betere illustratie vormt het beleid van dit moment: verminderd vertrouwen, toenemende tekorten en oplopende werkloosheid.

De focus moet dus liggen op een structurele verbetering van de economische basis van ons land, waarop nieuwe welvaart en werkgelegenheid kan ontstaan. Niet op korte termijn saldostrating. We presenteren daarom in dit programma een pakket maatregelen om bedrijfsinvesteringen, cruciaal voor nieuwe economische groei, weer te laten aantrekken.

Centraal uitgangspunt voor dit programma is dat we de productieve kracht van de Nederlandse economie niet willen aantasten, maar willen versterken. Dus investeren we zeer gericht in onderwijs, verlagen we de kosten van arbeid en halen we de woningmarkt van het slot.

Participatie op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd en armoede actief bestreden. Dat is goed voor de mensen die het direct raakt en voor onze economie. Dus stimuleren we dat gezonde mensen langer doorwerken, dringen we schooluitval verder terug en besteden we extra aandacht aan het saneren van schulden.

Waar het gaat om besparingsmogelijkheden ligt onze prioriteit bij het bestrijden van ondoelmatigheden en onrechtvaardigheden in de aanwending van belastinggeld. Dus bezuinigen we waar mogelijk op bijvoorbeeld bureaucratie, bestuurlijke drukte en ineffectieve subsidies; en we corrigeren fiscale systemen zodat door de sterkste schouders daadwerkelijk de zwaarste lasten gedragen worden. Tenslotte is het soms niet anders mogelijk dan dat we ook ambities aanpassen. Om die reden pleiten we bijvoorbeeld voor het herijken van de taken van de krijgsmacht en pleiten we voor een kleiner ambtelijk apparaat.

Uitgangspunten

Bij het financiële beleid staan voor de PvdA de volgende uitgangspunten centraal:

- We kiezen voor een begrotingsbeleid dat zicht biedt op structureel begrotingsevenwicht in 2017.
- Noodzakelijke bezuinigingen dienen zodanig te worden gekozen dat de economische groei en de samenleving zo weinig mogelijk worden geschaad.

- We delen eerlijk, de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Van iedereen moet een eerlijke bijdrage worden gevraagd. Leraren en politieagenten worden daarom niet nog eens twee jaar op de nullijn gezet.
- Werk staat voor de Partij van de Arbeid voorop. Iedereen draagt naar vermogen bij aan het draaiend houden van de economie en de samenleving. Werk moet blijven lonen, en dus moet kinderopvang en het woon-werkverkeer betaalbaar blijven.
- We stellen structurele hervormingen voor op de woningmarkt, de arbeidsmarkt en in de zorg; hervormingen die bijdragen aan houdbare overheidsfinanciën en het fundament van de Nederlandse economie versterken.
- We zullen direct een aanvang maken met een geleidelijke hervorming van de woningmarkt. De hypotheekrenteaftrek wordt versoerd en zal alle huiseigenaren in de toekomst dezelfde faciliteiten bieden. De huren worden gematigd verhoogd, waarbij ruimte is voor maatwerk. Scheefwonen wordt gericht aangepakt. Voor starters zal de overdrachtsbelasting per direct geheel worden afgeschaft. Er komen startersleningen om 25.000 starters te ondersteunen en 100.000 verhuisbewegingen in gang te zetten.
- Op de arbeidsmarkt kiezen we voor de verhoging van de pensioenleeftijd, in de WW voor loondoorbetaling door werkgevers gedurende het eerste half jaar en tegelijkertijd een beperking van de loondoorbetaling bij ziekte van 2 naar 1 jaar. De ontslagbescherming blijft overeind, maar procedures worden vereenvoudigd en de ontslagvergoedingen worden ingezet om zo snel mogelijk weer aan het werk te komen. De positie van ZZP'ers wordt verbeterd. De hyperflexibilisering van de arbeidsmarkt pakken we aan.
- In de zorg wordt concurrentie en marktwerking aan banden gelegd. De almaar stijgende zorgkosten moeten beter worden beheerst. We kiezen daarom voor een herinrichting van de zorg: Zorg dichtbij en lokaal of regionaal maatwerk zijn daarbij leidende principes. De rekening wordt ook hier eerlijker verdeeld door middel van een inkomensafhankelijke premie en inkomensafhankelijk eigen risico.
- We geven ondernemers, de motor van onze economie, de ruimte om te ondernemen en welvaart en banen te creëren. Met fiscale investeringen worden nieuwe bedrijfsinvesteringen en ondernemerschap aangemoedigd, in het bijzonder richting een duurzame economische ontwikkeling.
- Het fiscale stelsel richten we zo in dat werkgelegenheid wordt gestimuleerd. We verhogen de lasten op consumptie, vermogen en milieuvervuiling en verlagen de belastingen op arbeid.
- De financiële sector wordt geherstructureerd. De banken dragen bij aan de kosten van de crisis; de bankenbelasting wordt verhoogd. Om roekeloos flitskapitaal aan te pakken zetten sociaaldemocraten in heel Europa zich in voor een heffing op financiële transacties. Pensioenfondsen worden hiervan uitgezonderd. Bonussen worden aan banden gelegd.

Het CPB komt op 14 juni met een raming voor de economische ontwikkelingen in de komende kabinetsperiode en het verwachte (structurele) saldo in 2017. Eind augustus volgt de doorrekening van alle verkiezingsprogramma's.

